

Heikki Susiluoma & Ilkka Luoto

VAPAUTUKSEN EKOLOGIA: YMPÄRISTÖEETTISEN MAASEUTU- POLITIIKAN PERUSLÄHTÖKOHTIA

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
CHYDENIUS
INSTITUUTTI

CHYDENIUS-INSTITUUTIN TUTKIMUKSIA
3/1994
CHYDENIUS-INSTITUTET UNDERSÖKNINGAR

Heikki Susiluoma & Ilkka Luoto

VAPAUTUKSEN EKOLOGIA:
YMPÄRISTÖEETTISEN
MAASEUTUPOLITIIKAN PERUSLÄHTÖKOHTIA

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
CHYDENIUS-INSTITUUTTI
KOKKOLA 1994

ISBN 978-951-39-9381-8 (PDF)
URN:ISBN:978-951-39-9381-8

ISBN 951-34-0217-7
ISSN 0789-0710

Sammandrag:

PÅ VÄG MOT BEFRIELSENS EKOLOGI

Varför behövs en miljöetiskt inriktad landsbygdsforskning, landsbygdspolitik och landsbygdsverklighet?

Den finländska landsbygden har under närmare trettio år levt med de plågor en fortgående avfolkning medför. Under två decennier har tidskrifterna till en del levt på att beskriva landsbygdens tragedier. Nästan lika länge har en liten, men växande grupp människor fått sin utkomst av landsbygdens problem: av att beskriva problemen, söka alternativa utvägar och av att väva invecklade teoretiska problemkonstellationer. Ofta har det viktigaste tappats bort: den enskilda jordbrukaren och landsbygdsbon, ett moraliskt och tänkande subjekt, inte endast en producent.

Många landsbygdsprojekt har startats och många rapporter har skrivits för att sedan fungera som hyllfyllning i olika institut och universitetsinstitutioner. Bykommittéernas avvärjningssegrar har tagit spaltutrymme från de tidigare skildringarna av misären. Vid sidan av detta har landsbygden i huvudsak levt sitt eget liv. I detta liv har ingått lyckade flykter till städerna, förtvivlade försök att stanna kvar i byn, lyckade återkomster och förnuftiga vägran att flytta.

I bästa fall landsbygdens utvecklingsarbete och fästandet av uppmärksamheten vid problemen skapat en atmosfär, där en tro på framtiden har kunnat växa fram. Utvecklingen har likväl främst styrts av marknadskrafterna, vilket har lett till att största delen av människorna har lockats till andra yrken än sådana som hör samman med jordbruket, och av jordbrukspolitiken, vars stödsystem har givit mycket litet utrymme för egna soloupprädden. Avfolkningsmotström har hållits vid liv med talkoarbete, bykommittéer och många gånger med statliga subventioner. Nu när vi är inne på nittiotalet har depressionen börjat bryta sönder välfärdsstatens grunder och man har kritiskt börjat granska hur pengar fördelas till landsbygdens utveckling.

Hittills har ekonomisk effektivitet eller materiellt välstånd automatiskt ansetts vara de viktigaste målen att sträva mot. Nu är det skäl att vända blicken mot den värdegrund, som försöken att hålla landsbygden befolkad vilar på, dvs. mot det fundament, som argumenten för att landsbygden skall hållas levande skall muras på.

I den nya situationen fungerar inte den gamla argumenteringen. Det går inte längre att bara utstöta klichén att landsbygden skall bevaras. Landsbygdsbefolkningen och landsbygdens utvecklare kan inte heller hänvisa till något absurt värde i sig självt hos landsbygden. Bakom ett egenvärde måste det alltid finnas en grund, som samfundet kan stöda sig på i sökandet efter praktiska och teoretiska sätt att förstå landsbygden.

Framtidens jordbrukare och landsortsbor kommer att vara tvungna att med större ödmjukhet ta emot stöd (materiellt och andligt) av olika typer samt att som motprestation idka en sådan jordbruksproduktion, som stöds av en större befolkningsgrupp. Producentorganisationernas intressen, den europeiska integrationen eller en ren utvecklingsutilism, som musealiserar landsbygden enligt turistmarknadens estetik, utgör inte hållbara argument för bevarandet av landsbygdens karaktär som motpol till det urbana samhället. Man kan peka på tre orsaker till att vi behöver en ny landsbygdspolitik, som vilar på en miljöetisk grund:

1 För att bevara jordmånens livskraft och för att säkra naturens mångformighet.

2 Människan har rätt att trygga en störningsfri tillgång på hälsosam föda nära boplatsen.

3 För att sprida ett etiskt tänkesätt, som försöker förstå människans förhållande till naturen samt för att motarbeta ett rent marknadsekonomiskt tänkesätt i produktionen av livsmedel.

Kärnan i den nya miljöetiska jordbrukspolitiken är att maten produceras så nära dess konsument som möjligt samt att man använder så litet ändliga naturresurser som möjligt, samtidigt som man tryggar jordmånens livskraft.

På detta sätt skapas en verklig och hållbar grund för bevarandet av en levande landsbygd på lång sikt.

All annan verksamhet som placeras på landsbygden, offentlig eller privat, bör följa de lagbundenheter och regler som allmänt gäller i samhället. I detta sammanhang är det viktigaste frågan rörande de offentliga tjänsterna att medborgarna får en jämlik behandling och ifråga om de privata funktionerna lönsamheten. Med privatekonomisk lönsamhet avser vi att verksamheten blir ekonomiskt lönsam utan massiva stödinsatser och regionalpolitiska åtgärder. Vi kallar här på en ny typ av debatt om moral och värderingar. Landsbygden bör klara sig på egen hand. Den kan utgöra en idealisk arbetsmiljö för många funktioner, där det landskap, den tystnad osv. landsbygden erbjuder är väsentlig. Inget särskilt stöd bör riktas till boende på landsbygden.

Detta bör inte förstås som en strävan att musealisera landsbygdens levnads-sätt. Målet är att visa att det finns ekologiska och moraliska argument för att bevara en levande landsbygd på basen av dess funktion som livsmedelsproducerande miljö. Bevarandet av en levande landsbygd som ett alternativ till den urbana miljön bestämmer också den urbana kulturens livsvillkor och levnadsstandard.

I det miljöetiska jordbruket innefattar vi också produktionen av ren, hälsosam föda enligt naturenliga metoder. Det är moraliskt oförsvarbart och kortsynt att göra vinster genom att använda konstgödsel och bekämpningsmedel när överproduktion råder. När man utgår ifrån den naturenliga odlingen vid utvecklandet av landsbygden når man också nationalekonomiska fördelar genom minskad import av energi och bekämpningsmedel samt genom minskade exportkostnader. Samtidigt har man möjlighet att bryta sig fri från den eviga utvecklingen av landsbygden, som verkar ha smittat ner alla forskare, politiker och attitydskapare, som sysslar med landsbygdsfrågor. En del av landsbygdens utvecklare kunde stiga ner från sina pappershögar och börja förverkliga sina idéer som företagare i landsbygdens vardag, mitt i den mulldoftande verkligheten.

Landsbygdsforskarna borde granska sin verksamhet kritiskt. Ett forsknings- eller utredningsarbete, som tjänar som hyllfyllning, befrämjar inte alltid landsbygdsbefolkningens intressen. En del av forskarna kan mycket väl övergå

till andra uppgifter, t. ex. bilda ett eget företag liksom utvecklarna. De som är intresserade av forskning kan öppna nya vyer för klarläggningen av samhället, individen och naturen samt tränga in i de förändringar i de moraliska värderingarna, som vi i framtiden måste ha insikt i för att trygga mänsklighetens fortsatta närvaro på vår planet. Också landsbygdsforskarna har en etisk skyldighet att vända blicken mot sig själv: man måste i forskningsresultaten våga ta ställning till mänsklighetens moraliska skyldigheter och till visioner om framtiden, som når längre än de eventuella ekonomiska fördelar och nackdelar EG kan medföra.

Även i detta sammanhang är det i första hand fråga om befrielse på samma sätt som i befrielsens ekologi, vilken fungerar som en kraftkälla för den miljöetiska landsbygdpolitiken: en första drivkraft i aristoteleisk mening, som försöker ge befrielse från den strukturella syndens bojar. I Latinamerika steg befrielsens teologi upp till försvar för den svaga, hungriga och förtryckta människan mot diktaturens godtycke och den katolska kyrkans likgiltighet. I befrielsens teologi har t. ex. Guds väsen inte så stor betydelse, viktigare är vad han betyder för den fattige och på vems sida han står.

Ekologi är dagens teologi - en sorts överlevnadslära för människan. Marknadsekonomins krafter med pengarna som sin Gud attackerar människan på många olika sätt. En ökning av egendomen och ett kontinuerligt höjande av ett odefinierat välstånd är de enda godkända normerna i de kapitalistiska länderna. Samtidigt belastas konsumenten av en känsla av synd på grund av förödandet av naturtillgångarna, vilket går livet plågsamt på ett absurt sätt: "Du måste känna din skuld och ditt ansvar, men du får inte hoppa av ekorrhjulet!" Den katolska kyrkan ersätts av en officiell och inofficiell miljöapparat, som drar gränser i människans livskrets och sätter begränsningar för dem som inte stöter på gränserna i sin egen verksamhet.

Befrielsens ekologi utgår från att livet är ett och odelbart för oss. Naturen och människan existerar inte för sig, utan människan utgår i all sin verksamhet från sina startgropar i naturen. Vi är alltså oskiljbart bundna till naturen och samtidigt vid vår egen välfärd. Alla lösningar måste på något sätt bindas till lokalt kunnande och viljebildande om man vill bygga en s.k. hållbar utveckling på lång sikt samt trygga naturens mångformighet. I befrielsens ekologi kvarstår liksom i befrielsens teologi ett motsatsförhållande mellan det univer-

sala och det lokala. Det behövs allmän kunskap om de ekologiska systemens funktion, men denna allmänna kunskap kan inte åsidosätta lokalt kunnande och vetande.

I landsbygdpolitiken betyder befrielsens ekologi att man inser att bevarandet av jordmånens livskraft och naturens mångformighet är ett livsvillkor för människan. Människosläktets moraliska och fysiska fortbestånd förutsätter att vi respekterar också sådana arter som är "onödiga" för oss och att vi strävar till ett liv och ett samhälleligt beslutsfattande som är etiskt bättre grundat. Livsmedelsproduktion på den finländska landsbygden är inte en episod i Europas nordöstra utkant som avslutas med "eurogenerationen", utan ett äkta villkor för att mänsklig verksamhet skall fortsätta i Finland.

Utöver de globala problemen måste landsbygdpolitiken ge svar också på de samhälleliga utmaningarna hemma hos oss. I det korsdrag av strävanden landsbygden utsätts för finns det ingen grund att stå på vid utformandet av politiken. Det talas om att rädda landsbygden och medel satsas i forskning och utvecklingsprojekt. Å andra sidan töms landsbygden på folk som arbetar där genom att jordbruket körs ned i eurokondition. Samtidigt går arbetslöshetssiffrorna upp i höjden. På de eurokonditionerade lägenheterna är pressen stor att öka insatsen av konstgödsel och bekämpningsmedel, vilket i sin tur står i konflikt med kraven på att lantbrukets miljöpåverkan skall minskas.

I den miljöetiska landsbygdpolitiken kan man med naturenliga odlingsmetoder minska belastningen på naturen från gödsel- och bekämpningsmedel. Ersättande produktionsmedel erhålls genom att man tar i bruk åker och mänskligt arbete. Det lönar sig bättre att göra små olönsamma lägenheter lönsamma än att låta brukarna bli arbetslösa stadsbor.

I framtiden bör landsbygd- och jordbruksforskarna fästa uppmärksamhet vid miljön som en helhet. Inte bara som en ekologiskt, politiskt, socialt, samhälleligt eller ekonomiskt fenomen. Alla frågor som hör samman med miljön, naturen och människan som ett kulturellt väsen faller snabbt under den normativa etiken: Hur gör vi rätt? I sista hand råkar vi ut på etikens hala is vid de metaetiska frågorna: Vad är rätt och vilka är värderingarna? Moralen är likväl en egenskap hos den kulturella människan, och den ändrar form hela

tiden. Så håller också nu på att ske och det bör även landsbygdsforskarna vakna upp för.

*Hå, luns upp och stå
ta ett steg och gå.
Inget syns av hjärnan mer
för mossan som ut sig brer.*

*Skinnet på dina ädla nävar
inga skråmor hysa
och för dig slika fröjder
förunderliga lysa*

*när stenar två
mot varandra slå
och gnistor ut i natten
som sprakblixtar rusa.*

*Sten mot sten!
Slå fyr, grip tag!
En fiende jag söker,
ej vänners lag.¹*

¹ Hellaakoski, Aaro (1940) s. 11-12, översättning Stig-Olof Lillqvist

ABSTRACT:**LIBERATION ECOLOGY:****Environmentally ethical rural policy**

In *Environmentally ethical rural policy* we have sought to find a solid ethical as well as aesthetic basis from ecological food production for securing the life and vitality of rural life in Finland. Liberation ecology combines the approach used by *liberation theology with ecology*. A decision made by an individual farmer could be the start of a new rural policy based on environmental ethics. At the same time, it could help people to free themselves from the "straight-jacket" of the market economy through increased ecological awareness.

The environmentally ethical viewpoint is always a human viewpoint. Although we can artificially isolate in our mind some absolute values in nature, this valuation is based on human values. Ethics and aesthetics go hand in hand. What we perceive as ethically acceptable, appears to us as beautiful. Word "rural" give us many possibilities to look at agricultural landscapes. What we see, we see through cultural frames, through our attitudes, morality and knowledge.

Liberation ecology as a possible scenario for new rural policy

Agricultural policy and rural policy are facing difficult decisions both in Finland and elsewhere in Europe. Agriculturists who have converted to ecological farming can point to a new optional direction. Knowledge and awareness of the ecological processes of nature may function as a liberating element in the search for a better future for the Finnish countryside. We call it *liberation ecology*, thus combining the latest ecological knowledge with the concepts of liberation theology employed in Latin America.

On liberation theology

In Latin America the *liberation theology* emerged with the mission to defend the weak, hungry and oppressed people against the dictatorships and the indifference of the Catholic church. The home of the liberation theology is in the local communities, interpreting the Bible in solving their everyday problems. What separates it from the official Catholic church is its attitude

towards salvation, sin and its concept of God. In the liberation theology the history of man is a unity; the poor and the oppressed have their right to be liberated from the suffering already in the temporal life. Other central issues in liberation theology include the priority of practice, contextuality and justice.

From liberation theology to liberation ecology

Ecology is today's theology - a sort of survival technique for man. The forces of the market economy, with money as their god, exert many kinds of pressures on man. The accumulation of property is a virtue in a capitalistic society, but the consumer is saddled with the oppressing sin of destroying natural resources, which makes life painful in an absurd way: *"You should feel guilty and responsible, but you must not jump out of the treadmill!"*

Instead of an individualistic conception of sin, liberation ecology emphasizes structural sin. In liberation ecology the use of artificial fertilizers is not the primary sin, because the present system even encourages intense fertilizing. A joyless attitude, stressing the decision of an individual, easily leads to an idealization of extreme self-denial and puritanism. If ecological farming is categorically taken as the sole right alternative, it may alienate people using the ordinary farming methods from ecological principles.

Priority of practice

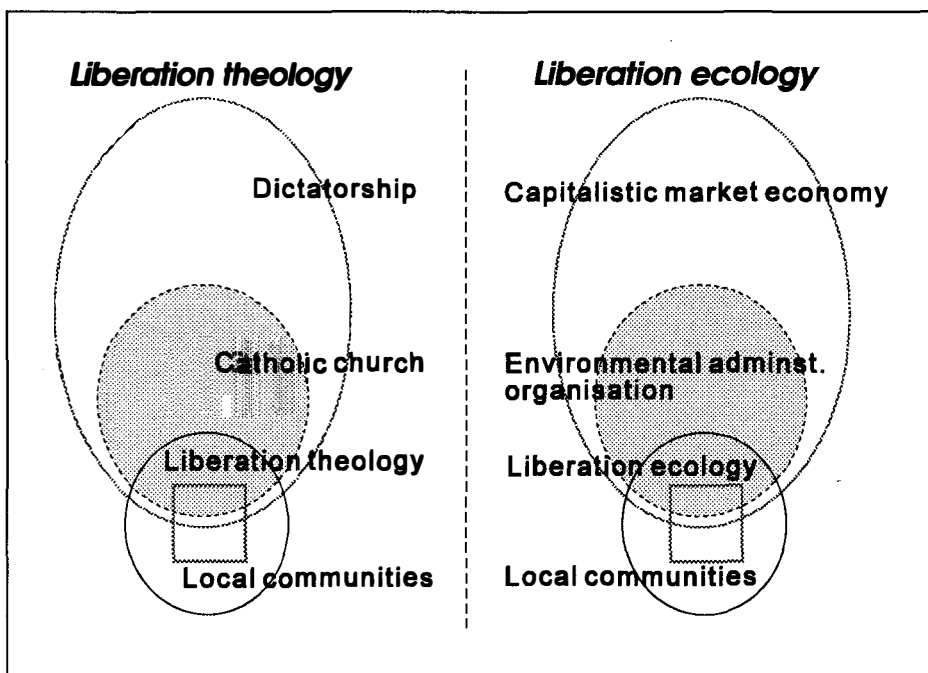
In liberation theology an active commitment to the promotion of justice is the first step and the philosophical thinking only the "second step". The application of liberation ecology to agriculture would mean commitment to the farming methods that help in sustaining the production ability of soil and the diversity of nature.

Contextuality

All liberation ecology (theology) in the last resort is bound to a certain culture, language, time and human experience. Here lies the continual tension between the contextual and the universal. General and universal with no connection to the specific remain humanly thin and superficial. A good example is the simultaneous concern for the depopulation of the countryside and the desire to expand the size of farms.

Love and justice

Essential in the liberation ecology is the love for life. Life is understood as one indivisible process, involving man and nature. Thus the ethics of the environmental protection, for example, the ethics of an individual ecological farmer means the loving and respecting of man. The "fair treatment" of nature and arable land therefore reflects the fair treatment of man.

Kuva 1: "Ecology is today's theology - a sort of survival technique for man."

Sisällysluettelo:

Sammandrag	3
Abstract	9
Alkusanat	14
1. Vapautuksen ekologia uuden maaseutupolitiikan mahdollisena skenaariona	16
2. Maaseutupolitiikan eriasteinen perustelu	19
2.1. Aluepolitiikkaa, maatalouspolitiikkaa ja maaseutupolitiikkaa	19
2.2. Maaseutu historian ja asutustoiminnan valossa	25
2.3. Kolme peruslähtökohtaa	27
2.4. Maaseutupolitiikkaa niukkenevien resurssien ja joukkotyöttömyyden aikana	30
2.5. Ympäristökysymykset suhteessa Suomen ja koko maapallon ruokahuoltoon	32
2.6. Paikallisuuden ja ekologian kautta luonnolliseen, taloudelliseen ja järkevään omavaraisuuteen	35
2.7. Tasavertaisuuden periaate	37
3. Ympäristöetiikka ja moraali	39
3.1. Lajien kuolema	40
3.2. Luonto, ihminen, dualismi ja metaetiikka	42
3.3. Viljelijän etiikka	44
3.4. Tehokkuus, halut ja resurssit	46
4. Maaseutumaisen ympäristön näkeminen, kokeminen ja syntyminen	51
4.1. Miten maaseutu syntyy mielikuvissamme	52
4.2. Tulkintoja maaseutumaisesta elämästä	54
5. Estetisoituviin maalaismaisemiin	58

6. Vapautuksen teologia ja ekologia: Peruslähtökohdat ja analogian rakentelua	62
6.1. Vapautuksen teologia	65
6.2. Käytännön ensisijaisuus	67
6.3. Kontekstuaalisuus eli tilannesidonnaisuus	68
6.4. Historiallisuus ja sekulaarisuus	70
6.5. Rakkaus ja oikeudenmukaisuus	73
6.6. Yhteiskuntatieteet ja ideologiakritiikki	74
7. Käytännön ekologia, ekologian ulottuvuudet ja etiikka	77
7.1. Ekologian viisi teemaa	78
8. Vapautuksen ekologian keskeiset tavoitteet	85
8.1. Maaperä ja ihmisten terveys	86
8.2. Luonnon monimuotoisuus - biodiversiteetti ja ihmisten onnellisuus	88
8.3. Omavaraisuus ja globaali solidaarisuus	90
9. Vapautuksen ekologia suomalaisen maaseudun mahdollisena skenaariona	91
9.1. Maatila ja sen yrittäjä	92
9.2. Yhteistyö tiivistää kylää ja aluetta	94
9.3. Luonto ja luovuus eli perifeerisyys kansainvälistymisen moottorina	95
10. Maaseudun kehittämisspuheet ja tutkijan etiikka	98
Loppusanat	101
Lähteet	102

Alkusanat:

Tässä Chydenius-Instituutin julkaisemassa Heikki Susiluoman ja Ilkka Luodon yhdessä kirjoittamassa tutkimuksessa esitellään alustava hahmo ympäristöeettiselle maaseutupolitiikalle. Tämän "Lestijoki -ihmisen luonto" -tutkimushankkeen filosofisessa ja teoreettisessa osassa on etsitty tukevaa perustaa maaseutupolitiikan toteuttamiselle. Uudenlaisen maaseutupolitiikan tarve on tällä hetkellä mitä ilmeisin. Tyhjä pinnallinen keskustelu EU:sta ja elintarvikkeiden hinnasta ei ole missään suhteessa asian vakavuuden kanssa. Arvokeskustelukin on jäänyt tyhjäksi, kun se on pidetty sivussa todellisista poliittisista ja käytännöllisistä päätöksistä. Aavikoituminen, eroosio ja nälänhätä sekä maatalouden ympäristöhaitat, maaseudun autioituminen, joukkotyöttömyys, vieraantuminen hyvälle elämälle ominaisista elementeistä ja työssä olevien kasvava stressi pakottavat etsimään tukevaa arvopohjaa uudelle maaseutupolitiikalle sekä maaseutumaiselle elämäntavalle.

Olemme valinneet maaseutupolitiikan pohjaksi ruoantuottamisen ympäristön huomioivalla tavalla. Ympäristöeettisen maaseutupolitiikan rungon muodostaa suhtautuminen maatalouteen, eli kuinka suurelle yleisölle ymmärtyy maaseutumainen elämäntapa. Tärkeäksi koemme ravinnon tuottamisen mahdollisimman lähellä kuluttajaa, mahdollisimman omavaraisesti ja luonnon tuottokyvyn (maaperä) sekä monimuotoisuuden turvaten.

Ympäristöeettinen maaseutupolitiikka perustuu vahvan arvopohjan luomiselle. Sillä on myös historialliset perinteet Suomen maaseudun asuttamisessa ja toimeentulon hankkimisessa. Maaseudun arvopohjaa olemme tavoitelleet filosofian (tietoteoria, etiikka ja estetiikka) työvälinein. Muita menetelmällisiä lähestymistapoja ovat olleet maaseutututkimus sekä ekologia.

Jykevän teoreettisen perustan olemme laskeneet *vapautuksen ekologiasta* ponnistavalle käsitteistölle. Vapautuksen ekologia koostuu *modernista ekologiasta sekä vapautuksen teologian keskeisistä piirteistä*. Vapautuksen ekologia on eräs vaihe sillä tiellä, jolla etsimme vastausta, tai paremminkin perusrakennetta, ihmisen elämän järjestämiseen pitkällä tähtäimellä kaikkea "luontoa" ja ihmisen sisäistä luontoa kunnioittavalla sekä säilyttävällä tavalla. Vapautuksen ekologian ajatusrakennelmaa on tässä työssä sovellettu ensimmäistä kertaa ja

koko termi on kielenkäytössämme uusi. Sovellusalueena on maaseutu, koska siellä sijaitsevat ihmisen elämälle välttämättömät uusiutuvat luonnonvarat.

Ratkaisujen maaseudulla on aina perustuttava siellä asuvien ihmisten ymmärrykseen oman elinpiirinsä toimintamekanismeista sekä yleisistä ekologisista lainalaisuuksista. Oman elinpiirin haltuunotto ja siihen vaikuttaminen siten, että ruoantuotanto ja ihmiselämä pitkällä tähtäimellä ovat turvatut, on ainoa kestävä tapa vaikuttaa suomalaisen ja globaalien maaseudun tulevaisuuteen.

Jäljempänä kuvatuista erilaisista maaseudun kehittämisen lähestymistavoista on valittu erityisten perustelujen ja ekologisten argumenttien tie. Tällä valinnalla on haluttu korostaa ympäristönsuojelukysymysten merkitystä koko ihmiskunnan henkiinjäämiseen, hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kannalta, sekä ruokaa tuottavan maan pintakerroksen säilyvyyden keskeisyyttä moniulotteisissa ympäristönsuojelukysymyksissä. Filosofisilla ongelmanasetteluilla olemme hakeneet pohjaa maaseudun säilyttämisen perusteluiksi; näin olemme myös yrittäneet ymmärtää maaseutua monenlaisista näkökulmista. Olemme samalla jäsentäneet erilaisia mahdollisia maaseudun näkemisen ja kokemisen tapoja.

Maaseutukysymyksissä tutkija tekee jo aihetta valitessaan poliittisen valinnan. Ei ole merkityksetöntä valitsemme aiheeksi maaseudun säilyttämisen eettisen pohjan etsimisen vai esimerkiksi "tilakohtaisen valmistautumisen EU:n -hintakilpailuun". Tutkimuksen tekeminen on aina kannanottoa sekä vallankäyttöä. Tämän työn haave on siirtää viljelijälle valtaa ja sen myötä vastuuta. Haluamme perustella työmme tuloksia ensisijaisesti vallitsevista arvoista käsin; arvoista ja ihmisen muotoisesta etiikasta käsin. Olkoon tämä selkeä pelinavaus syvemmälle arvokeskustelulle maaseutupolitiikassa ja maaseutututkimuksessa.

1. VAPAUTUKSEN EKOLOGIA UUDEN MAASEUTUPOLITIIKAN MAHDOLLISENA SKENAARIONA

Ihmisen säilyminen niin fyysisesti kuin moraalisestikin lajina edellyttää ihmisen luontosuhteen "ratkaisua". Fyysisesti lajina säilyminen edellyttää meitä ympäröivän biosfäärin pysymistä lajillemme elinkelpoisena ja riittävästi ravintoa tuottavana. Moraalisesti tai eettisesti ihminen on laji, niin kauan kuin hän tiedostaa olemassaolonsa sekä rajoituksensa ja pyrkii käyttämään taitojaan kaikkien lajin edustajien hyväksi. Hyväksymällä sen, että olemme erottamattomasti osallisia luonnon prosesseissa, ja että tulevaisuutemme on täysin riippuvainen luonnon palautumiskyvystä, olemme jo tehneet periaatteellisen ratkaisun elämän puolesta. Osana ihmisenä olemisen tietoisuuteen kuuluu myös esimerkiksi muun luonnon olemassaolon kunnioittaminen.

Tarkastelemme kaikkia ihmisen toimia tästä valitsemastamme ympäristöeettisestä näkökulmasta. Myös maaseudun määrittely ja määrittelyn mukainen maaseudun säilyttäminen palautuvat tähän ympäristöeettiseen näkökulmaan, jota kutsumme *vapautuksen ekologiaksi, eräänlaiseksi hyvän elämän normistoksi, arvoperustaksi*, jolle on hyvä rakentaa maaseutua tulkitseva teoreettinen ymmärrys.

Maaseudun määrittelemme alueeksi, jossa maisemaa hallitsee ravinnon tuotanto ja siihen liittyvä metsätalous, sekä niiden mukainen harva asutus. Maaseutu voidaan määritellä hyvinkin monella tavalla, mutta tärkeimmäksi koemme maisemaa ja maaseutumaisesta elämäntapaa hallitsevan ruoantuotannon sekä muiden uusiutuvien luonnonvarojen hoidon ja hyödyntämisen. Ruoka on tässä ympäristöeettisessä maaseudun kehittämismallissa tuotettava mahdollisimman lähellä kulutustaan ja niin pienin uusiutumattomin luonnonvarapanoksien kuin mahdollista, samalla turvaten hedelmällisen, viljelykelpoisen maatalousmaan pysyminen tuottavana. Tärkeintä ei ole tehokkuus

nykyisten ekonomisten kriteerien mukaan tai taloudellinen menestyminen, vaan selviytyminen sekä mahdollisuus työtä tekemällä pyrkiä vastuuntuntoiseen ja onnelliseen elämään.

Ravinnon tuotannon turvaamiseen pitkällä tähtäimellä voidaan uhrata erityisiä yhteiskunnan varoja, mutta kaikissa muissa yhteiskunnan toiminnoissa on ratkaisut tukimuotoihin haettava yksinomaan kansalaisten tasavertaisuuden periaatteen mukaan. Maaseutu ei siis olisi missään erityisasemassa ja tavallista kansalaista tai yrittäjää ei aseteta eriarvoiseen asemaan asuinpaikkansa perusteella. Esimerkiksi kaupungista maaseudulle siirtyvä mainostoimisto ei voi saada etua suhteessa kaupungeissa toimiviin yrittäjiin. Tämä tarkka rajaus on seurausta valitusta tasavertaisuuden periaatteesta sekä ympäristöeettisestä lähtökohdasta.

Paikallisesti on kysymys ihmisten vapaudesta onnelliseen elämään toisiaan ja elämää ylläpitäviä ekologisia prosesseja kunnioittaen. Maapallon laajuiset ongelmat liittyvät nälkään ja väestönkasvuun. Aavikoituminen ja eroosio tuhoavat joka vuosi hedelmällistä viljelymaata maapallolta. Fossiilisten polttoaineiden käyttö aiheuttaa happosateita ja tehostaa kasvihuoneilmiötä. Hedelmällisen viljelymaan tuhoutuminen sekä nälkää näkevien ihmisten määrä maapallolla ovat riittäviä syitä, miksi meidän Suomessa tulee säilyttää omat ravintoa tuottavat peltomme kasvukunnossa ja tinkiä ruoantuottamisessa ulkoa tuotavista panoksista (lannoitteet, torjunta-aineet, koneet).

Suurtyöttömyyden aikana ei ole mielekäästä pyrkiä kasvattamaan ulkoisten panosten osuutta työtä ja peltoalaa vähentämällä. Varsinkin lannoitteiden lisäyksestä saatava hyöty on kyseenalaista². Esimerkiksi lannoitteena peltoon viedyn typen määrä on kasvanut, mutta suuri osa lisäyksestä on päätynyt

² MST 2.4.92

ylijäämänä luontoon. Myös tehoviljely -termi olisi syytä tarkistaa, sillä painopisteen asettaminen peltoalan täyteen hyödyntämiseen ja ihmistyön lisäämiseen (uusiutuvia luonnonvaroja) on Suomen kansantalouden kannalta tehokkaampaa kuin uusiutumattomiin lähteisiin perustuvan tuontienergian varaan rakentaminen.

Maaseutututkimus on aina maaseutupolitiikan valmistelua ja samalla val-lankäyttöä; niin on tämäkin työ osaltaan kannanotto maaseutupolitiikkaan ja yhteiskunnassamme tapahtuvaan niukkojen ja vähenevien resurssien jakami-seen. Sitoutuminen viljelymaan hedelmällisenä pitämiseen ja mahdollisimman vähäiseen uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöön sekä mahdollisimman suureen alueelliseen omavaraisuuteen on moraalinen perusta, ja siksi myös sellaisenaan mahdollinen arvopohja maaseutupolitiikan rakentamiselle. Se on kestävämpi perustelu maatalouden säilyttämiselle, kuin esimerkiksi vil-jelijäväestön tulotason turvaaminen. Uutta maaseutupolitiikkaa, joka perustuu ympäristöeettiselle kivijalalle tarvitaan kolmesta syystä:

- 1) Maaperän elinvoimaisuuden säilyttämiseksi ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi.
- 2) Ihmisten oikeuteen turvata häiriötön terveellisten ja puhtaiden elintarvikkeiden saanti lähellä asuinympäristöään.
- 3) Eettisen, ihmisen luontosuhteen ymmärtämiseen pyrkivän ajattelutavan yleistämiseksi ja puhtaan markkinatalousajattelun torjumiseksi maaseudun kehittämisessä sekä elintarviketuotannos-sa.

2. MAASEUTUPOLITIIKAN ERIASTEINEN PERUSTELU

Missä on se virkamies tai poliitikko, joka ensimmäisenä valmistelee uudistuksia, joilla valtaa ja vastuuta siirretään maaseudulla asuvalle maatalouden harjoittajalle? Vuosikymmenten kehityksen tuloksena on syntynyt harkintavaltaan perustuva tukiaisten viidakko ja niitä valvova virkakoneisto. Näiden tukiaisten hinnalla ja virkakoneiston purkamisesta vapautuvilla varoilla olisi mahdollista lähestyä suoralla tulotuella kaikkia päätoimisia alkutuotannon parissa työskenteleviä yrittäjiä.

Luovuutta ja rohkeutta osataan jo peräänkuuluttaa maaseutua käsittelevissä raporteissa, mutta siitä askel eteenpäin on jäänyt vielä puuttumaan. Näitä tutkimuksia ja mietintöjä tarkastellut Asko Peltola³ kuvaa erittäin seikkaperäisesti maaseutupolitiikan kehitystä raportissaan *Suomalainen maaseutupolitiikka ja sen kehittyminen*. Työn tausta-aineistona on suuri määrä aihetta käsitteleviä mietintöjä sekä muuta kirjallista materiaalia. Raportin runsaasta lainamateriaalista saa kuvan millaisia tavoitteita kulloinkin on asetettu politiikalle, jonka kohteena on maaseutu.

2.1. Aluepolitiikkaa, maatalouspolitiikkaa ja maaseutupolitiikkaa

Maaseutuun kohdistuva politiikka on ollut aluksi maatalouspolitiikkaa, sen jälkeen maaltamuuton myötä kehitysalue- ja aluepolitiikkaa ja viimein maaseutupolitiikkaa. Komiteamietinnöissä hyvin tyypillisesti kirjataan huoli "tasapainoisesta alueellisesta kehityksestä" sekä tehdään luettelo hyvinvointivaltiolle tyypilliseen tapaan toiveista liittyen tulotasoon, palveluihin sekä myöhemmin

³ Peltola, Asko (1993)

ympäristöön. Myös tuotantorakenteen uudistumista ja väestökehityksen alueellista tasapainoisuutta korostetaan.⁴

Siirtyminen maatalouspolitiikasta maaseutupolitiikkaan on merkinnyt siirtymistä sen tosiasian suuntaan, että maaseudulla jo suurempi osa väestöstä saa toimeentulonsa muusta kuin perinteisestä maataloudesta. Tukea halutaan hakea nyt uusille maaseudun toimijoille. Samalla kun tukea halutaan lisätä muille, tuntuu rivien välistä huokuvan ajatus maatalouden joutumisesta markkinavoimien armoille:

"Voimakas maataloustuotannon väheneminen saattaa johtaa maaseudulla taantumakierteeseen, jonka seurauksena työttömyys kasvaa ja nuorten muuttovirta pois haja-asutusalueelta voimistuu."⁵

Tällaisiin ongelmiin etsitään mieluummin ratkaisua usein vielä toiveiden asteella olevista maaseudun uusista toimijoista tai toiminnoista sen sijaan, että rohkeasti mietittäisiin keinoja, millä pysäytettäisiin voimakas maataloustuotannon väheneminen. Taustalla voi olla taloudellisten tekijöiden muutosten lisäksi myös *evoluutionääristä determinismiiä*: pienten viljelmien korvaaminen isoilla, teollisuusmaisilla yritysillä nähdään luonnollisena seurauksena peruuttamattomasta muutosprosessista.⁶

Markkinavoimien mukaantulosta huolimatta viranomaiset haluavat säilyttää kontrollin maatalouteen. Tämä onnistuu asettamalla elinkelpoisuudelle ohjeelliset pinta-alat ja asettamalla viranomaisen valvomaan niiden toteutumista.

⁴ Emt. s. 21-22

⁵ Emt. s. 41

⁶ Em. teoksessa Rodefelf, R.D. (1978) s. 232, ks. myös Clunies-Ross, T. & Hildyard, N. (1992) s. 41, 96

Em. kaltaisessa asetelmassa piilee vaara, että mikään muu ei "suunnitelmataloudessa" pysyttäytymisestä lihoa kuin maatalousvirvakoneisto. Harkintavallan säilyessä mittavana säilyy asioita valmistelevien virkamiesten määräkin mittavana. Maatalouden kohtalon jääminen neuvottelevien virkamiesten ja poliitikkojen varaan ylläpitää epävarmuutta ja luottamuspulaa maatalousyrittäjien keskuudessa.

Seuraava lainaus Asko Peltolan raportista⁷ luonehtii maaseudun tärkeintä voimavaraa; niitä uusia toimintatapoja luovia ihmisiä, jotka aktiivisesti kykenevät muuttamaan maaseutupolitiikan suuntaa:

"Pohjimmiltaan maaseudun peruselinoima on kuitenkin sen ihmisissä, elinkeinopolitiikalla vain luodaan edellytyksiä hankkia toimeentuloa ja työllistää itseään. Maaseudun kehittämisessä tarvitaan henkisesti avarakatseisia rohkeita ihmisiä, jotka luovat uusia toimintatapoja. Lintilän ja Kettusen mielestä maaseudusta pitäisikin muodostua itsenäisesti toimiva subjekti erilaisten voimien objektina olemisen sijaan."

Ainoa tapa luoda perusturvallisuus maaseudun maatalousyrittäjille, ja samantien koko maaseudulle, olisi turvata suoralla tulotuella perustuki jokaiselle maataloutta päätoimisesti harjoittavalle ikään, sukupuoleen, ihonväriin ja pinta-alaan katsomatta. Tämä olisi myös ainoa tuki, jonka jälkeen viljelijä voisi itse harkita oman elinkelpoisuutensa. Elinkelpoisuus olisi maatalouden harjoittajan oman elämäntilanteen, luovuuden ja ahkeruuden varassa.

Selvästikin maaseutupolitiikan rakentajilta puuttuu luovuutta tai rohkeutta rakentaa kuvaa suomalaisesta maaseudusta tästä eteenpäin. Ansiokkaasti

⁷ Em. teoksessa Kettunen, P. (1989) sekä Lintilä, K. (1989) s. 51

hallitaan tähänastisen kehityksen kuvaus torppariasutuksesta asutustilojen kautta aluepolitiikkaan ja maaseutupolitiikan erilaisiin määrittelyihin. Selkeästi tulee esiin, miten vanha maatalouspolitiikka rakenne- ja tulopolitiikka ovat olleet ristiriitaista niin keskenään kuin esimerkiksi yleisen yhteiskuntapolitiikan kanssa. Samaten on ilmeistä, että maaseutupolitiikka ja sen edeltäjä aluepolitiikka jähmettyy kehittämisen kalkkiviivoille yleisen fraasinomaisuuden alle. Raportti toisensa jälkeen päätyy vaatimukseen jostakin uudesta peräänkuuluttaen aktiivisia, rohkeita ja luovia subjekteja. Samanaikaisesti ei uskalleta kuitenkaan sanoutua irti vanhasta - hylätä valtion kontrollia.

Ympäristöeettisessä maaseutupolitiikassa valtion kontrolli olisi läsnä vain esimerkiksi ympäristöverojen tapaisina ympäristölle haitallisten tuotantopanosien verotuksena. Niiden avulla valtio voisi halutessaan ohjata tuotantoa luonnonmukaisempaan suuntaan.

Tässä työssä käytämme jatkossa nimitystä maaseutupolitiikka, vaikka puhuisimmekin puhtaasti maatalouden kysymyksistä. Ympäristöeettisessä maaseutupolitiikassa maatalous on koko politiikan ja kehittämistyön kivijalka. Maaseutu on luonnollisesti paljon muutakin:

"Maaseutu on tärkeä julkishyödyke, uusiutuvien luonnonvarojen sijaintialue ja asuinpaikka. Toisaalta se nähdään myös eräänlaisena yhteiskunnan henkivakuutuksena."⁸

Maaseudun kehittämistä tehdään tämänhetken Suomessa hyvin monella eri taholla ja tasolla. Maaseudun kehittämisen tarpeellisuutta tai kehittämisen perusteita ei kuitenkaan aseteta kyseenalaiseksi, vaan niitä pidetään itsestään selvinä lähtökohtina. Kyseenalaistaminen auttaisi kuitenkin rakentamaan

⁸ Em. teoksessa Kettunen (1989) s.51

kehittämistyön perusteluja, jolloin erilaisia yhteiskunnan voimavarojen suuntaamisia olisi helpompi perustella ja kritisoida.

Maaseutupolitiikan aidot perustelut löytyvät maaseudulla konkreettisesti toimivien ja elävien ihmisten keskuudesta. Heidän sitoutumisensa ja ekologiset reunaehdot määrittelevät maaseudun muotoutumisen. Erilaisten linjanvetojen tekeminen näyttäisi kuitenkin olevan pitkälti teoreettista ja kontekstisidonnaisista: esim. maaseudun eurooppalaistumisen näkökulma, missä poliittiset ja taloudelliset valtavirrat heiluttelevat maaseutua⁹ tai maaseutu monimuotoisten toimintojen mosaiikkina, missä maaseutu markkinaestetisoidaan ja tietyssä mielessä otetaan hallintaan "suurena museona".¹⁰ Maaseutua voidaan siis tarkastella halutusta aspektista käsin jonkun tietyn motiivin tai teoreettisen kehikon johdattelemana. Maaseudun kehittämisen kritiikin kärki tulisi suunnata sellaisia kehittämisspuheita vastaan, joissa toimijoiden intressit pyrkivät ohjaamaan maaseutua johonkin *tiettyyn muottiin ylhäältä käsin*.

Oman ongelmansa muodostavat myös tukiaisiin tottuneet maataloustuottajat, jotka eivät ole helposti valmiita luopumaan jo saavutetuista etuisuuksista. Vaikeuksia aiheuttaa se, että heidän tulee selviytyä yhteiskunnassa vallitsevien maatalouspolitiikan suuntaviivojen mukaisesti; maaseutupolitiikkakin on valtaapitävien politiikkaa.

Maaseutu- ja maatalouspolitiikka on monin tavoin sokeata ja joustamatonta maanviljelijän arjesta katsoen. Yhteiskunnan päätöksenteko nojaa aina yhteiseen tai johonkin erityiseen arvoperustaan. Poliitiikan arvoperusta ja käytännön työtä tekevän maanviljelijän arvoperusta vain ovat suurelta osin yhteis-

⁹ Vrt. Granberg, Leo (1990)

¹⁰ Vrt. Katajamäki, Hannu (1990)

mitattomia. Ne voivat muodostua toisillensa täysin ristiriitaisiksi, kuten on vaikkapa luomuviljelijöiden uuden arvoperustan etsimisen ja vallitsevan maatalouspolitiikan kanssa. Tosin vallitsevan maatalouspolitiikankin piirissä on vähitellen alettu yhä enemmän kiinnittämään huomiota maatalouden aiheuttamiin ympäristöhaittoihin.

Susiluoman¹¹ luomuviljelijöiden haastattelututkimuksessa löytyi erilaisia motiiveja, joilla kaikilla voidaan katsoa olevan omat eettiset taustakoordinaattinsa. Tällaisia motiiveja olivat mm. terveydelliset syyt, ympäristönsuojelliset syyt ja ammatilliset syyt. Kauppisen¹² tutkimuksen mukaan tärkein motiivie luonnonmukaisen viljelyn harjoittamiseen olivat tuotteiden laatutekijät. Ekologisia ja ympäristönsuojellisia syitä pidettiin lähes yhtä tärkeinä. Seuraavaksi tärkeimpinä pidettiin kemikaalien aiheuttamia mahdollisia haittavaikutuksia. Muita syitä olivat mm. eettis-filosofiset syyt ja parempi kannattavuus. Luomuviljelijät erottuivat muutenkin selvemmin perinteisistä viljelijöistä uudenlaisen arvoperustan etsijöiksi. Uudenlaisen arvoperustan etsijät ovat tekemässä sitä käytännön työtä, etiikan alan laajentamistyötä, joka johtaa moraalisesti kestävämpiin käsityksiin elinympäristöstämme.

Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksen kyselyn mukaan 2/3 viljelijöistä pitää maatalouden kustannusjaktia ajankohtaisena ja tarpeellisena. Siis enemmistö käytännön työtä tekevästä viljelijöistä on tiedostanut maatalouspolitiikan ongelmat jollakin tasolla.¹³ Uudenlaisen maatalouden ja järkevän ekologian arvopohjan luomiselle pitäisi siis olla hyvät edellytykset. Maaseutupolitiikan tekijät pystyvät huonosti luomaan hedelmällistä maaperää uusille arvoille. Vapautuksen ekologia on eräs rakennelma, joka tietoisesti pyrkii uudenlaisen

¹¹ Susiluoma, Heikki (1993) s. 44

¹² Kts. Kauppinen, J (1981)

¹³ Sallinen, Tellervo (1992) s. 7

arvoperustan ja uudenlaisen maaseutuajattelun kautta kohti ekologisesti kestävämpää ajattelua, kohti inhimillisempää työnkäsitystä ja kohti käytännöllisempää maaseutupolitiikkaa, jossa ruoantuotanto priorisoidaan perusteluna elävälle maaseudulle.

2.2. Maaseutu historian ja asutustoiminnan valossa

Sodan jälkeinen asutustoiminta on jättänyt jälkensä suomalaiseen maaseutuun ja maatalouteen. Suuren kansan osan uudelleen sijoittaminen peruselinkeinoa harjoittaviksi maatilallisiksi teollisen talouden syntymisen kanssa samanaikaisesti, on vaikuttanut osaltansa maatalous- ja maaseutupoliittikan erityispiirteisiin. Maanviljelyn (maatalouden) harjoittamiselle ja uudisraivaustoiminnalle oli valtiovallan puolelta annettu moraalinen hyväksyntä, mutta toisaalta edellä mainittu oli valtiovallalle yhtä lailla sosiaalipoliittinen velvoite. Velvoite huolehtia isänmaansa puolesta taistelleista, mahdollisesti kaikkensa menettäneistä, kansalaisistaan.

Tykkyläisen & Kavilon¹⁴ mukaan rakennemuutoksen hidastamisen historiaa ulottuu aina Suomen itsenäisyyden alkuaikoihin. Sota oli myös konkreettisesti osoittanut toimivan elintarvikehuollon ja omavaraisuuden merkityksen. Maatalouden suosiminen viivästytti yhteiskunnan rakenteen muuttumista aidosti teolliseksi. Maaseutu ja maatalous ovat maamme historiassa siis olleet eräällä tavalla "lempilapsen asemassa". Analogiaa tähän päivään ei ole vaikea rakentaa. Teollistuvan yhteiskunnan sijalla on eurooppalaistuva ja tietotuotantoon perustuva yhteiskunta, jolle maatalouskysymykset ovat yhä merkittävällä tavalla ajankohtaisia. Eettisen tietoisuuden aste on vain tänään erilainen. Esim.

¹⁴ Tykkyläinen, Markku & Kavilo, Seppo (1991) s. 105

40-luvulla eivät ympäristönsuojelukysymykset ja ihmiskunnan tulevaisuuteena liittyvät kysymykset olleet olennaisia samalla tavalla kuin ne ovat nyt.

Vapautuksen ekologiassa perustelemme ruoantuotannon keskeisyyttä maaseudulla. Samanlainen keskeisyys on aina ollut Suomen maatalouden historiassa olemassa, vaikka viime aikoina on keskusteltu paljon erilaisista monimuotoisuuden malleista. Ongelmat maatalous- ja maaseutukysymyksissä tiivistyvät kahdenlaiseen eettisen tietoisuuden kehystämään ajattelutapaan:

1)a Ajaudumme valtavirran mukana ja hyväksymme ajatuksena jatkuvasta taloudellisesta ekspansiosta ja materiaalisen kulutuksen ja luonnonoloiden uhraamisen lisäämisestä. Tämä on ollut kehityksen vallitseva suunta länsimaisen talouden historiassa. Maatalouden olemassaolemisen reunaehdot määrittyvät silloin pitkälti talouden ehdoin: Helppoa toiminnan tasolla, huolestuttavaa moraalin ja etiikan visionäärisellä tasolla.

2)a Kiusaamme itseämme ajatuksilla vaihtoehtoisista mahdollisuuksista. Nämä liittyvät suhteellisen lyhyen historian omaaviin ajatuksiin maapallon kantokyvyn rajallisuudesta, ympäristön turmeltumisesta ja ihmisen henkisen sekä fyysisen terveyden rappeutumisesta. Maatalouden olemassaolo määrittäisi normatiivisen etiikan ehdoin eli sen mukaan, mitkä elementit koemme elämän mielekkyyden ja jatkuvuuden kannalta tärkeiksi: Helppoa moraalin ja etiikan visionäärisellä tasolla, vaikeaa toiminnan tasolla.

Historiasta meillä on aina jotakin opittavaa. Maaseutu on ollut tämän kansan elannon turvaajana aikojen alusta asti, kunnes maaseutu kansainvälisen kaupan ja teollisuuden lisääntyä alkoi vähitellen ymmärtyä yhdeksi

tuotannon sektoriksi. Kuvaan astui tehomaatalous, koneet, lannoitteet ja torjunta-aineet. Tätä ajatusta maataloudesta vain yhtenä tuotannon sektorina emme vapautuksen ekologian käsitteistön mukaan voi hyväksyä. Maaseudulla sijaitsevat ne reaaliset resurssit; elävä maa ja sitä muokkaavat ihmiset, jotka antavat elannon ja jatkuvasti uusiutuvan sadon. Mielenkiintoista kaiken kaikkiaan on se, että maatalous ja maaseutu eivät koskaan tule häviämään ympäriltämme. Ihminen on olento, joka tarvitsee ravintoa elääkseen; sellaista ravintoa, jonka vain elinvoimainen maaperä mahdollistaa.

2.3. Kolme peruslähtökohtaa

Suomalaisessa yhteiskunnassa on erääksi poliittiseksi tavoitteeksi otettu maaseudun asuttuna tai elävänä säilyttäminen. Tarkastelemme tätä maaseudun säilyttämispolitiikan rakentamista kolmesta erilaisesta peruslähtökohdasta:

1. Arvo sinänsä ja itsessään.
2. Markkinatalousmalli.
3. Erityiset argumentit.

1. Arvo sinänsä ja itsessään: Usein maaseudun kehittäminen otetaan eräänlaisena hyvinvointiyhteiskunnan laajasti hyväksyttynä *arvona sinänsä*, jolloin hyväksytyyn kehittämistarpeen taustalla olevia eettisiä lähtökohtia ei tarvitsekaan miettiä, koska ei ole tarvetta niiden kyseenalaistamiseen. Tämän näkökulman ovat omaksuneet maaseudun kehittämisestä leipänsä ansaitsevat sekä ne poliittiset liikkeet, jotka hyötyvät maaseudun kehittämisen pitämisestä esillä. Jouduttaessa tekemään ikävää karsintaa julkisten varojen käytössä maaseudun hyväksi, arvo sinänsä ja itsessään -ajattelu ei anna minkäänlaisia ratkaisumalleja päätöksentekoon. Etupiirejä valvovat tahot käyvät kamppailua resursseista ja kaupankäynti määrärahoista vääristää niin kansalaisten tasaver-

taisuutta kuin kilpailuakin. Esimerkkinä olkoon tukea ja edullisia lainoja saava yritys, joka sijoittuu maaseudulle mutta jonka asiakkaat ovat kaupungissa (mainostoimisto). Sijoittumalla maaseudulle yritys kykenee kilpailemaan kaupungissa asuvan saman alan yrityksen nurin.

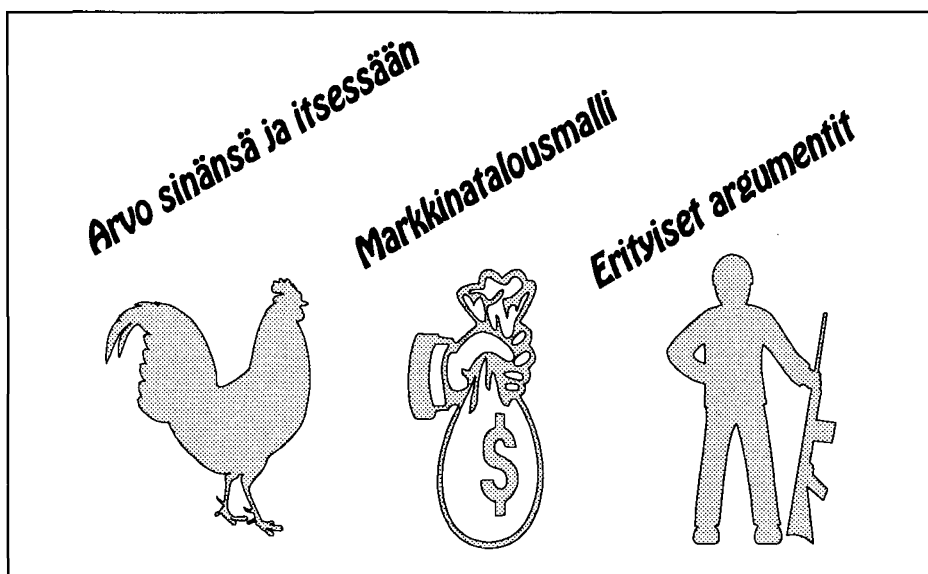
2. Markkinatalousmalli: uskotaan vapaan kilpailun näyttävän mikä on kannattavaa, jolloin myös suomalainen maaseutu saa kamppailla paikkansa auringossa. Tämä on selkeän yksinkertainen malli, jossa arvot ovat rahallisia ja mittareina sekä kriteereinä ovat taloudellinen kannattavuus sekä nopea voiton ja hyödyn tavoittelu. Tämä malli toimii esimerkiksi sen elintarviketeollisuuden osalta, joka on nopeasti kansainvälistymässä ja hyötyy raaka-aineiden halpenemisestä. Samalla tavalla esimerkiksi palkansaajien etujärjestöt näkevät ruoan hinnan halpenemisen ainoana hyvänä maatalouspolitiikkana.

3. Erityiset argumentit: käytetään silloin, kun nähdään jokin maaseudun toiminta tai maaseudun edustama arvo muita tärkeämpänä ja sen säilyttäminen otetaan lähtökohdaksi. Näillä erityisillä argumenteilla voidaan perustella monien muiden toimien tuettavuus tai tukemattomuus.

Kulttuurin ja kulttuurimaiseman suojelu on eräs yleisesti käytetty erityinen argumentti, jolla maaseudun säilyttämistä perustellaan. Tähän liittyy ajatus siitä, että viljelijälle maksetaan mikäli hän pitää maansa tietynlaisessa viljelyksessä, huolimatta siitä tuottaako itse maataloustuotteiden kasvattaminen elantoa. Tällainen maisemamaatalous on maaseudun museoimista ja sellaisenaan passivoitettavaa ja loppujen lopuksi arvoperustaltaan mielivaltaista. Samalla se on räikeimmillään toimintaa, joka vain kuluttaa luontoa ilman, että ihminen ottaa siitä tarvittavaa hyötyä itselleen. Kun yhteiskunnan tuki maisemamaataloudelle loppuu, saattaa maisemamaanviljelijöiden ammattitaito ja -tahtokin olla rappeutunut. Tällaisiin ratkaisuihin liittyy myös aina kyseenalainen harkintavalta; virkamies ratkaisee ja päättää joidenkin direktii-

vien perusteella, kuka on oikeutettu tukeen. Maisemamaatalous onkin eräs virkamieskunnan elannon turvaaja.

Erityisiä argumentteja edustaa myös maanpuolustus, jossa katsotaan puolustustahdon ja -kyvyn olevan parempi sekä kriisiajan ruokahuollon toimivan varmemmin, mikäli kaikissa maan kolkissa asuu ihmisiä. Maanpuolustukselliset seikat voidaan ymmärtää ainoastaan mahdollisessa kriisitilanteessa. Mikäli maanpuolustukselle on etua maan tasaisesta asuttamisesta, niin tämän asuttamisen tulisi kuitenkin tapahtua jonkin ihmistä asuinseudulleen sitovan toiminnan avulla eikä pelkästään Suomi-valtion valtaetujen pohjalta.

Kuva 2: "Kulttuurin ja kulttuurimaiseman suojelu on eräs yleisesti käytetty erityinen argumentti, jolla maaseudun säilyttämistä perustellaan."

Tässä työssä lähtökohdan muodostaa ajatus siitä, että Suomessa tulevaisuudessakin on ihmisiä, jotka haluavat asua täällä. Heille on ekologisesti sekä eettisesti järkevää ja pitkällä tähtäimellä taloudellisesti mielekästä tuottaa

suurin osa ruoastaan mahdollisimman lähellä, mahdollisimman riippumattomana ulkomailta tuotavista uusiutumattomista tuotantopanoksista ja mahdollisimman vähän luontoa vaurioittaen. Kysymys on siis paikallisten uusiutuvien luonnonvarojen hoidosta ja uusiutumattomien luonnonvarojen (erityisesti fossiiliset polttoaineet) säästävistä käytöstä. Itse ideaa vapautuksen ekologiasta voidaan pitää erityisenä argumenttina, joka asettuu kaikkien intressipiirin taustalle. Se ei pyri tavoitteissaan hyötynäkökohtiin jonkin tahon hyväksi, vaan kaikkien yhteisen (ihmiskunnan yhteisen) paremman ja terveemmän tulevaisuuden rakentamiseen.

2.4. Maaseutupolitiikkaa niukkenevien resurssien ja joukkotyöttömyyden aikana

Joukkotyöttömyyden vallitessa pitkään syntyy ihmisten joukko, joka on pysyvästi nk. normaalin työelämän ja palkkatyön ulkopuolella. Tällöin eräs varteenotettava alue, johon ihminen voi sitoutua, on maaseutu. Siellä hän voi viljellä itselleen ruokaa ja kaataa energiapuunsa, auttaa isojen maatilojen töissä kiireisenä aikana ja saada työtä vastaan esimerkiksi puutavaraa torppansa korjaamiseen. Luonnonmukainen viljely vaatii enemmän mekaanista työtä, jolloin lisätyövoiman saanti maaseudulle helpottaisi luomuviljelyyn siirtymistä. Verovaroin ylläpidettävä suojaverkko heikkenee kaiken aikaa ja esimerkiksi terveen aikuisen turva varmasti vähenee, jolloin luoviin oman käden ratkaisuihin tulevat monet turvautumaan. Tämänäsuuntaista maaseudulle hakeutumista on jo tapahtunut Suomessa muutaman viimeisen vuoden aikana. Taloudellisen pakon edessä muutto omiin vanhoihin maataloihin tai eräänlainen "uustorpparius" eivät näyttele suurta osaa maamme työ- ja työllisyysongelmavyyhdin ratkaisemisessa. Kylä- ja aluetasolla paluumuuttajat voivat kuitenkin olla tärkeä tekijä elämänuskon palauttajina ja uusien ajatusten tuojina. Myös

periaatteellisella tasolla elämän hallinnan ottaminen fyysisesti ja ruumiillisesti omiin käsiinsä voi olla merkittävä vapauttava esimerkki.

Uustorppariutta voivat tukea sellaiset yhteiskunnalliseen muutokseen liittyvät ilmiöt, kuten seutuistuminen ja vastakaupungistuminen. Seutuistuminen voidaan lähinnä ymmärtää kaupunkien ja taajamien toiminnallisena laajentumisena ympäröiville maaseutumaisille alueille. Vastakaupungistumiseen liitetään myös uusien elämänarvojen etsiminen, kuten paluu maaseutumaisille juurille. Tämä on mahdollistunut paremmin tietotuotantoon siirryttäessä. Etätyön tekeminen tulee edelleen helpottumaan tulevaisuudessa.

Maaseutupolitiikka voi olla aktiivisesti synnyttämässä uudenlaista hyvän elämän ekologiaa. Kysymyksessä ei tarvitse olla linkolamainen luopumisen ja täydellisen ehdottomuuden ekologinen elämäntapa, vaan voimme olla terveessä suhteessa ympäröivään maisemaan ja sen ekologiaan. Skolimowski¹⁵ kuuluttaa ekologisen viisauden perään:

"Se kertoo meille, ettei vaatimaton ja yksinkertainen elämä ole puutteenalaisuutta, vaan että se on tietoinen valinta, jonka viisaat miehet ja naiset hyväksyvät, sillä yksinkertaisuus ja vaatimattomuus ovat sisäisen kauneuden ennakkoehto... Yksinkertaisuus edistää oman olemuksemme eheyttä. Yksinkertaisuus on elämäntapa, jonka avulla voidaan tehdä enemmän vähemmällä, nauttia elämän luonnollisesta runsaudesta..."

Maataloudessa on ehkä liikaa totuttu ajatukseen "kaupunkimaisesta helposta" elämästä. Luonnehtikaamme tätä elämäntavaksi, jossa maanviljely mielletään tehokkaaksi tuotantotoiminnaksi ja jossa koneellistamisella luotu tehokkuus

¹⁵ Skolimowski, Henryk (1984) s. 141

sitoo suuria pääomia; pelloista revitään irti maksimaalinen tuotos hinnalla millä hyvänsä, suuret keskusliikkeet hoitavat tuotteiden jalostuksen ja jälkimarkkinoinnin. Tässä palaudumme nopeasti ihmisen olemassaolon peruskysymyksiin: miten toimiessamme voimme omassa elämässämme olla onnellisia? Varmasti eräs tapa on, että pystymme itsenäisesti vaikuttamaan elämäämme ja tekemään työtä luovalla tavalla. Ei ole tarkoituksenmukaista vain olla tuotantorenkain yksi anonyymi lenkki. Niukkenevat resurssit ja joukkotyöttömyys avaavat mahdollisuuksia uudelleen työn arvostukseen ja onnellisen elämän kriteereihin.

Paluu alkukantaisuuteen ei ole mielekäästä, mutta paluu takaisin käytännön työn arvostamiseen on: paluu sellaiseen elämään, jossa vastuu tulevaisuudesta ja omasta toimeentulosta otetaan omin käsin hallintaan.

2.5. Ympäristökysymykset suhteessa Suomen ja koko maapallon ruokahuoltoon

Erosio ja aavikoituminen tuhoavat jatkuvasti hedelmällistä maaperää maapallolta. Nälänhätä ja väestönkasvu ovat yhä kehitysmaiden suurimmista vitsauksista:

"Vuotuiskiertoon (jatkuva yksivuotisten viljelykasvien viljely, tekijän huom.) perustuvat viljelymenetelmät aiheuttavat eroosiota, joka esimerkiksi Yhdysvalloissa vie mukanaan keskimäärin 5-7 tonnia kasvumaata hehtaarilta, pahimmilla alueilla jopa 50 tonnia hehtaarilta. Luontaiset prosessit sen sijaan tuottavat kasvumaata vain 1-2 tonnia hehtaaria kohden vuodessa. Monissa muissa osissa maailmaa, missä viljelyä harjoitetaan viettävillä mailla tai missä

sademetsiä raivataan viljelykseen, eroosion aiheuttamat menetykset ovat vielä suuremmat."¹⁶

Uusiutumattomien luonnonvarojen (esim. öljy) säästön kannalta ei ole järkevää pitää nykyistä ns. tehomaataloutta yllä Suomessa. Hedelmällisen maaperän metsittäminen on lyhytnäköistä toimintaa ja pilkkaa maailman nälkäänäkeviä, varsinkin kun Suomessa ei ole puutetta puuraaka-aineesta ja jätehuollon ongelmat pakottavat Euroopan paperin valmistuksessa käyttämään yhä enemmän kierrätyskuitua. Keskittymällä elintarvikkeiden tuottamisessa luonnonomukaiseen viljelyyn, voimme myös kasvattaa alan tietämystä ja siten ajatella joskus auttavamme kehitysmaiden eroosiosta kärsiviä alueita. Näiden alueiden pelastus on maan tuottavuuden ylläpitämisessä ja kohentamisessa humuskerrosta kasvattamalla. Ei ottamalla keinolannoitteilla maksimaalista tehokkuutta irti maaperästä.

Maatalouskysymykset, maatalouspolitiikka ja Suomen ruokahuolto voidaan asettaa erilaisiin eettisiin koordinaatteihin, joita liikuttelemalla saadaan aina muuttuva näkökulma polttaviin kysymyksiin. Moraali-, arvo- ja asennekysymykset näyttävät aina olevan paikallisesti ja kulttuurisesti sitoutuneita, joten arvotodellisuudella on aina relativistinen ulottuvuus: Esim. maatalouden ylituotantokysymykset näyttävät kansallisesta perspektiivistä toiseltaiselta kuin globaalista perspektiivistä. Kuinka sovittaa yhteen ajatus ylituotannosta ja nälänhädästä? Eettisten koordinaattien avaaminen globaaliin mittakaavaan pysähdyttää pakostakin miettimään metaeettisiä kysymyksiä; sellaisia kysymyksiä, jotka ovat ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta olennaisia: Voiko moraali olla todellista, jos me huuhtelemme ulosteemme puhtaalla vedellä, kun samaan aikaan toisilla ihmisillä ei ole puhdasta vettä edes juotavaksi

¹⁶ Haila, Yrjö & Levins, Richard (1992) s. 207

riittävästi? Moraalin ulottaminen koko maapalloa ja ihmiskuntaa koskevaksi on eräs kestävän kehityksen vaikeimmin toteutettavista asioista.

Edellämainitun kaltaiset esimerkit seisauttavat meidät väkisinkin pohtimaan, minkälaisella arvoperustalla länsimainen kulttuuri ja sivistys lepäävät. Moraali on perustavalla tavalla relativistista ja vaikeasti mieltävää, silloin kun oma suojattu yhteiskuntamme rinnastetaan laajempiin maailmanlaajuisiin kysymyksiin. Tänäpäin meidän ei ehkä tarvitse vielä kantaa harteillamme koko maapallon ongelmia, mutta mitä aikaisemmin olemme siihen valmiita, sen paremmin kykenemme vaikuttamaan ympäristön tilaan.

Nietzschemäinen raadollinen moraalikäsitys uskoo ihmiseen vain tahtonsa ilmaisijana; ei ole luonnollisia oikeuksia eikä liioin rationaalisesti ja autonomisesti toimivaa moraalista agenttia, aristoteelinen ja platooninen eettisen ihmisen ihannemalli olisi vain utopiaa tai fiktiota.¹⁷ Nietzschen irrationaalinen moraalimaailma tosin kuvaa paljon sitä, mitä emme osaa todellakaan selittää. Kuinka kaikki vääryydet ja epäoikeudenmukaisuudet ovat mahdollisia? Miksi ihmiset sotivat ja tappavat toisiaan? Tekojen puuttuessa ympäristöongelmien ratkaisu jää vain marginaalisen "normatiivisen karjunnan" varaan. Ympäristöongelmien edessä ollaan jälleen tilanteessa, jossa uudenlaisella ympäristöeettisellä ajattelutavalla on sijaa; ensisijaisesti pyrimme tässä työssä tuomaan esille sen, kuinka olennaista on ongelmien tiedostamisen lisäksi *toimia niiden vaatimalla tavalla*. Toiminta vaatii uudenlaista arvojen ja moraalien arviointia, jotka motivoivat tahtoa ja toiminnan suuntaa.

¹⁷ Vrt. Macintyre, Alasdair (1984) s. 112-115

2.6. Paikallisuuden ja ekologian kautta luonnolliseen, taloudelliseen ja järkevään omavaraisuuteen

Kaikki alueelliset ja paikalliset ongelmat eivät missään nimessä ratkea universaaleja teorioita suoraan soveltamalla, vaan tueksi on otettava paikallista ekologista tietoa sekä ennen muuta paikallista sosiaalista ja henkistä tahtoa ratkaista ongelmia. Omavaraisuus ei ole mitään albanisoitumista tai kehityksen kelkasta putoamista, vaan tervettä katsomusta sille, että ihmisellä on halu turvata esimerkiksi perusruoan saanti mahdollisimman häiriöttömästi. Alueellinen omavaraisuus sisältää tulevaisuudessa myös sellaisia yhteistoiminnan elementtejä, joihin maatalouden tukiaisten lihavana vuosina ei ollut pakkoa. Tulevaisuudessa korjataan koneita, vuokrataan ja lainataan, eikä hankita yhtä helposti uutta kalustoa.

Jokapäiväinen maailmamme on maailma, jonka koemme suoraan ja johon paikallistumme, kiinnitymme ja asetumme sekä fyysisesti että sosiaalisesti, se on pakostakin paikallinen, merkityksillä ladattu sekä historiallinen.¹⁸ Ihmisinä olemme sidottuja paikkoihin, enemmän tai vähemmän merkityksellisiin. Ne rytmittävät arkipäivämme olemista niin fyysisesti kuin henkisesti. Sosiaalinen yhteisöllisyyden tuntu, tuttu paikallisympäristö ja paikallisen ekologian käytännön tunteminen ovat ratkaisevassa asemassa etsittäessä kestävä perustaa alhaalta ylöspäin ponnistavalle Hyvän Elämän ekologiaalle. Ja sama Yrjö Hailan & R. Levinsin sanoin¹⁹:

"Yritykset ratkaista ekologisia ongelmia tulisi perustaa paikalliseen osallistumiseen eikä ulkopuolisten asiantuntijoiden sananvaltaan. Ekologisten olosuhteiden paikallinen vaihtelu tarjoaa esim.

¹⁸ Smith, D. E. (1992) s. 89

¹⁹ Haila, Yrjö & Levins, Richard (1992) s. 306

mahdollisuuksia tätä hyödyntävälle, monipuolisiin menetelmiin nojautuvalle maanviljelykselle. Tämän toteuttaminen kuitenkin edellyttää maatalouden käytäntöjen muuttamista kaikilla tasoilla."

Paikallisuuden maantieteellisiä sfäärejä voidaan katsella kerrostuneesti, jolloin kokonaiskuva ei jää liian yksipuoliseksi. Seuraavassa esitellään Koskelan²⁰ jaottelun pohjalta generoitu malli paikallisuuden ulottuvuuksista: omaehtoisuudesta ja alhaalta ylös päin ponnistavassa paikallisuuden ideologiassa ei voida sivuttaa paikallisyhteisöä osana laajempaa yhteyttä, ts. olemme yhtäaikaan Kokkolassa, Keski-Pohjanmaalla, Vaasan läänissä, Suomessa, Euroopassa ja maapallolla. Paikallisuuskin on aina moniulotteista ja yhtäaikaan olemista sekä elämistä useissa todellisuuksien versioissa:

1) Yhteiskunnallisten prosessien näyttämö, jossa yhteiskunnan säännöt, lait ja vaikutusmekanismit ulottavat lonkeronsa paikalliselle tasolle, maaseutu on sidoksissa lukuisiin ulkoisiin vaikutteisiin. Käsitteellinen apparaatti on TILA.

2) Fyysinen alue, joka toimii paikallisuuden konkreettisena näyttämönä, fyysisinä muodostumina, maaseudun paikallinen ekologia, vuodenaikojen vaihtelu ja auringon valo. Käsitteellinen apparaatti on ALUE.

3) Paikan mieli koettuna ja elettyinä, joka mielletään subjektiiviseksi ja intersubjektiiviseksi paikallisuuden arjeksi sekä mielentiloiksi, maaseutumainen elämäntapa. Käsitteellinen apparaatti on PAIKKA

²⁰ Koskela, Hille (1993) s. 114

Voidaan ajatella, että mitä lähempänä konkreettinen vastuunoton ja päätöksenteon taso on paikkaa koettuna ja elettyä, sitä mielekkäämpää on osallistuminen, sitä parempaa on paikallistuntemus ja ennen kaikkea, sitä ekologisesti vastuuntuntoisempaa on ympäristöstä huolehtiminen. Nykyisessä järjestelmässä maanviljelijät ovat hyvin paljon riippuvia tasosta 1, eli kärjistäen voidaan sanoa, että *viljelijä ajaa päivittäin traktorinsa yhteiskunnallisten prosessien näytämölle*. Paikallisen vastuun ottaminen arkipäivän elämismaailmassa mahdollistaa olemisen ja elämisen mielekkyyden, terveen omanarvontunnon sekä konkreettisen vaikuttamisen mahdollisuuden elinympäristöön.

2.7. Tasavertaisuuden periaate

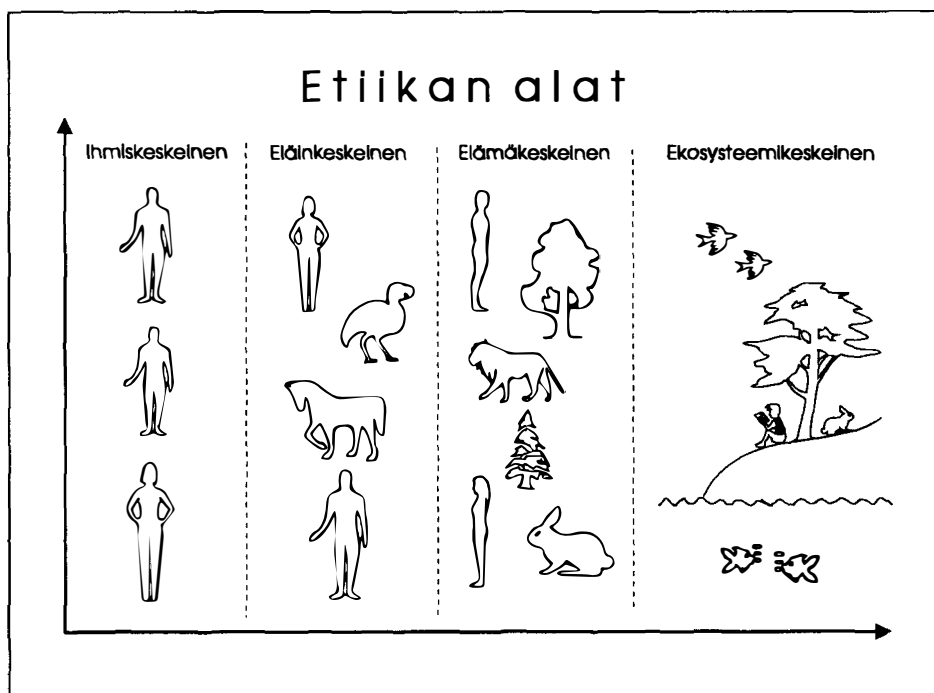
Niukkenevien resurssien maailmassa etuoikeuksien saaminen asetetaan kyseenalaiseksi. Ilman mitään erityisiä perusteluja ei yrittäjä maaseudulla voi olla erityisasemassa. Tämä koskee nimenomaan maaseudun kehittämistä ekologisista argumenteista. Ruoantuotanto turvataan maaperä säilyttämällä ja elintarvikkeiden kuljettamista minimoimalla. Muu yrittäjyys sijoittuu maaseudulle sen mukaisesti, miten sillä on edellytyksiä toimia siellä; raaka-aineita, työntekijöitä ja asiakkaita. Tätä tarkoitamme tasavertaisuuden periaatteella. Luomutuotantoon siirtyminen ja tasavertaisuuden periaatteen mukainen ympäristöellinen maaseutupolitiikka pysäyttäisi tilakokojen suurenemisesta ja maataloustuotannon tehostumisesta aiheutuneen negatiivisen työllisyyskehityksen. Arvomutoksen mukanaan tuoma "maaseudun uusi tuleminen" auttaisi osaltaan työllisyystilanteeseen. Kun maataloustyö koetaan jälleen mielekkäänä, niin maaseudun vetovoima lisääntyisi houkutellen uutta viljelijä- ja yrittäjäväestöä alkutuotannon, sekä siihen liittyviin uusien innovatiivisten jalostus- ja jakelutoimintojen pariin.

Luonnonmukaisen viljelyn pohjalta hoidettu maatalous tarvitsee enemmän työvoimaa ja sillä tavalla maaseudulla asuu tulevaisuudessakin ihmisiä. Nämä ihmiset käyttävät tiettyjä kaupallisia palveluja, jotka sijoittuvat maaseudulle kysynnän mukaisesti. Julkiset palvelut pyritään turvaamaan oikeudenmukaisesti kaikille, vaikka etäisyydet olisivatkin pitkiä. Samoin maalla asuvalle vanhukselle, vammaiselle tai lapsiperheelle pyritään järjestämään samat palvelut kuin kaupungissa asuvalle. Kehitysmaiden ja kehittyneiden teollisuusmaiden välinen tasavertaisuus tulee näkyä solidaarisuutena ja pyrkimyksenä oikeudenmukaisuuteen kauppasuhteissa.

Aluepoliittisia toimenpiteitä tulee tarkastella kriittisesti, koska ei ole mielekästä siirtää tuloja automaattisesti harvaan asuttujen kuntien ja kaupunkien käyttöön; automaattiset tulonsiirrot ovat saaneet aikaan mitä ihmeellisimpiä "monumentteja" keskelle metsä- ja maatalousmaisemia. Kehittäminen ja tukeminen tulisi keskittää elämänmuodon säilyttämiseen sekä peruspalveluiden turvaamiseen tasavertaisuuden periaatteen mukaisesti. Vallitseva käytäntö on kuitenkin jatkuvasti toiminut periaatteella, jossa kaupunkimaisen ja maaseutumaisen elämänmuodon välistä eroavaisuutta on pyritty kaventamaan. Tarkoitus ei ole pakkokehittää tai museoida maaseutua, vaan säilyttää se elinkykyisenä ja tuottavana. Keskeiseksi nostaisimme ajatuksen kehitysutiilistisesta virheestä, missä kehittäminen ja aineellisen elämänlaadun parantaminen ovat itseisarvoja, joita ei ole problematisoitu eikä liioin määritelty. Tällä tarkoitamme sitä, että kun kehitetään, niin ei välttämättä tiedetä mitä kehitetään. Hyvä ja onnellinen elämä eivät ole asioita, jotka automaattisesti seuraavat sellaisista kehittämishankkeista ja rahallisista panostuksista, joilla haja-asutusalueita ja syrjäseutuja pyritään auttamaan.

3. YMPÄRISTÖETIIKKA JA MORAALI

Käsityksiämme luonnosta ja ympäristöstä säätelevät vallitsevat arvot ja moraalit. Näihin liittyvät teoreettiset ja filosofiset tausta-asetukset luovat perustaa koko ihmiselle olemassaololle. Ympäristöetiikka on perinteistä ihmisten välistä moraalista käsittelevä laajempi muoto, jossa koko luomakunta otetaan mukaan etiikan alaan. Toisaalta ympäristöetiikka ei välttämättä ole pyyteetöntä etiikkaa, koska se on aidosti huolissaan ihmiskunnan tulevaisuudesta ympäristöstään välinpitämättömänä olentona. Jos emme osaa ratkaista ympäristösuhdettamme mielekkäällä ja kestäväällä tavalla, niin saatamme saastuttaa itsemme sukupuuttoon. Eli kun olemme huolissaan ympäristöstä, niin olemme huolissaan omasta tulevaisuudestamme.

Kuva 3: Ekosysteemikeskeinen etiikka huomioi ihmiselämän jatkumisen kannalta kaikki olennaiset elementit. Kuvan formaatti: Vilka, Leena s. 188

Ympäristöeettiset kysymykset ovat paljolti tietoteoreettisia kysymyksiä. Miten voimme ylipäättänsä tietää, mikä on eläimien, kasvien ja elottoman luonnon kannalta hyvää ja oikeudenmukaista? Ihmisinä olemme antaneet merkitykset ympärillämme oleville asioille ja olioille. Olemme luontoa ja ympäristöä luetteleivina, jaottelevina, nimeävinä ja arvottavina, siis luonnolle merkityksen ja sisällön antavina olentoina niin tiukasti sidoksissa itse luontoon, että ajatus eläimen, kasvin tms. omasta hyvästä, on tietoteoreettisesti perin ongelmallinen. On hyväksyttävä käsitys maailmasta ihmisten maailmana, itse rakennettuna todellisuutena; samoin on hyväksyttävä ajatus ekologisesta järkevyydestä ja hyvästä elämästä ihmisten omana päämääränä. Vapautuksen ekologian taustalla leijailee ajatus vastavuoroisesta ihminen-luonto -suhteesta, jossa ihminen ei leikkaudu irti luonto-käsittelystä vaan on olennaisesti osallinen siinä. Luontosuhteen ei tarvitse kuitenkaan rakentua ehdottomalle ekologian priorisoinnille ja puritanismille. Vastavuoroisuus tarkoittaa kummankin hyvinvointia niin ihmiskunnan kuin koko muun biosfäärinkin kannalta.

3.1. Lajien kuolema

"Käsitteellisesti biosentristit ja sentientistit ovat yhteisellä perustalla. Molemmat liittävät hyvinvoinnin ajatukseen moraalisen säännön, joka kieltää tuottamasta turhaa vahinkoa eliöille. Mutta tätä sääntöä voidaan soveltaa vain sellaisiin olioihin, jotka täyttävät sen metaeettisen ehdon, että ne voivat voida hyvin tai huonosti."

Yllä oleva lainaus Markku Oksaselta²¹ kertoo siitä määrittelyjen suosta jolle eksytyään alkaa loputtoman pyörittelyn, määrittelyn, lajien tunnistamisen ja

²¹ Oksanen, Markku (1993) s. 58

eliöiden tuskan tuntemuksen jaottelun jälkeen mikä tahansa valmiiksi mietitty lajien arvojärjestys maistua mukavalta ja helpolta. Vapautuksen ekologiassa on olennaista etsiä ja tunnistaa sellaisia mekanismeja, joilla ihminen kykenee näkemään elämälleen tärkeät elementit omassa lähiympäristössään. Ihmisen vapautuminen "modernin" maailman erilaisista pakkopaidoista olkoon tavoitteena. Eräs pakkopaita on tunnistaa ja erotella erilaiset eliölajit ja ihmisrodut, jonka jälkeen ne voidaan asettaa arvojärjestykseen; saimaannorppa ennen varista jne. Arvojärjestyksen jälkeen varmasti keksitään jokin syy jonkun lajin tuhoamiselle ja toisen suojelulle.

Viimeaikaisinta jaottelua ja järjestykseen pistämistä edustaa ympäristövaikutusten arviointiin perustuvat järjestelmä, missä erilaisille luonnon elementeille saadaan reaalin rahallinen arvo esimerkiksi pyytämällä ihmisiä arvottamaan jokin luonnonelementti omalta kannaltaan. Tämä jos mikä viestittää perustavasti virheellisestä tavasta ymmärtää luontoa osana ihmisyyttä - Olemme menossa suuntaan, jossa ainoa tapa ymmärtää luontoa ja ympäristöä, ainoa instrumentti, jonka osaamme mieltää, olisi raha ja markkintalous.

Yleisten universaalien määritysten ja arvottamisten takana luuraa aina "natsismi", eli erilaiset arvohierarkkiat. Vain tunnistamalla itse elämälleen tärkeät elementit, ihminen kykenee hahmottamaan niiden vaalimisen. Kun ne määritellään ylhäältä, ne lakkaavat olemasta hänelle ominaisia, luonnollisia ja rakkaita. Esimerkiksi maalaisisännälle ennen niin kaunis metsälammen ranta saattaa muuttua uhkatekijäksi, kun ympäristöministeriön virkamies julistaa sen suojelualueeksi. Mitä ei tunnisteta tuhottavaksi, sitä ei voi tuhota. "Kaikkien" juutalaisten tuhoaminen ei olisi ollut mahdollista ilman tarkkaa määrittelyä siitä, kuka on juutalainen. Darwinista alkanut tuhon ketju voidaan pysäyttää vain uudella teoksella; *LAJIEN KUOLEMA - oppi elämän ymmärryksestä.*

Tiedehenkilön ei tulisi vain luetteloida ja referoida erilaisia moraalilähestymistapoja ja luokitteluja ottamatta kantaa niiden vaarallisuuteen samalla ikäänkuin hyväksyen ne. Tiede on usein tietämättäänkin kannanottaja; se jaottelee ja järjestää, luo hierarkioita ja sitä kautta arvotodellisuutta. Näinä päivinä, jolloin tieteen tekijöiden kannanottoja erityisesti tarvittaisiin ympäristökysymyksissä, tiede kuitenkin turhan usein pukeutuu vaaralliseen näennäisobjektiivisuuden kaapuun. Missä on tiedehenkilön moraalinen selkäranka sekä eettinen vastuu? Tieteellisellä tekstillä on usein taipumus hävittää ja harhauttaa maailmalle tulkinnan antava subjekti. Objektiivinen keskiö, jota tiede yrittää tavoittaa maailman selittämisessään jää kuitenkin saavuttamatta. Arvovapaa maaseutututkimus on siis utopiaa. Ainoastaan rehellisesti peräänkuuluttamalla arvoja ja ottamalla kantaa niihin, voidaan vaikuttaa ihmisten asenteisiin, tapoihin ja moraaliiin, jotka kaikki ohjaavat toimintamme suuntaa päivittäin.

3.2. Luonto, ihminen, dualismi ja metaetiikka

Paljon on sanottu ja kirjoitettu kartesiolaisesta hengen ja aineen dualismista, missä ajattelukykyämme leikkaantuu irti aineen ja materian maailmasta. Puhuttaessa ihmisen luontosuhteesta, ei voida välttyä dualismin ja monismin käsitteiltä, eli hengen ja materian *eriydestä tai ykseydestä*. Kuinka ympäristö on ontologisesti, viimekädessä, olemassa? Miten aineellinen todellisuus abstrahoituu ajatuksissamme? Kuinka paljon esim. havaitsemamme "kivi" on tajuntamme tuotosta, vai onko se vain reaalisesti itsenäinen fyysinen kappale? Hurjimmissa kuvitelmissa voisimme väittää tuon "kiven" katoavan samalla hetkellä kun käännän sille selkäni, mutta siihen ei kukaan meistä kuitenkaan

uskone? Seuraava lainaus Descartesilta luonnehtii perinteistä hengen ja aineen kahtiajaon ongelmatiikkaa²²:

"Koska minusta on ilmiselvää, ettei aineellisista kappaleista todella saada tietoa aistien tai kuvittelukyvyyn avulla, vaan yksinomaan ymmärryksellä, ja ettei niistä saada tietoa sen perusteella, että ne nähdään tai niitä kosketetaan, vaan yksinomaan siten, että ne ymmärretään eli hyvin käsitetään ajatuksella, oivallan selvästi ettei ole mitään, mistä minun olisi helpompi saada tietoa kuin hengestäni."

Moraalikäsityksien ja luonnonarvottamisen etiikan syntyemiselle on olennaista, millaisella ontologisella kivijalalla filosofinen ympäristökuva lepää. Dualistisessa ajattelutavassa ihminen leikkaantuu irti luonnosta ylivertaisena olentona (henki ja materia), kun taas monistiseen tähtäävässä ajattelutavassa vallitsee ykseys, ihminen ja kaikki muu ympärillämme muodostavat tajunnallisen ykseyden. Määrittely ei ole yksinkertaista. Ongelma onkin enemmän käsitteellinen ja tietoteoreettinen kuin todellisuudessa ilmenevä; joudumme kulkemaan loputonta kehää, sillä jos ajattelen ihmistä osana luonnon ykseyttä, täytyy minun ensiksi pystyä ajattelukykyäni avulla erottamaan itseni muusta luonnosta ja biologisesta taustakohinasta.

Useimmat ympäristöfilosofit myöntävät, että luonnolla voi olla muutakin kuin välinearvoa ihmiselle. Käsitys, että luonto tai sen osa on sellaisenaan arvokas, ilman mitään muuta tarkoitusta tai päämäärää, on sopusoinnussa vallitsevien arvoteorioiden kanssa: vastaavasti kuin ihminen voi antaa luonnolle välinearvoja, hän voi antaa itseisarvonkin. Tämä mm. Vilkan²³ esittämä käsitys ei ole

²² Descartes, René (1956) s. 99

²³ Vrt. Vilka, Leena (1993) s. 127

kovinkaan yksiselitteinen. Jos ihminen voi antaa asioille itseisarvoja niin, millä perusteella jokin asia nostetaan itseisarvolliseen asemaan? Nämä kysymykset ovat aina hyvin pulmallisia. Itseisarvotkaan eivät synny tyhjästä, vaan ne tarvitsevat perustakseen pitkän kulttuurihistoriallisen taustan, jota voidaan tarkastella esim. semioottisten, merkitysopillisten, teorioiden läpivalaisemana. Vaikka arvoteoreettinen erottelu tehdään perinteisesti itseisarvojen ja välinearvojen välillä, niin on kuitenkin hyvin vaikeaa tavoittaa todellista itsessään arvokasta asiaa ilman viitteitä mihinkään suuntaan.

Sanokaamme, että luonto on itsessään arvokas koska siellä voi kävellä, siitä voi nauttia, sen kauneutta voi ihailia, sillä on symboliarvoa jne. Näin luonnon itseisarvot kuitenkin käsityksissämme välineellistyvät. Kun huudamme itseisarvon perään sinnikkäästi, löydämme aina joitakin motiiveja arvoille, vallitseville tavoille ja moraalille. Ympäristöetiikka on aina antroposentristä, koska arvottajana, asioiden pohtijana on ihminen itse.

3.3. Viljelijän etiikka

Maanviljelijän suhde työhön on ensisijaisesti käytännöllinen. Aikojen alusta alkaen on maanviljelyn tarkoituksena ollut ravinnon tuottaminen, maa on elättänyt sitä muokanneet ihmiset. Nykyviljelijän toimenkuvan perusteleminen on monimutkaisempaa. Maaperä on edelleen muokkaajansa elättäjä, mutta ei kädestä suuhun kuten joskus aikaisemmin; nyt viljelijä tai maatalouden harjoittaja välittää tuotteitansa suurelle ihmisjoukolle ja saa työstään samaan tapaan rahallisen korvauksen kuin normaalissakin palkkatyössä.

Vapautuksen ekologiassa on kysymyksessä eräänlainen viljelijän maaperän elinvoimasta riippuvuuden symbolinen palauttaminen. Palauttaminen ei ole käytännöllistä ja ei siten tähtää paluuseen. Maatalous on tulevaisuudessakin

ruuan tuottamista myös muille ja tavoitteena on myös tehokas maataloustuotanto niillä panoksilla, joita maanviljelyyn sijoitetaan. Maatalouden riippuvuus elävästä maaperästä on eettinen periaate, josta automaattisesti seuraa kaksi ympäristöeettiselle maaseutupolitiikalle tärkeää johtopäätöstä:

1.a Eettinen velvollisuus maaperän säilymisestä myös tulevien sukupolvien elättämiseksi nousee viljelijän työssä etusijalle.

2.a Edellisestä seuraa, että maan pitäminen ruokaa tuottavana on arvokasta, vaikka se ei olisikaan kaupallisesti menestyksekkästä. Tämä periaate antaa tilaa maatalouden monimuotoistamiselle. Sallitaan muutakin kuin ammattimaista maataloustuotantoa. Samalla eivät myöskään ammattimaiset viljelijät vapaudu maaperän elävänä säilyttämisen moraalista velvoitteesta.

Maanviljelyyn on aina liittynyt toimeentulemisen etiikka. Kulttuuriset ja yhteiskunnalliset arvostukset sekä trendit sanelevat, mikä on tavoittelemisen arvoista. "Rahalla saa ja hevosella pääsee", kuten sanonta ennen kuului, tänään se voisi kuulua: "Rahaa saa ja hevosvoimilla mennään." Vapautuksen ekologiassa on tarkoitus ottaa lyhyt askel ei taaksepäin vaan sivulle, ja katsella elämisen sekä olemisen reunaehtoja hieman kokonaisvaltaisemmin: maaseutua ja maaseutumaista elämäntapaa voidaan vaalia palauttamalla maaperälle sille kuuluva keskeinen asema. Tässä ei ole tarkoitus luoda romanttista uudisraivaajan kuvaa, vaan valaa uskoa siihen, että maataloutta voidaan harjoittaa muullakin tavalla kuin valtapolitiikan ja talouden sanelemilla ehdoilla.

Ekologisesti kestävä viljelyn moraaliset perustelut voidaan johtaa yksilömoraalista. Partikulaarisessa moraaliteoriassa²⁴ yksilö tekee valintoja seisten

²⁴ Walker, Margaret (1987) s. 174

omilla jaloillaan, hän on oman itsensä *palvelija, kantaja, vartija ja sankari*. Hän tekee ratkaisunsa oman elämänsä reunaehtojen sanelemana ja on valmis ottamaan vastuun olemassaolostaan itsenäisenä moraalisenä agenttina. Viljelijän eettinen tietoisuus on omakohtainen valinta; tietoisuus moraalisen vastuusta antaa työlle merkityksen ja tiettyä ylevyyttä. On mielekästä tehdä asioita, jotka pienessäkin mittakaavassa saattavat vaikuttaa koko maapallon hyvinvointiin ja tulevaisuuteen.

Luonnonmukaisen viljelyn ensimmäisillä pioneereilla oli selkeä eettinen näkemys jo ennen heidän siirtymistään luonnonmukaiseen viljelyyn. Luonnonmukaisen viljelyn yleistyessä eettiset ja moraaliset kysymykset voivat tulla keskustelun kohteeksi koko laajuudessaan; käytäntö näyttää miten ideat ja visiot toimivat reaalielämässä. Taloudellinen ennakointi ja kustannusjahti ovat houkutteleet uusia viljelijöitä luonnonmukaisen viljelyn piiriin. Käytännön työ ja tutustuminen asiaan on tehnyt useasta vannoutuneesta tehoviljelijästä kiihkeän luomun kannattajan.

3.4. Tehokkuus, halut ja resurssit

Elämän arvoihin liittyvän keskustelun tarve on hyväksytty tällä hetkellä hyvin laajasti. Silti keskustelun siirtyessä konkreettiseen tavoitteiden asettamiseen ja politiikan rakenteluun, kaivetaan taskulaskin esille. Elämässä saa olla syvempiä arvoja ja kunnioitusta, mutta se ei usein näy ristiriitatilanteessa. Toiminnan suunnan ratkaisee taloudellinen kannattavuus eli se, mikä jää viivan alle. Useimmiten voittaa se ratkaisu, jossa viivan alle saadaan jäämään enemmän. Tämäkin on pääsääntöisesti laskennallista toiveajattelua - hankkeiden todellinen kustannus ja siis nettotulos selviää vasta myöhemmin. Se voi olla huomattavan pieni.

Välittömien tuottojen ja kulujen muodostama taloudellinen tehokkuus hallitsee ajatteluamme niin voimakkaasti, että emme pysty näkemään tämän tehokkuuden sisälle. Emme näe, että on monia erilaisia tapoja laskea tehokkuutta. Tapa, jolla lähestymme tehokkuutta, kertoo jotakin elämämme arvoista. Määräävätkö halujamme sekä käsitystämme tehokkuudesta olemassa olevat resurssit, vai yritämmekö runnoa resurssimme valitsemaamme ideaaliseen päämäärään?

Petri Ollila²⁵ käsittelee työryhmämuistiossa maatalouden kustannusten alentamismahdollisuuksia. Työstä käy ilmi miten ostopanokset suhteessa maataloustuloon ovat kasvaneet viimeisen 20 vuoden aikana. Tärkeintä osaa Suomen maatilojen ostopanosten liiallisessa kasvussa edustaa ylisuuri konekanta, mikä ei voi olla heijastumatta tuotantohintoihin. Tällä tavalla maataloustuloratkaisujen tulos on osaltaan "valunut" maatalouden läpi panosteollisuudelle. Ollila²⁶ kirjaa maataloustulojärjestelmään sisäänrakennetun automaattisen kustannusten kompensatioperiaatteen eräksi tärkeäksi tehottomuuden syyksi:

"Vaikka yksittäisellä viljelijällä on kannustin kustannusten alentamiseen, kollektiivisella maataloudella ei tällaista kannustetta ole. Määräävässä asemassa oleville tuotantopanosten toimittajille tilanne on tarjonnut selvän hyväksikäytön mahdollisuuden. Vääristyneet hintasuhteet ovat myös tukeneet kehitystä, jossa yhä intensiivisempi tuotanto on taloudellisesti järkevää. Näin ollaan esimerkiksi tultu tilanteeseen, jossa aikaansaadaan ylituotantoa kalliilla tuotantopanoksilla vietäväksi ulkomaille alle kaikkien tuotantokustannusten."

²⁵ Ollila, Petri (1992)

²⁶ Emt. s. 2, 4

Yksittäisen tilan hoidossa harvinaista tasapainoa resurssien ja halujen välillä edustaa maatila, joka ei ole ylivelkaantunut. Pahasti velkaantuneella tilalla on usein investoitu rohkeasti ideaalia tulevaisuutta rakennettaessa. Maataloudessa perustavaa laatua olevaa resurssia edustaa peltoala, josta ei ole Suomessa pulaa. Myöskin työvoima voidaan nähdä käyttämättömänä resurssina, vaikka sen käyttöönotto ei tällä hetkellä olekaan mutkatonta. Koneet, laitteet sekä maatalouden kemia ovat panoksia, joita ei useinkaan voida itse valmistaa ja joihin resurssit on irrotettava tilan tuotoista. Hehtaarisadon kohottaminen ja siihen huomion kiinnittäminen on yksipuolista tehokkuuden käsitystä.

Pyrittäessä omavaraisuuteen on viljelyksessä oleva pelto nähtävä olemassa olevana resurssina, jota ei kannata siirtää muuhun tuotantoon - esimerkiksi metsän kasvatukseen. Eräänä esimerkkinä omavaraisuuden kasvattamisesta on rypsin viljely pelloilla, jotka muuten tuottaisivat ylituotantoa. Rypsiöljydieselillä voidaan korvata tuontipolttoainetta. Tällä omavaraisuuden kohottamisella olisi kansantaloudellisesti edullinen vaikutus. Olennaista on edullinen panos-tuotos suhde pitkällä tähtäyksellä, eikä nykyhetken liiketaloudellinen markoissa laskettu edullisuus. Kauppa- ja teollisuusministeriön selvityksen logiikan mukaisesti biopolttonesteiden tuotanto ei kannata. Suhtautuminen ympäristökysymyksiin näyttää ensisijaisesti olevan yhä vain taloudellinen kysymys:

"Peltobiomassasta valmistettavien liikennepolttonesteiden tuotantokustannukset ovat viisi tai jopa kymmenkertaiset tuotteiden *markkina-arvoon* nähden. Myös ympäristöhyödyt raakaöljypohjaisiin polttonesteisiin nähden ovat rajalliset. Tästä syystä bioetanolin ja biodieselin tuotannon käynnistämiseksi ei ole talous- eikä *ympäristöperusteita*."²⁷

²⁷ HS 21.01.1994 s. B 10

Hehtaarituohtoja kohotettaessa on törmätty tilanteeseen, jossa uusi lannoitepanos tuottaa kerta kerralta pienemmän lisäkavun. Niin kauan kuin lannoitteet ovat edullisia ja ylijäämä markkinoidaan, asiaan ei tarvitse puuttua. Kyseessä ei ole kansantalouden kannalta optimointitehokkuus, jossa tavoitteena pitäisi olla mahdollisimman hyvä panos-tuotos -suhde. Liikaa lannoitettaessa myös ympäristö kärsii ylimääräravinteiden joutuessa luontoon. Maatalous onkin vesistöjemme suurimpia rehevöittäjiä.

Tasapainon ja omavaraisuuden ei suinkaan tarvitse johtaa konservatiiviseen pysähtyneeseen tilaan. Uusien ideoiden syntyminen ja kehittyminen vaatii luovuutta ja riskinottoa. Hyvät ideat kasvavat usein hitaasti ja pohjautuvat omakohtaiseen kiinnostukseen ja harrastukseen. Ne ovat useinmiten edellytyksenä hyvän ammattitaidon kehittymiselle. Mehiläistenhoito on tästä hyvänä esimerkkinä.

Luovuus ja ideointi on syytä suunnata laatuun ja kustannusjahtiin. Korkeiden peltohehtaarihintojen ja suurien laiteinvestointien aika maataloudessa on ohi. Maatilojen välisellä yhteistyöllä voidaan ottaa isompia riskejä asettamatta yksittäisen maanviljelijän elämäntyötä vaakalaudalle.

Maatalouspolitiikka, jossa tukiaisin ja helpotuksin pyritään turvaamaan maaseutu elävänä, elinvoimaisena ja asuttuna on kääntynyt itseään vastaan. Maaseudun *tasavertaisuuden periaate* ei suinkaan tarkoita sitä, että maataloutta kehitetään samanlaisin periaattein ja tempuin kuin esim. suuryrityksiä. Tehokkuuden (yritystaloudellisessa mielessä) vaatimukset ovat johtaneet tilakokojen suurenemiseen ja tätä kautta maaseudun autioitumiseen. Voiton tavoitteluun tähtäävä tehokkuus ovat aiheuttaneet maataloustuotteille korkean hinnan tuottajaportaassa eli panos -tuotos suhde on vääristynyt heti ruohonjuuritasolla.

Maataloudessa tehokkuudesta on vaikea puhua, mikäli tarkoitetaan panosten ja tuotosten suhdetta, koska niin kutsutulla modernilla tehoviljelyllä saadaan paljon yhä vähemmän lisää. Lisääntyviin kemiallisiin panoksiin perustuva tuotantotoiminta on kuitenkin kaiken kaikkiaan ekologisesti lyhytnäköistä ja perusfilosofialtaan vain omaa nopeata aineellista hyötyä tavoittelevaa. Tämänkaltaisen tuotantoajattelu ei voi jatkua loputtomasti.

Puhuttaessa taloudellisesta tehokkuudesta perheviljelmien yhteydessä unohdetaan helposti, että usealla viljelijällä työn tekemisen motiivit ovat muualla. Oma vapaus ja ulkotyö sekä isien työn jatkaminen ovat tärkeitä, mutta oma perhe asettuu useimmiten tärkeimmälle sijalle motiiveissa. Ruotsalaistutkija Ulrich Nitsch²⁸ kutsuu "systeemifatalismiksi" tilannetta, jossa yhteiskunnallinen kehitys talouden, tekniikan ja politiikan alalla johtaa maaseudun tyhjentymiseen ja maatalouden kemikalisoitumiseen. Hänen näkemyksensä mukaisesti Ruotsissa (v. 1988) ei ole missään nimessä liikaa viljelijöitä, vaan kysymys on siitä, miten voitaisiin saada nykyiset pienten ja suurten tilojen viljelijät pysymään maataloilla hoitamassa maaseutua ja ravintoa tuottamassa - ei heidän itsensä vuoksi, vaan meidän, jotka emme ole maanviljelijöitä.

²⁸ Nitsch, Ulrich (1988) s. 17-19

4. MAASEUTUMAISEN YMPÄRISTÖN NÄKEMINEN, KOKE- MINEN JA SYNTYMINEN

Mikään maisema ei ole tarkastelijalle viaton tai objektiivinen. Maaseutu voi olla maaseutua vain jonkinlaisten käsityksien, arvojen ja asenteiden läpi katsottuna. Maaseutupoliittiset päätökset, kuten muutkin poliittiset päätökset ja vaikuttamisen keinot ovat suoranaisia kannanottoja siihen, mikä meille ihmisinä on arvokasta. Miten haluamme asioiden olevan? Maisemaa konkreettisesti muokataan, luetaan ja tulkitaan vallitsevasta arvokontekstista käsin. Eettiset sitoumukset toimivat ympäristön jäsentymisen alkuehtoina, sellaisina ehtoina, joihin käsitykset, uskomukset ja väittämät vääjäämättömästi palautuvat. Jonkinlaista metateoriaa ympäristön näkemisen tavoille on käsittääksemme turha etsiä. Esim. Immanuel Kantin²⁹ moraalisen velvollisuuden periaate voidaan asettaa relativistiseen kontekstiin: Kantin kuuluisa kategorinen imperatiivi velvoittaa meidät toimimaan sellaisen maksimin mukaisesti, jonka voimme tahtoa tulevan yleiseksi laiksi.

Relativistisen Kantin imperatiivista tekee eettisten sitoumuksien, moraalin ja tapojen rajaama yhteys, jossa maksimiam noudatetaan: esim. luomuviljelijä haluaisi, että maanviljelyä tulisi harjoittaa ilman keinotekoisia lannoitteita ja torjunta-aineita ja että tämä tulisi hyväksyä yleiseksi moraalilajiksi. Perinteisen tehomaatalouden harjoittaja ei kuitenkaan olisi valmis hyväksymään edellä mainittua julkilausumaa yleiseksi moraalilajiksi. Vastakkain eivät välttämättä kuitenkaan ole erilaiset moraalimaailmat. Vastakkain ovat pikemminkin kaksi eri tavoin eettisesti rajattua tietoisuuden astetta, joissa paikka paikoin liikutaan "sumean logiikan" rajamailla; mistä meidän tulisi ottaa vastuu? Miten meidän tulisi rajata vastuamme? Mihin asti vastuu tulisi ulottaa? Ympäristön teema siis aukeaa useanlaisilla eettisillä alkuehdoilla sekä reunahuomautuksilla.

²⁹ Saarinen, Esa (1985) s. 248

Tämä ilmenee sitoutumisena arkipäiväisiin askareisiin ja käytännön työhön eli valintojen ja tekojen kautta valitsemme moraalille "tahtomattamme" veteen piirrettyjä rajapyykejä.

4.1. Miten maaseutu syntyy mielikuvissamme?

Maaseutu on paljon enemmän kuin siellä sijaitsevat rakennukset, peltoaukeat, aitat, kotieläimet ja kiemurtelevat pihatiet. Visuaaliset ja fyysiset maiseman muodosteet toimivat vain metaforisella, vertauskuvallisella tasolla. Ne herättävät tarkastelijan maaseutumaiseen mielentilaan. Maaseutuun liittyvät käsitteet ja arvostukset riippuvat siitä, millaisen käsitteellisen ympäristöteeman *läpi maisemaa luetaan*. Erilaisia ympäristön näkemisen ja kokemisen tapoja luonnehtii eritavoin rajautuva eettisen tietoisuuden aste, jolle rakentuu käytännön moraalit ja arvostukset. Käsitteet maaseudusta eivät ole staattisia, vaan erilaisia teemoja voidaan jouhevasti käyttää riippuen kontekstista; tämän sanelevat eri tapauksissa yksilön motiivit, halut ja tarpeet. Ympäristö ei ole vain ympärillämme. Se on monimuotoinen, se syntyy käsityksissämme ja se on jatkuvassa liikkeessä sekä muutoksen tilassa. Karjalainen³⁰ luonnehtii maiseman näkemisen kulttuurisia konventioita seuraavanlaisesti:

"Kun havainnoimme luontoa ja maisemaa, teemme sen tosin aistiemme varassa, mutta havaintojamme ovat suuntaamassa omaksumamme kulttuuriset käsitykset ja odotukset, lopulta koko se käsitejärjestelmä, jonka varassa miellämme ja arvotamme aistimuksemme, annamme niille tulkinnan. Havaintomme ovat "värittyneitä"; luonto ja maisema eivät näy suoraan, vaan arvotodellisuuden muodostamien kehysten läpi."

³⁰ Karjalainen, Pauli Tapani (1989) s. 145

Näitä arvotodellisuuden muodostamia kehyksiä on useanlaisia. Esim. poliittisen päättäjän ja vaikuttajan ympäristökuva, ekologinen ympäristökuva, suunnittelijan ympäristökuva tai maanviljelijän ympäristökuva. Erilaisilla ympäristökäsityksillä ja teemoilla on vakiintuneita fyysisiä metaforia (ts. konkreettisia ilmiöitä; esim. pellolla kevätkylvöä suorittamassa oleva traktori herättää meissä tiettyjä mielleyhtymiä tietyissä tilanteissa). Maiseman ja ympäristön ilmiöt saavat usein käyttöyhteydestä riippuen erilaisia *nimilappuja*, jotka toimivat mm. yhteiskunnallisen vallankäytön apuvälineinä. Ympäristöä luokitellaan ja nimetään jatkuvasti ympärillämme, pistetään haluttuihin raameihin... *Seutukaava, ekologinen lokero, navetan takana, aitan kulmalla, maaseutualue, tiepiiri, suunnittelualue, kyläyhteisö, elävä maaseutu, reuna-alue, vahvaa MTK:laista seutua, tuossa Kukkolan pihalla, kirkonkylä, periferia, taajama jne.* Kaikki nimeämisen tavat kiinnittyvät vahvasti johonkin arvotodellisuuteen ja käytäntöön, johon tarkastelija tarrautuu tai haluaa viitata, esittää haluamansa kaltaisen tunnelman tai vaikutelman.

Kulttuurimaisemalle erityisen leiman antaa sen monikerroksisuus. Siitä voidaan lukea ihmisen käden jälki, kuinka luontoa on muokattu, millainen on ihmisen ja luonnon suhde ollut eri aikoina. Maaseudun kulttuurimaisema on tärkeä todiste ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta ja siihen on myös tallentunut suuri määrä ainutlaatuisia kulttuuriperintöä.³¹ Maisema heijastelee olemuksellaan niitä arvoja, jotka ovat ihmisen ympäristökäsitykselle luonteenomaisia. Samoin maisema toimii ponnistuslautana uudenaikaisille arvoille; esim. kun huomaamme ympäristön muuttuvan rajusti toimiemme seurauksena, niin olemme menetyksen ja uhrausten kasvattamina valmiimpia asettamaan luonnon kohteita arvohierarkiassamme uuteen asemaan. Maisema maaseudulla on täynnä "merkkejä", joista voidaan lukea kulttuurimme intentionaalisuuden eli tarkoituksellisuuden suuntaviivoja.

³¹ Ympäristöministeriö (1993) s. 10

4.2. Tulkintoja maaseutumaisesta elämästä

Kaupunkia ja maaseutua on erilaisten kulttuuristen kuvaamisen tapojen kautta totuttu pitämään toistensa vastakohtina. Käsitteet maaseutuasumisesta ja -ympäristöstä (niin kuin myös kaupunkiympäristöstä) eivät suinkaan ole viattomia ja ennakkoluulottomia. Sirpa Tani³² on tutkinut suomalaisten elokuvien välittämiä mielikuvia kaupungista ja maaseudusta:

"Perinteisimmillään maaseutu esitettiin puhtautta ja idylliä edustavaksi vakaaksi alkukodiksi, paratiisiksi, josta lähteminen tapahtui vain pakon edessä tai ylpeiden ja katteettomien haaveiden kannustamana. Kaupunki puolestaan kuvattiin petosta, kavaluutta ja lopulta turmiota merkitsevänä ympäristönä, joka houkutteli viattomia maalaisia puoleensa... Muodostui myyttinen käsitys tuhansien järvien maasta, jossa metsät olivat vihreää kultaa ja asukkaat selvisivät vaikeuksiensa yli suomalaisella sisulla... Mytologinen suomalaisuutemme liittyy voimakkaasti juuri maaseutuun. Kaupunkikulttuurin nuoruus näkyy ns. urbaanin mytologian puuttumisena lähes täysin."

Edellämainitun kaltaiset stereotyyppit ovat inhimilliselle ymmärryskyvylle luonteenomaisia, mutta niiden hokemat eivät ole aina omiaan edistämään asioiden "oikeata" näkemis- ja kokemistapaa. Pentti Tuovinen³³ toteaa, että fyysisen ympäristökuvan analysoinnin teoreettisena lähtökohtana on fyysisen ympäristön näkeminen *ihmisen olemisen osana*, jolloin fyysistä ympäristöä tarkastellaan nimenomaisesti ihmisestä käsin. Täten ihminen ei voi muodostaa objektiivista käsitystä itsestään, koska hän ei voi olla tarkastelukohteestaan

³² Tani, Sirpa (1992) s. 52, 56

³³ Tuovinen, Pentti (1992) s. 14

riippumaton - hän ei voi asettua kokonaan itsensä ulkopuoliseksi tarkkailijaksi. Olennaista on maaseutuun liittyvien käsitteiden ymmärtäminen vain kategorioina, teemoina, jotka rytmittävät ymmärtämisen ja näkemisen polkuja.

Esimerkiksi nostamme suomalaisen maaseutu- ja maatalouspolitiikan, jossa keskustelu usein kiteytyy taustalla vaanivalle idealismille ja metaforanomaisille käsityksille. Maaseudun *useat todellisuuden versiot* mahdollistavat hyvin erilaisia näkemyksiä - jopa täysin vastakkaisia. Suomalaisen maaseutupolitiikan rakentaminen jollekin toimivalle loogiselle pohjalle on ollut mahdottomuus mm. juuri kahden tunteenomaisen lähestymistavan vuoksi (jako on tarkoituksellisen karkea):

1. Kaikki maalla on paremmin ja maalaiset ovat rehellistä, uutteraa väkeä. Ruoan tuottaminen on ainoa rehellinen ammatti ja synty asuu kaupungeissa, tehtaissa sekä kapakoissa. Omavarainen maatalous on kansakunnan elinehto – Ja *"maaseutua ei voi tuoda"*.

2. Maanviljelijät ja siis "maalaiset" yleensä ovat maata omistava pieni osa suomalaisista, jotka ajelevat metsätuloilla (lue ansiotonta rahatuloa) hankituilla mersuilla ja nostavat maatalouden tukiaisia. Viulut viimekädessä maksaa tuottava teollinen toiminta. Kaupunkilaiset ja elinvoimainen teollisuus tulisivat mainiosti toimeen ilman maalaisia; he ostaisivat kuin kauppahallista ikään elintarvikkeensa maailman markkinoilta aina halvimpaan hintaan.

Tulkintoja maaseutumaisesta elämästä on yhtä monta kuin on tulkitsijoitakin, mutta tiettyyn muottiin urautuneet ja vakiintuneet käsitykset maaseutupolitiikan piirissä on hyvä tuntea ja tunnistaa - tai ainakin tunnistaa niiden

syntymisen tavat. Järkevän politiikan rakentaminen idealisoituneille keskenään riiteleville tyyppikäsitteille on mahdotonta.

Maaseudulla asuva muodostaa elinympäristöstään toimintansa ja elämänmuotonsa mukaan toisenlaisen mielikuvan kuin siellä vieraileva. Ympäristö on asukkaalle merkityksiä täyteen ladattu ja tuttu arkipäiväisen aherruksen kulissi, joka usein tiedostamattomasti hämöttää vain jossakin taustalla. Vierailijalle ympäristö merkitsee yllättävää ja uutta; kaupunkilainen saattaa kokea maaseudun jännittävänä, poikkeavana ja eksoottisena. Metaforat ja myytit jäsentävät ympäristökuvan syntymistä. Usein ne ovat implisiittisiä, julkilausumattomia, mutta asenteina tunnistettavissa. Myytit ovat usein aivan normaalissa kommunikaatiossa *ilmeneviä narraatioita eli kertomuksia*, joilla ympäröivää maailmaa yritetään käsittää ja hallita. Myytit pyrkivät aina selittämään asioita, joissa liikutaan tietämyksemme rajapinnoilla³⁴.

Ajatellaanpa perinteisiä myyttejä maaseudusta. Kaupungissa asuvalle myytit voivat olla ainoa tapa ymmärtää maaseutua. Ne mahdollistavat maaseutumaisen elämäntavan lähestymisen käsitteellisesti ulkopuolisena, siis vierailijana. Myytit jäsentävät ja todentavat meitä piirittävää ympäristöä. Ne tekevät tuntemattoman tunnetuksi ja hallituksi.

Maaseutua koskevat myytit ja metaforat eivät ole tuulesta temmattuja, vaan ne sisältävät aina totuuden siemenen. Myytti tai sen kiteytyneempi muoto metafora ovat ikään kuin valmiita ja helppoja ratkaisuja käsityskykymme ohjaamiseksi ja ymmärryksemme parantamiseksi keskinäisessä kommunikaatiossa. Levi-Straussia³⁵ mukailen kieli on ensinnäkin kulttuurin tuote, toiseksi se on osa kulttuuria ja kolmanneksi se on kulttuurin edellytys kahdella tavalla:

³⁴ Livingstone, David & Harrison, Richard (1981) s. 106

³⁵ Tarasti, Eero (1990) s. 45

1) Diakronisesti eli opimme tuntemaan kulttuurimme kielen avulla

2) Synkronisesti eli kulttuuri ja kieli rakentuvat samoista aineksista.

Näin koko kulttuurin ymmärtäminen on pitkälti kielen kautta ymmärtymistä, jossa metaforat ja myytit näyttelevät maailman jäsentymisessä merkittävää roolia; niitä voisi luonnehtia eräänlaisiksi "käännekohdiksi", jotka kiinnittävät ymmärtämisen tavat johonkin varmasti käsitettävään yhteiseen muotoon. Seuraavaan kappaleeseen listasimme joitakin tyypillisimpiä myytinomaisia käsityksiä suomalaisesta maaseudusta:

- *maaseudulla asuu onnellisia ja huolettomia ihmisiä*
- *maaseudulla on puhdas luonto ja siellä on rauhallista*
- *maaseudulla asuu työteliästä, kilttiä ja rehellistä väkeä*
- *"Katson maalaismaisemaa ja ymmärrän, kuinka onnellinen voikaan olla hän, joka täällä vain saa aina asustaa..."*
- *maaseutu on periferiaa, jota on pakko kehittää*
- *maalaiset ovat yksinkertaisia ja mutkattomia ihmisiä*

5. ESTETISOITUVIIN MAALAISMAISEMIIN

Meille on muodostunut vahvoja mielikuvia siitä, mikä on kaunista maalaismaisemaa: lehmiä pellolla, punamultainen päärakennus ja pihaan kiemurteleva hiekkakuja. Nykyviljelijälle maalaismaisema voi olla kaunis, kun maisemaan sisältyy voimakkaasti kasvava tuorerihupelto, isot liukuovin varustetut piharakennukset ja moderni pihattonavetta. Kysymys esteettisyydestä kiepsahtaa näin jälleen arvoihin. Mitä pidämme arvokkaana ja hyvänä, sen koemme myös helposti esteettiseksi. Fyysisen ja reaalisen maailman voidaan ajatella olevan mykkä kimppu atomeja, jotka ovat potentiaalisia esteettisyyden objekteja. Ihmisen mieli toimii aktualisoivana agenttina, joka muuttaa tai nostaa haluamansa asiat esteettisyyden tai epäesteettisyyden piiriin.

Estetiikan kysymykset ovat osittain myös tietoteoreettisia. Ajatellaanpa uusplatonista emanaatio-oppia, jonka mukaan jotkut ilmiöt ovat lähempänä jumalaa ja ovat siksi arvokkaampia³⁶. Tämä on synnyttänyt paljon hierarkioita, arvottavia jakoja ensimmäiseen ja toiseen. Evoluutioteoriakin on tulosta emanaatioajattelusta, jonka väärin ymmärtäminen on johtanut problematisoimattomaan käsitykseen ihmisestä luomakunnan kruununa. Empiirinen tiede on naamioitunut "viattoman silmän" kaapuun, mutta tosiasiaa näköaisti toimii vallan välineenä. Tätä vasten on helpompi ymmärtää ilmiöinä mm. rotuerottelua, imperialismia, luonnon riistoa, markkinavoimia ja maiseman arvottamisperusteita.

Esteettisyyteen liittyy eettisyys ja päinvastoin. Nämä käsitteet eivät ole missään suhteessa toisiaan poissulkevia, vaan toistensa kanssa käsi kädessä kulkevia. Kauniiksi kokemamme asiat ovat usein myös hyviä asioita.

³⁶ Tarkka, Minna (1990) s. 93

Sepänmaa³⁷ käyttää ympäristöstä käsitettä kokonaistaideteos, jossa ympäristön idea toteutuu luonnostaan; aineistoa tarjoutuu kaikille aisteille, näkemiseen ja kokemiseen liittyy tietoa, liitännäisaineistoa, joka vaikuttaa arvostuksiemme kohteiden valintaan ja siihen, mitä pidämme kauniina. Maaseudulla esteettisiä ovat asiat, joita perinteisesti pidetään arvostettuina: esim. ihmisen ja luonnon harmoninen tasapaino tiivistyy visuaaliseen idylliin, missä metsän reunustamat peltosaarekkeet kumpuilevat viehkeästi, missä ihmisen kädenjälki ei ole peittänyt alkuperäistä maisemakuvaa, siten kuin on taajaan rakennetuilla kaupunkiseuduilla.

Ihmisen muokkaamalla luonnonmaisemalla on pitkät historialliset perinteet. Maaseutumaiseman esteettisyys pitää sisällään konkreettisen ekologisen riippuvuuden ja ruoantuotantoon liittyvien tärkeinä ja hyvinä pidettyjen asioiden mukanaan tuomat arvostukset. Martti Linkola³⁸ purkaa maaseudun esteettisyyden ideaa sanoiksi seuraavalla tavalla:

"Arvostuksessa yhtyvät puhtaasti esteettisten arvojen kanssa alitajuiset tuottavuuden ja turvallisuuden tunnot ja tarpeet. Maatalouden pitkä vaihe ihmiskunnan – ja myös meidän pohjoisen maamme – historiassa näyttää jättäneen eräitä yleispäteviä perusarvoja, joihin visuaalista mieltymystä ja viihtyvyyttä koskevat arvioinnit – tietenkin vain osittain ja usein tiedostamattomalla tasolla – perustuvat."

Paikoilla ja maisemilla on ihmiselle syvä merkitys, niin syvä, että puhutaan jopa paikan tai maiseman hengestä, joka valtaa katselijansa täysin. Kotimaisemalla on merkittävä elämyksellinen vaikutus kokijaansa. Suhde

³⁷ Sepänmaa, Yrjö (1991) s. 74

³⁸ Linkola, Martti (1981) s. 120

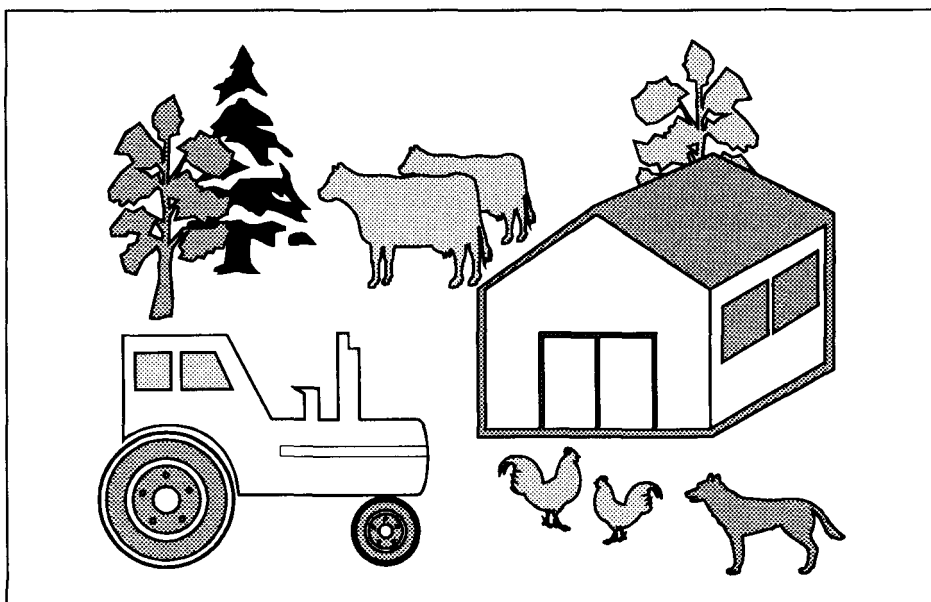
maisemaan on silloin hyvin intiimi³⁹. Maaseutumaisia maisemia ei koskaan voida vangita puhtaasti niiden tuottaman visuaalisen mielihyvän perusteella. Taustalta löytyy usein selvä yhtymäkohta valittuihin arvoihin ja asenteisiin, jotka voivat olla puhtaasti henkilökohtaisia tai yhteisesti omaksuttuja. Maaseutumaisema voidaan karkeasti jaotella esim. seuraavanlaisen arvoesteettisen mallin mukaisesti:

1) Museaalinen maaseutumaisema, missä maaseutumaisena ympäristö muuttuu "bongailun kohteeksi". Maisema museoituu historiallisten kytkeiden sekä selittävän kulttuurisen tulkinnan kautta. Maisemasta löydetään narratiivisia, kertomuksellisia elementtejä. Estetisoituminen tapahtuu näkemisen ja kokemisen tavoissa.

2) Maatalous maaseutumaisema, joka on työtä tekevien maanviljelijöiden jokapäiväisen toiminnan kehys. Se on ruoantuotannon arkipäiväistä aherrusta ja elannon ansaitsemista. Estetisoituminen on arkipäiväistä kokemista ja tekemistä.

3) Markkinaestetisoitunut maaseutumaisema, missä maaseutua tietoisesti on pyritty muokkaamaan esim. turistin silmälle ja mielihaluille sopivammaksi. Estetisoitumista autetaan kokemuksiä keinotekoisesti synnyttämällä ja tekemällä.

³⁹ Vrt. Relph, E (1986)

Kuva 4: "Estetiikka on jatkuvaa representaatiota, uudelleen esittämistä. Oikeaa ja alkuperäistä maaseutua ei ole missään."

Edellä olevaa jaottelua ei tule nähdä siten, että vaihtoehdot olisivat kokonaan toisensa poissulkevia, vaan pikemminkin ne voivat esiintyä kaikki samassa maisematilassa; sama maisema mahdollistaa erilaiset eettisyyden ja siksi myös esteettisyyden variaatiot. Maiseman ilmiänsua ts. visuaalista kuvaa ei ole mahdollista irrottaa suoran kokemuksen (paikan päällä tapahtuvan) tasoista. Toisaalta välillisesti sen kuvailu on mahdollista esim. kirjallisesti tai kuvallisesti, jolloin maiseman mielentila voi välittyä hyvinkin autenttisenä ja vaikuttavana. Estetiikka on jatkuvaa representaatiota, uudelleen esittämistä, uudelleen tulkintaa. Alkuperäistä ja oikeaa maaseutua ei ole missään. Vapautuksen ekologian estetiikka on ensisijaisesti elämän kokonaisvaltaista estetiikkaa, jossa hyvyys, kauneus ja totuus ohjaavat yksittäisen ihmisen toimintaa. Emme usko oikeaan ja alkuperäiseen maaseutuun. Estetiikka on itse rakennettu näkemisen tapa, jolloin kauneus on todellakin katsojan silmissä.

6. VAPAUTUKSEN TEOLOGIA JA EKOLOGIA: PERUSLÄHTÖKOHDAT JA ANALOGIAN RAKENTELUA

Tässä työssä valitsemamme ympäristöeettinen maaseudun kehittämisen lähestymistapa johdattaa meidät ihminen-luonto -suhteen sekä ihmisen elämänarvojen lähteille. Edellä lähestyimme ihmisen ja luonnon suhdetta filosofian perinteisin näkökulmin; olemme hahmottaneet ympäristöä, luontoa, maisemaa ja maaseutua niin tietoteoreettisesta, eettisestä kuin esteettisestäkin näkökulmasta.

Vapautuksen teologiasta johdettua analogiaa ekologiaan voidaan pitää teoreettisesti edelläkäypänä tarkasteltaessa ihmisen luontosuhdetta. Nykyisen elämänmenon arvopohjan tarkastelu on usein täysin kritiikitöntä. Ympäristöongelmat tiedostetaan, mutta niiden syntymisen syihin ei olla valmiita paneutumaan. Ympäristöongelmien syntymistä voidaan suoraan verrata *rakenteelliseen syntiin*: niin kauan kuin systeemi toimii vanhalla arvoperustalla, ei ole mahdollista ratkaista ympäristöongelmia kestäväällä tavalla.

Keskustelu maapallon rajallisista ja hupenevista luonnonvaroista, väestöräjähdyksestä sekä luonnon saastumisesta saa kuitenkin ihmisen helposti ahdistumaan. Voimattomuus valtavien ongelmien edessä voi halvaannuttaa toimintatarmon. Reagointi voi olla täysin torjuva; totaalinen apatia tai vaihtoehtoisesti aktiivinen toiminta. Aktiivinen toiminta "luonnon puolesta" jakautuu karkeasti ottaen kahteen asenteeseen, jotka esitämme tässä eräänlaisina ääripäinä: (luokittelu koskee Eurooppaa ja erityisesti Suomea.)

1. Keskitytään yleisten yhteiskunnallisten kehityslinjojen ja kytkentöjen osoittamiseen sekä maapallonlaajuisten ratkaisumallien etsintään. Luottamus yleistettävän tutkitun tiedon vaikutuk-

sista valtakoneiston ylärakenteisiin (YK, EU, Maailmanpankki...) on suuri.

2. Keskitytään yksittäisen kuluttajan ratkaisun korostamiseen, ruohonjuuritason kulutustottumusten muuttamiseen perusaseena syyllistäminen. Usko ihmisen jokaisen pienen yksittäisen teon kasaantuvaan vaikutukseen on suuri.

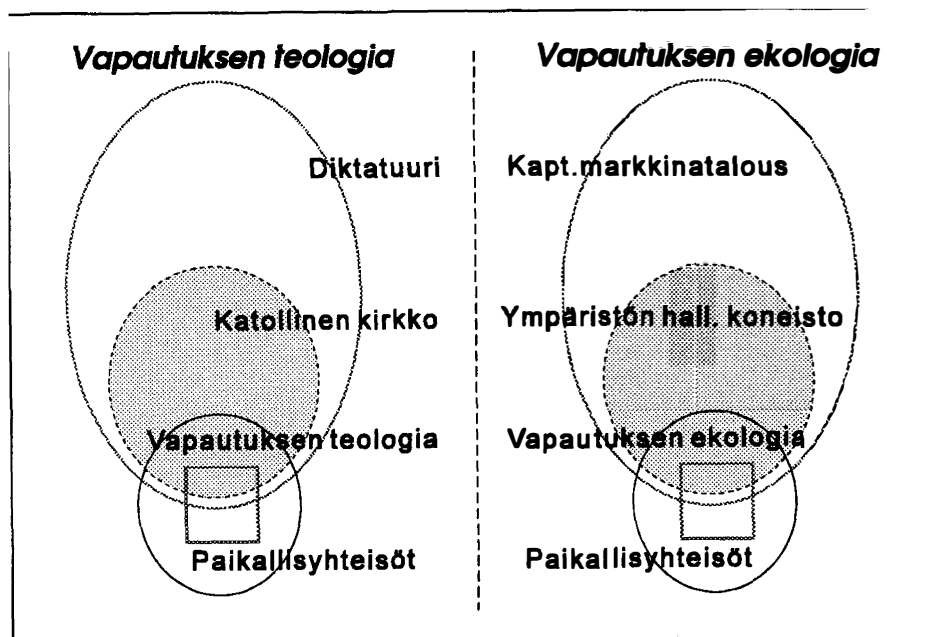
Näiden ääripäiden väliin asettuu yleinen, "ajattele universaalisti - toimi paikallisesti" -hokema, joka kuitenkin antaa yleisille teorioille suuren painoarvon. Siinä ikäänkuin pieni yksilö toteuttaa paikallisella tasolla "suurta tehtävää" tai teoriaa. Yksilö saadaan valveutumaan syyllistämällä, jolloin toimintaa ei ole helppo mieltää spontaanina moraalisen kannanottona. Spontaanit kannanotot auttavat näkemään rakenteellisen vääryyden ja mahdollisuuden kohti aidosti kestävämpää arvoperustaa.

Olemme lähteneet etsimään uutta näkökulmaa yksilön, yhteisön ja vapauden nimissä paikallisuutta ja elämän ainutkertaisuutta korostaen. Tavoitteena on rakentaa ihmistä varten ajattelutapa, joka antaa mahdollisuuden tehdä yksilönä jotakin - rakentaa elämänsä tietoisiin valintoihin nojautuen ja riippuvuutensa muusta luonnosta ymmärtäen. Muu luonto sisältää myös sen yhteisön (koko biosfäärin), jossa ihminen elää. Uljaana tavoitteena on antaa ihmiselle työkalut vapautua lopun ajan ahdistuksista konkreettisesti omaan elämään vaikuttamalla, silti maailmanlaajuisia kehityslinjoja unohtamatta. Ihmisen on saatava kokea onnellinen hyvä elämä, samalla kun hän ottaa toimissaan luonnon kokonaisuuden toiminnan huomioon.

Vapautuksen ekologian teoreettisen matriisin muodostavat Yrjö Hailan ja Richard Levinsin kirjassa *Ekologian ulottuvuudet* (1992) esittämä modernin ekologian näkemys ihmisen riippuvuudesta luonnon prosesseista sekä Elina

Vuolan *Köyhien Jumala* (1991) -kirjassaan käyttämät etelä-amerikkalaisen vapautuksen teologian keskeisten piirteiden jaottelut.

Vapautuksen ekologiassa diktatuurin, sorron ja köyhyyden tilalla on ihmisen ristiriitainen ja ahdistava suhde luontoon, omaan elämäänsä ja kapitalistisen maailman vaatimiin suorituspaineesiin. Katolisena kirkkona on koko se virallinen kehikko, josta käsin säädellään luontoa ja luonnonvarojen käyttöä (Ympäristöministeriö, poliittisen vallan käyttäjät jne.) Vapauttavina yhdistyksinä voi olla mikä tahansa oman elinpiirinsä haltuun ottanut yhteisö, (kylätms.) joka pyrkii hallitsemaan elinpiiriään luonnon ekologisten systeemien toimintaperiaatteet huomioonottaen. Huomioonottaminen tapahtuu opiskelemalla ekologiaa lainalaisuuksia sekä tutkimalla elinympäristöään oman toiminnan korjaamiseksi, jotta ongelmista voitaisiin päästä.

Kuva 5: "Ekologinen tieteellinen tieto on usein universaalia ja niin yleistä, että se ei sovellu sellaisenaan paikalliseen käyttöön ja tilanteeseen."

6.1. Vapautuksen teologia

Vapautuksen teologia on sorrettujen ja kärsivien teologiaa erityisesti Latinalaisessa Amerikassa. Vapautuksen teologian pohjalta muodostettu kansankirkko paikallisyhteisöineen on eräänlainen katolisen kirkon omatunto, joka haluaa nostaa köyhien ja sorrettujen asian kirkollisen työn keskiöön. Vaikka vapautuksen teologiaa on rakennettu myös teorian tasolla, sen ainoa oikea koti on paikallisyhteisöt, jotka tulkitsevat raamattua omien jokapäiväisten ongelmien ratkaisuksi. Papin, joka työskentelee vapautuksen teologian ja kansankirkon piirissä, täytyy osallistua myös muuhun toimintaan ja työntekoon paikallisella tasolla.

Vapautuksen teologian erottaa virallisesta katolisesta kirkosta ensisijassa suhtautuminen pelastukseen, syntiin ja Jumala-käsitteeseen. Vapautuksen teologiassa ihmisen historia on yksi ja siinä ei eroteta tämänpuoleista tuonpuoleisesta, vaan köyhällä ja sorretulla on oikeus saada vapautus kärsimyksensä jo tämänpuoleisessa; vapautuksen teologia ei kuitenkaan kiellä taivasten valtakunnan olemassaoloa.

Synti on vapautuksen teologiassa rakenteellista syntiä (köyhyys, eriarvoisuus, sorto). Siten ihminen pitää ensisijassa vapauttaa tästä rakenteellisesta synnistä, joka estää häntä tekemästä hyviä tekoja. Vapautuksen teologian mukaan syntiä on hyvien tekojen tekemättä jättäminen - ei niinkään ihmisen yksittäinen paha teko. Jumalan olemuksen ja olemassaolon selvittämistä tärkeämpää vapautuksen teologiassa on se mitä Jumala merkitsee. Samoin raamattu ei ole kirjaimellisesti luettavaa ja noudatettavaa jumalansanaa, vaan sitä sovelletaan omiin asioihin ja omaan konkreettiseen elämään.⁴⁰

Vapautuksen ekologiassa syntiä ei ole yksittäinen teko; se että ajaa kerran henkilöautolla, käyttää muovipussia tai keinolannoitteita. Eurooppalainen luterilainen moraali säilyttää paljon ihmisen omantunnon varaan. Yksilön omantunnon korostaminen ja individualistinen syntikäsitelmä vie helposti itsesyytökseen; kerran syntiin langenneelle on armon saaminen vaikeaa, jolloin ihmisen valtaa helposti "antaa mennä kun on alamäki" -ajattelu. On olemassa vain ehdoton puhtaus ja pikkusormen antaminen vie koko käden - armoa ei tunneta. Tällainen iloton, ehdoton yksilön ratkaisua korostava suhtautuminen johtaa myös linkolalaiseen äärimmäisen kieltäytyksen ja puritanismin ihanointiin, joka vieraannuttaa tavallista ihmistä ympäristönsuojelukysymyksistä.

⁴⁰ Vuola, Elina (1991) s. 74

Samoin esimerkiksi luonnonmukaisen viljelyn ottaminen säännönmukaisesti ainoaksi oikeaksi vaihtoehdoksi voi johtaa tavanomaisten viljelijöiden vieraantumiseen luomuperiaatteista. Vapautuksen ekologian mukaan syntiä ei ole väkilannoitteiden käyttö, koska nykyinen järjestelmä jopa kehottaa voimakkaasti lannoituksiin. Synti on siis rakenteellista. Yksilön syntiä on sen sijaan se, ettei viljelijä pyri omien mahdolluuksiensa rajoissa vähentämään lannoitteiden käyttöä ja esimerkiksi lannoitteiden joutumista vesistöön. Vaikka esim. Maa- ja metsätalousministeriö, MTK tai maataloustutkimus (vertaa Katolinen kirkko, Paavi) eivät annakaan uusia ohjeita ylhäältäpäin lannoituksen vähentämiseksi, niin luonnon ekologisiin systeemeihin (vertaa raamattu) tutustumalla viljelijät voivat toimia oma-aloitteisesti ja siten vapautua väkilannoitteiden ja torjunta-aineiden käytöstä.

6.2. Käytännön ensisijaisuus

Vapautuksen teologiassa ensimmäinen askel on sitoutuminen. Aktiivinen sitoutuminen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi. Teologia ja kaikki muukin ajattelu on vasta "toinen askel". Tämä riistää teologialta ruumiilliselle vieraan älyllisyyden ja yhteiskunnalliselle todellisuudelle vieraan hengellisyyden.⁴¹

Pyrkimys on kohti käytännöllistä oikeudenmukaisuutta. Tässä on tavallaan ratkaistu etiikan perinteinen ongelma: On olemassa ongelmia, jotka johtuvat siitä, ettemme tiedä mikä on oikein. Toisaalta on ongelmia, jotka johtuvat siitä, ettemme tee oikein, vaikka tietäisimmekin kuinka on toimittava.⁴² Vapautuksen tiellä yksilön ja yhteisön on mahdollista toimia juuri sen tiedon mukaisesti, jonka he omaavat, mahdollista tehdä ja toimia konkreettisesti oikein.

⁴¹ Emt. (1991) s. 19

⁴² Airaksinen, Tino (1988) s. 17

Vapauttava tieto ei ole perinteisesti annettua vaan ennemmin haltuunotettua, oivaltavaa, motivoivaa ja oikeudenmukaista.

Meidän on itse kunkin ensiksi ymmärrettävä ekologisten lainalaisuuksien konkretia omassa elinpiirissämme, ennenkuin voimme opetella tai "saarnata" vapautuksen ekologiaa. Samalla tavalla asiantuntijan (vertaa papin) on pysyttävä sitoutumaan johonkin käytännössä toimivaan projektiin ja näkemään ongelmat sitä kautta. Hän ei voi vain lähettää määräyksiä esim. ministeriön kansliasta tai lääninhalliuksesta ja vaatia jotakin aluetta tiettyyn muutokseen tutustumatta ja sitoutumatta myös konkreettisesti näiden ihmisten elämän ongelmien ratkomiseen, joita kyseinen päätös koskee. Käytäntö ja konkretia ovat asioiden läpikotaista ymmärtämistä henkilökohtaisen kokemisen ja elämisen tason kautta. Oppikirjoja ja teorioita yksin soveltamalla ei voi saada pellostaan parasta tulosta. Esim. luonnonmukaisessa viljelyssä pelto on tunnettava käytännössä!

6.3. Kontekstuaalisuus eli tilannesidonnaisuus

Vapautuksen teologiassa kontekstuaalisuus on tietoinen lähtökohta. Kaikki teologia on viime kädessä tiettyyn kulttuuriin, kieleen, aikaan ja inhimillisiin kokemuksiin sidottua. Kontekstuaalisuuden korostaminen tarkoittaa esimerkiksi jumalakuvan kyseenalaistamista: jos jumala mielessämme on vanha valkoinen mies (Isä), mitä tämä merkitsee miehensä pahoinpitelemälle vaimolle tai orjana olevalle mustaihoiselle miehelle tai naiselle? Kontekstuaalisen ja universaalien jännite elää kaikissa vapautuksen teologioissa, vaikka ne ovatkin valinneet metodikseen "erityisen kautta yleiseen". Yleinen ja universaa-

li, jolla ei ole kosketusta erityiseen, jää inhimillisesti ohueksi ja pinnalliseksi.⁴³

Ekologinen tieteellinen tieto on usein universaalia ja niin yleistä, että se ei sovellu sellaisenaan paikalliseen käyttöön ja tilanteeseen. Tieteellinen tieto tulisikin nähdä enemmän kuvaavana kuin ennustavana. Tämän hetkisistä tapahtumista ei voida tehdä lopullisia johtopäätöksiä, mitä on tapahtunut tai mitä tulee tapahtumaan. Elämässä on luova komponentti. Ihmiset ja elävä luonto luovat tilanteita, luovat omaa elämäänsä. Yhteiskunnalliset instituutiotkin toimivat samoin. Tieteelliseksi luonnehditulta tiedolta ei voi odottaa sen universaalien luonteen vuoksi tilannesidonnaisuuden eli kontekstuaalisuuden huomioonottamista.

Kontekstuaalisuus vapautuksen ekologiassa tarkoittaa konkreettisten toimien välttämättömyyttä. Muuten jokainen "yleinen linja" tai "politiikka" jää ohueksi, pinnalliseksi ja merkityksettömäksi: esim. huoli maaseudun autioitumisesta ja samanaikainen tilakoon kasvattamisvimma; huoli maatalouden ympäristövaikutuksista ja samanaikainen hehtaarisatojen kohottaminen sekä peltojen metsittäminen. Ekologisen tiedon soveltaminen paikalliset luonnonolot ja yhteisön rakenne huomioonottaen on sitä tilannesidonnaisuutta, joka osaltaan antaa toivoa maaseudulla eläville heidän vaikuttaessaan konkreettisesti omaan elinympäristöönsä. Luonnollisesti ekologista tietoa sovelletaan yhdessä kaiken muun tiedon kanssa.

Mikäli "luonnon kauniin" joen äärellä elävillä ihmisillä ei ole tietoa esimerkiksi matkailijoiden muuttuneista arvostuksista ja kiinnostuksen aiheista he saattavat turmella maisemaa lyhyellä aikavälillä kohtalokkaalla tavalla. Vaikka puron ruoppauksesta aiheutuva häiriö ei tuottaisikaan pitkäaikaista haittaa

⁴³ Vuola, Elina (1991) s. 18

luonnolle, sillä saattaa olla ratkaiseva vaikutus alueen vetovoimaan esim. vapaa-ajan viettopaikkana.

6.4. Historiallisuus ja sekulaarisuus

On olemassa vain yksi historia, johon voidaan vaikuttaa. Historialta riisutaan sen sakraali, yliluonnollinen luonne. Vapautuksen teologian historiallisuus torjuu fatalismin ja uskoo ihmiseen sekä hänen kykyynsä muuttua ja muuttaa. Vallankäyttö ei ole ihmisten välisten suhteiden ydin, vaan rakkaus ja tasavertaisuus. Pelastus ja vapautus ovat läsnä jo historiassa, ja se koskettaa ihmistä hänen kaikilla tasoillaan: fyysisesti, henkisesti ja hengellisesti. Vapautuksen teologia on sekulaaria (maallista) siinä mielessä, että se ottaa maallisen historian vakavasti eikä tee dualistista eroa pyhän ja sekulaarin välille.⁴⁴

Enrique Dusselin mukaan se, mitä yleensä pidetään maallistumisena teollisuusmaissa on itse asiassa tietyn systeemin jumalallistamista ja pyhittämistä. Sekulaarissa yhteiskunnassa raha ja materia ovat palvelun kohteena. Sen hyväksyvä tai siitä vaikeneva kirkko palvelee epäjumalaa. Vapautuksen teologian mukaan maallistunut yhteiskunta, joka toteuttaa oikeudenmukaisuutta, on lähempänä totuutta kuin kristilliseksi julistautuva yhteiskunta, jossa palvotaan rahaa ja materiaa. Usein juuri ateistit torjuvat sellaisen kuvan Jumalasta, joka itse asiassa kristittyjen tulisi torjua. Epäjumalanpalvelus eli idolatria on kristinuskolle tuhoisampaa kuin ateismi.⁴⁵

Vapautuksen teologit suhtautuvat erittäin kriittisesti länsimaiseen teologiaan vaikuttaneeseen kreikkalaiseen filosofiaan ja erityisesti sen mukanaan tuomaan

⁴⁴ Emt. s. 25-26

⁴⁵ Emt. s. 26-27

dualismiin, aineen ja hengen kahtiajakoon. Latinalaisessa Amerikassa polttavin kysymys ei ole, onko Jumala olemassa, vaan mitä hän merkitsee ja kenen puolella hän on. Aineen ja hengen dualismia voidaan verrata hyvän ja pahan ikuiseen kaksinkamppailuun; henki ottaa voiton aineesta ja hyvä pahasta. Kummatkin käsitteet toimivat vallankäytön välineinä ja niillä on voitu perustella lukuisia mielettömiä tekoja ja toimia kautta ihmiskunnan historian.

Vapautuksen ekologiassa luonto on yksi ja jakamaton. Siihen kuuluvat ihmisen ja elollisen luonnon lisäksi kaikki ihmisen aikaansaamat ja tulevaisuudessa tekemät rakennelmat ja luontoa muokkaavat toimet. Hyvä ja paha ovat aina läsnä samanaikaisesti. Ihmisen elämä vaatii jonkin uhraamista, oli se sitten porkkana tai siika. Meidän tulee olla tietoisia tästä ja osata valita tavoitteittemme saavuttamiseksi mahdollisimman vähän haitallisia menetelmiä.

Vapautuksen ekologian tulisi murtaa aikanaan pystytettyjä rakennelmia; etuja ja erilaisia valtasuhteita. Paikallinen iso vaikuttajatila näyttää usein mallia muulle ympäröivälle maataloudelle samalla vaikutaen mielipideilmastoa manipuloivasti. Tämä voi aiheuttaa vakavia ongelmia vaiheessa, jossa uudet ajatukset, kuten luomuviljely, pyrkivät pusertumaan esiin. Poliittisen vallankäytön ja tukipolitiikan luoduttamat rakenteet voivat hidastaa välttämätöntä yhteistyön lisäämistä. Tässä yhteydessä ahdinko taloudellisine vaikeuksineen voi toimia lisäpönttimenä yhteistyökehitykselle, jossa periaatteina ovat tasavertaisuus ja rakkaus omaan, yhteiseen luontoon sekä kanssaihmissiin. Historian maallistaminen on arkipäivän ylevöittämistä, tasavertaista yhdessäoloa ilman turhia painolasteja menneisyydestä tai tulevaisuudesta.

Rakkaus ja tasavertaisuus eivät saa kuitenkaan jäädä sanojen helinäksi vaan niiden tulee näyttäytyä todellisena toimintana ja toiminnan pohjalta ponnistavina ajatuksina. Usein puhe arvoista ja teot omassa elämässä eivät kohtaa.

Tästä hyvänä esimerkkinä toimii maanviljelijä Timo Kaupin avauspuhe maataloustuottajain yhdistyksen johtokunnan jäsenten YTY-kurssilla:⁴⁶

"Peruslinjauksemme ratkeaa siltä pohjalta, mitä Euroopan yhdentymiskehityksessä tapahtuu ja miten Euroopan maatalous kehittyy... Tulevaisuus vaatii meiltä uutta selkeää arvomaailmaa. Ihmisyys ja vastuu ympäristöstä korostuvat. Joudumme asettamaan tärkeysjärjestykseen: luonto vai raha... Meidän täytyy korostaa muille kansalaisille, että viljelijät hoitavat uusiutuvia luonnonvaroja, joiden varassa maailma lähes yksin voi elää..."

Käytetäänkö viittausta luontoon ja ympäristönsuojeluun liturgianomaisesti vain muodostuneesta tavasta vai onko kyseessä todellinen "dualismi", jossa oikeasti uskotaan molempiin näkökulmiin. Nykyhetki toimii kuin kahdella todentumisen tasolla: ensiksi kauniit sanat ja tarinat kuinka ympäröivä luonto tulisi huomioida, toisaalta käytännön toimien taso, jossa ei kuitenkaan olla valmiita panostamaan tai toimimaan olemassa olevan tiedon mukaisesti. On erittäin arveluttavaa, mikäli ulkoiset tekijät määräävät suomalaisen maatalouspolitiikan suunnan. Oman tahdonmuodostuksen tulisi näkyä myös teoissa, sillä muuten suomalaisen maaseudun oma-aloitteisuus näivettyy jo lähtökuoppiinsa odoteltaessa Euroopan unionin ratkaisuja. Oman perustellun maaseutupolitiikan käynnistäminen voi vaikuttaa osaltaan EU:n päätösten muotoutumiseen.

⁴⁶ Kauppi, Timo (1993) s. 13

6.5. Rakkaus ja oikeudenmukaisuus

Rakkaus on vapautuksen teologian mukaan kristinuskon ydin: Siinä oikeudenmukaisuus ja rakkaus kuuluvat erottamattomasti yhteen. Vapautuksen teologia on hyvin kristillistä teologiaa, joka etsii juuriaan raamatusta ja kirkon traditiosta, vaikkakin hyvin kriittisesti. Kriittisyys ja uskon maallistaminen, soveltaminen käytännön tilanteisiin sekä halu vapautua rakenteellisesta vääryydestä ovat olennaiset erottavat tekijät perinteisestä teologiasta tai kristinuskon harjoittamisesta.

Vapautuksen ekologiassa on olennaista rakkaus elämään rahan ja vallan sijasta. Tämän ei tarvitse tarkoittaa mitään naiivia visiota kaiken pois jakavasta erakosta, joka ihailee samentunein silmin kedon kukkia. Se ei ole myöskään sokeaa uskoa ekologisen tietämyksen vapauttavaan voimaan. Vapautuksen ekologiassa haluamme kuitenkin osoittaa, että maaseutu on ensisijaisesti tahdon kysymys. Lujan tahdon takana on aina halu elää ja näin ollen rakkaus elämään. Tässä elämä ymmärretään yhtenä, jakamattomana ihmisen ja luonnon toimintana. Rakastaminen ideaalisessa mielessä on oikealla tavalla hillittyä, vaalivaa ja huomioonottavaa. Rakkaus ja oikeudenmukaisuus kuuluvat jakamattomasti yhteen siten, että rakkauden kohdetta kohdellaan oikeudenmukaisesti. Rakkaus ilman totuutta ja oikeudenmukaisuutta jää tyhjäksi.

Luonnon arvottamisen etiikassa palaamme lopullisesti aina argumentteihin, jotka kumpuavat itse ihmisyydestä. Emme olisi valmiita luopumaan luonnon pilaamisesta, ellei se lisäisi omaa viihtyvyyttämme. Siten ympäristön suojelun etiikka ja esim. luomuviljelijän etiikka ovat ihmisen huomioonottamisen ja rakastamisen etiikkaa. Luonnon ja peltoalan "oikeudenmukainen kohtelu" ovat näin palautuvasti ihmisen itsensä oikeudenmukaista kohtelua. Aitoa rakautta elämää kohtaan.

6.6. Yhteiskuntatieteet ja ideologikritiikki

Yhteiskuntatieteiden käyttö teologian työkaluna tarkoittaa yhteiskunta- ja sosiaalitieteiden tekemän analyysin ottamista mukaan teologiseen työskentelyyn. Voisi puhua myös poikkitieteellisyydestä, mitä juuri feministiteologit korostavat. Teologisin termein on kyse uskon ja järjen/tieteen välisestä dialektiikasta. Vahvana on riippuvuusteoreettinen koulukunta, joka selittää että periferian - kolmannen maailman - riippuvuus keskuksesta eli vauraista teollisuusmaista on köyhyyden ja alikehityksen syy. "Kehityksen" siirtäminen teollisuusmaista myös köyhiin maihin on valheellinen malli, sillä se ei ota huomioon sitä, että teollisuusmaiden vaurauden pohjana ja elinehtona ovat köyhät raaka-aineita tuottavat kehitysmaat. Riippuvuudesta ei päästä eroon kehittymällä vaan vapautumalla, mikä viittaa mahdollisiin syvällisiin muutoksiin kansainvälisessä talousjärjestelmässä.⁴⁷

Ennen muuta syvällisiä muutoksia tarvitaan kansainvälisessä arvojärjestelmässä, koko ihmiskuntaa koskevassa etiikassa. Vaikka tämän hetken yhteiskuntatieteissä ei yllä olevassa lainauksessa esiintyvää riippuvuusteoriaa pidetäkään arvossa, niin ajatus kehityksen viemisen mahdottomuudesta toimii vapautuksen ekologiassa hyvin analogiana ajatukselle paikallisesta ja alueellisesta kehityksestä.

Ideologikritiikissä vapautuksen teologia pyrkii paljastamaan kirkossa ja teologiassa ne mekanismit, joilla kirkko itse on sitoutunut ihmisten välisen eriarvoisuuden ylläpitämiseen. Kirkon historia on osa vallan historiaa. Kautta vuosisatojen juuri teologian ja filosofian tehtävä on ollut ihmisten välisen eriarvoisuuden "tieteellinen" perusteleminen.⁴⁸

⁴⁷ Vuola, Elina (1991) s. 22-23

⁴⁸ Emt. s. 24

Kirkko on oppiensa ja teesiensä avulla voinut toimia totaalisenä vallankäyttäjänä nimeämällä, erottelemalla ja arvottamalla. Kristinuskoon sitoutuva vapautuksen teologia haluaa osoittaa, että kyse on kirkon omasta synnistä, ei kristinuskoon sisäänrakennetusta ihmiskäsityksestä.

Virallinen ympäristöpolitiikka on tieteeseen ja teknologiaan uskomista, jossa ei uskalleta ajatella perusteiden muuttamista. Uskoa markkinatalouden ja taloudellisen kasvun tuomaan onnellisuuden lisääntymiseen ei haluta menettää. Mikäli taloudellisen hyvinvoinnin rakentamisessa tulee kitkaa, kuten saasteet ja ympäristön pilaantuminen, niin resurssit pakotetaan vastaamaan tavoitteita; koneistoa viritetään (puhdistusteknologia) sen sijaan, että tarkistettaisiin tavoitteita. On tyypillistä, että länsimainen teknologia synnyttää ongelmia ja pyrkii ratkaisemaan ne jälleen uudella teknologialla. Oikea järjestys asioille olisi pureutua itse ongelman poistamiseen. Toispäin tehtäessä tavoitteet ponnistaisivat resursseista - pellon ja metsän määrä sekä luonnon sietokyky asettaisivat rajat ihmisen toiminnalle jo etukäteen. Maaseutupolitiikassa tämä tarkoittaisi, että myönnetään resurssien antamat aineelliset rajat ja tähdätään maaseudun kehittämistyössä esimerkiksi siihen, että elämä jatkuu elämisen arvoisena, vaikka yhteiskunnallinen kehitys johtaisi kansalaisten rahallisten ansioiden pienenemiseen 20%:lla.

Mikäli pystyttäisiin luopumaan uusplatonismista lähtien kulttuuriimme iskos-tuneesta arvojärjestysajattelusta, niin kykenisimme vapautumaan esimerkiksi sairaalloisesta länsimaisen kulutusyhteiskunnan ihannoinnista, joka on jo syöpynyt perustavalla tavalla arkikielemme merkityksiin: Bruttokansantuotteen kasvun pysähtyessä toimittaja kysyy, koska asia korjaantuu! Arvojärjestysajattelu on länsimaissa muuttunut yhä enemmän taloudellisen arvojärjestyksen ideologiaan. Kaikkea voidaan ja halutaan mitata ekonomisin mittarein. Suurempi ja enemmän on käsityksissämme aina parempaa ja paremmin.

Me elämme siis dualistisen elämänselityksen aiheuttaman ahdistavan rahavalan keskellä. Suurten ideologioiden tai selitysmallien etsiminen jostakin alkukristillisyydestä voi onnistua, mutta on aina muistettava, mitä tuhoa laaja yleistäminen ja dogmaattinen tulkitseminen voi saada aikaan. Tästä hyvänä esimerkkinä on itse kristinusko. Niinpä vapautuksen ideologiaa tulee tulkita vapautuksena jo mädäntyneistä ja kurjuutta luoneista systeemeistä. Vapautuksen ekologian nostaminen uudeksi ideologiseksi systeemiksi ei ole siis tarkoituksenmukaista. Vapautuksen idea voi toimia ainoastaan niin kauan kuin se ponnistaa valtaideologioiden varjosta. Vapautuksen ekologia voi johtaa hyvän elämän ekologiaan, eli niin ympäröivää kuin sisäistä luontoamme kunnioittavaan etiikkaan. Eli lyhyesti hyvään, tarkoituksenmukaiseen ja onnelliseen elämään.

7. KÄYTÄNNÖN EKOLOGIA, EKOLOGIAN ULOTTUVUUDET JA ETIIKKA

Moralistinen väite, että ihmisellä ei ole oikeutta kajota luontoon, on yhtä perusteeton kuin olisi kutsua moraalittomiksi leijonia, koska ne syövät antiloopeja; tai haukia, koska ne häytyttävät särkiä. Olemme luonnon olioita ja elämme luonnosta riippuvaisina, eikä meillä tässä suhteessa yksinkertaisesti ole vaihtoehtoja. Eräs ekologisen ajattelun keskeisiä haasteita on hahmottaa tapoja kytkeä ekologinen tietämys yhteiskunnallisten päätösten perusteeksi, mutta samalla välttää esittämästä pysyviä sääntöjä. Ehkäpä ihmiskunnan perustava velvollisuus on tehdä tietoisia valintoja. Ehkä "elämä sopusoinnussa luonnon kanssa" voisi merkitä sellaista toimintaa, että inhimilliset toiminnot todella auttavat asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Jos halutaan jatkaa viljan kasvattamista jollakin seudulla, on suojeltava maaperää. Jos halutaan säilyttää kaupunki asumiskelpoisena, sille on turvattava puhdas käyttövesi. Silloin inhimillisten tavoitteiden ja keinojen on vastattava toisiaan⁴⁹.

Ekologinen tieto tulisi tässä valossa nähdä eräänlaisena kulttuurisena kertomuksena, jossa ekologian nimeen lausuen luonto tavallaan irrotetaan ihmis-toimintojen elinpiiristä; luonnolle annetaan itsenäisen systeemin muoto. Sen muodon on kuitenkin ihminen käsityskykynsä avulla synnyttänyt. Tämän on mahdollistannut ainutlaatuinen kielellinen monimutkainen kommunikointi sekä tietoisuus itsestään ja mahdollisuus kielen avulla tehdä tietoisia yhteisiä sekä moraalisia päätöksiä. Se on säilyttämisen arvoista - se on lajimme eettisen elossasäilymisen ensimmäinen ja viimeinen ehto. Kiteyttämme osan totuudesta seuraavaan Bookchinilta⁵⁰ lainattuun ja siitä muokattuun teesiin:

⁴⁹ Haila, Yrjö & Levins, Richard (1992) s. 28-29

⁵⁰ Bookchin, Murray (1990) s. 39

"Olkoon syy mikä hyvänsä sille, että ihmiset ovat vieraantuneet luonnosta; ehkäpä etevän kulttuurinsa ansiosta, mutta tämä samainen kulttuuri on jo vieraannuttanut ihmisen yhteiskunnastakin... Kaikki ekologiset ongelmat pohjautuvat ihmiseen kulttuurisena ja yhteiskunnallisena olentona. Nämä ongelmat tulee ratkaista samoin: Ongelmat tiedostavana ja uutta luovana kulttuuriolentona kykenemme rakentamaan uutta arvoperustaa ja vastuuntuntoisempaa ihmistä."

Yrjö Haila ja Richard Levins lähtevät em. teoksessa *Ekologian ulottuvuudet* siitä, että on mahdotonta erottaa luonto-käsitettä ihmisestä ja että ihmisen näkökulma on ainoa mahdollinen. Myös kaikki näennäisesti luonnosta johdetut säännöt ovat tosiasiaa ideologisia ja poliittisia. Näin ollen tämäkin esitys on itse asiassa ihmisen kulttuurista ponnistava ideologinen rakennelma, jolla on tarkoitus vapautua juuri valtaideologioiden luomista yksinkertaistetuista totuuksista. Mikä on se henkinen ja fyysinen umpikuja, joka näyttäytyy ekologisena kriisinä, ja miten siitä voidaan vapautua? Se selviää itsekullekin vain paneutumalla omaan elämään ja tutkiskelemalla ekologiaa ja filosofiaa sekä soveltamalla näitä arkipäiväiseen elämään. Olemme pyrkineet nimenomaisesti huutamaan vapauden nimeen, jotta aukaisisimme mahdollisesti uudenlaisia näkemisen, kokemisen ja tekemisen tapoja luonnon arvottamisessa yleensä ja erityisesti suomalaisessa maaseutupolitiikassa.

7.1. Ekologian viisi teemaa

Hailan mukaan⁵¹ kulttuurin yleisiä luonnonehtoja on mahdotonta määrittää sen vuoksi, että luonnonehdot ovat sidoksissa paikkaan, joka on inhimillisen

⁵¹ Haila, Yrjö (1993) s. 1

vaikutuksen kohteena, toimintaan, jonka välityksellä inhimillinen vaikutus toteutuu, sekä historiaan, joka on tuottanut paikan erityisine ekologisine piirteineen sekä toiminnan erityisine yhteiskunnallisine ehtoineen. Hailan mukaan luonnonehdot voidaan täsmentää vain, mikäli nämä kaikki tekijät voidaan täsmentää, mutta tämä juuri on koko maapallon mittakaavassa mahdotonta.

1) Ainoa pysyvyys ekosysteemissä on muutos

Puhuminen luonnon "tasapainosta" on vanhentunutta ja harhaanjohtavaa, koska muutoksen (hakkuu, palo tms.) jälkeen ekologinen systeemi ei koskaan palaakaan mihinkään alkuperäiseen tilaansa, vaan aina tapahtuu jotakin muutosta, vaikka perusrakenne pysyy silmin havaittavasti samana. Samoin on mahdotonta puhua alkuperäisestä luonnosta, koska muutoksia on tapahtunut ja tapahtuu jatkuvasti. Maapallon historiassa hyvin lyhyt aika eli noin 10 000 vuotta on kulunut siitä kun nykyisen Suomen kohdalla oli kilometrin vahvuinen jääkerros. Ekosysteemien kohdalla on syytä puhua palautuvuudesta ja ihmisen tulee tutkia luonnon järjestelmiä sekä perustaa oma toimintansa "muutoksen jäljittelylle". Ihmisen toiminnan kohteena olevien ekologisten systeemien monipuolisuuden ja tuottavuuden suojele voisi perustua siihen, että ihmisen toiminnan vaikutusten tulisi olla verrattavissa niihin häiriökierroihin, joiden alaisina ekosysteemit ovat muodostuneet.⁵²

2) Muutosten nopeus ja mittakaava

On tärkeä tietää, missä aikaperspektiivissä ekologisista kysymyksistä keskustellaan. Solu tuhoutuu hyvin lyhyessä ajassa, mutta maapallon pitkien geologisten aikakausien valossa ei ihminen pysty saamaan sellaista muutosta aikaan kuin on tapahtunut suurten eliömäärien nopeassa tuhoutumisessa olosuhteiden muuttuessa täysin; esim. dinosaurusten nopea sukupuuttoon

⁵² Haila, Yrjö & Levins, Richard s. 245-246

kuoleminen. Lyhyellä aikavälillä kannattaa perustaa luonnonsuojelualueita, mutta pitkällä aikavälillä maapallon ekologisen monipuolisuuden ratkaisee, mitä tapahtuu suojelualueiden ulkopuolella, taloudellisen toiminnan alaisilla alueilla. Suojelualueet ovat väliaikaisia siltoja tulevaisuuteen; ne ovat luonnon keinotekoista haltuunottoa vain hetkellisesti.

Mittakaava ratkaisee usein myös sen kulttuurisen pääteoksentehtävän, missä kutakin ongelmaa kannattaa tarkastella. Yksi talo metsässä ei vaikuta ympäröivään luontoon enempää kuin samankokoinen siirtokivilohkare, mutta jo 1000 asukkaan taajama tarvitsee tarkastelua, siitä miten se vaikuttaa ympäristöön. Urbanissa elämänmuodossa ympäristöä kuormitetaan rankasti suhteellisen pienellä alueella.

3) Alueelliset ongelmat ja yleiset teoriat

Yritykset ratkaista ekologisia ongelmia tulisi perustaa paikalliseen osallistumiseen eikä ulkopuolisten asiantuntijoiden sananvaltaan. Silti paikallisten ekologisten ongelmien ratkaisuun tarvitaan ekologista tietämystä. On muistettava että ekologisen teoreettisen tutkimuksen kohteet ovat intellektuaalisia konstruktioita - yksilöitä, luokituksia, käsitteitä, yhtälöitä. Ne eivät nouse luonnosta, ne nostetaan sieltä! Luonnossa ei ole reviiiriä, ei populaatioiden dynamiikkaa tai suksessiota, kaikki ne ovat *ihmismielen pieniä ikkunoita*, joita hän on nikkaroinut pajassaan ja joiden läpi luontoa katsellaan. Silti luonto ei luovuta meille "todellista" luonnettaan.⁵³

⁵³ Emt. s. 206-213

4) Maatalous

1. Energia- ja raaka-ainetalous on hyvin tehotonta.

2. Moderni maatalous kuluttaa omaa tuotantoperustaansa. Vauriissa maissa maaperän tuottokyvyn aleneminen voidaan joksikin aikaa peittää näkyvistä lisäämällä lannoitteiden, tuholaismyrkkujen ja keinokastelun käyttöä sekä kasvattamalla energiapanosta. Mutta tämän strategian taloudelliset ehdot käyvät yhä ahtaammiksi, ja rappeutuva maa on ennen pitkää jätettävä syrjään viljelystä.

3. Modernit, korkeaan teknologiaan perustuvat menetelmät lisäävät viljelyn haavoittuvuutta. Viljelysysteemin monipuolisuus vähenee, kun kannattavuus muodostuu viljelyn ainoaksi kriteeriksi ja syrjäyttää riskien arvioinnin, ravintoarvon, ympäristövaikutukset, työllisyyden, mieltymykset sekä muut tekijät. Kaikki viljelykasvit eivät ole yhtä kannattavia. "Vihreän vallankumouksen" jälkeen kasvinjalostus on keskittynyt erityisesti lisäämään lajikkeiden kykyä käyttää hyväkseen typpilannoitteita. Viljakasvien tuottavuus on kasvanut enemmän kuin palkokasvien, joilla on oma mekanismi typen sitomiseen. Siksi runsassatoiset vehnälaajikkeet ovat esimerkiksi Intiassa syrjäyttäneet papujen viljelyn. Suuret monokulttuuriviljelmät ovat tuholaisille ihanteellista ympäristöä. Keinolannoitteiden käyttö, erityisesti typpilannoitus tekee kasvit hyönteisille houkuttelevammiksi.

4. Torjunta-aineet muodostavat käyttäjilleen terveysriskin, erityisesti kehitysmaissa.

5. Ympäristöön joutuneet lannoitteet ja myrkyt saastuttavat pohjavesiä sekä muuta luontoa.

6. Ravinnon laatu heikkenee. Yksipuolinen lannoitus vinouttaa mineraalikoostumusta ja ulkonäön korostaminen johtaa myrkytyksiin, koska tuholaiset vaurioittavat usein vain pintaa.

7. Moderni teknologia muuttaa maaseudun sosiaalisia suhteita köyhimpien viljelijöiden ja maatyöläisten haitaksi.

8. Naisen asema heikkenee sellaisissa maissa, missä maatalous ennen oli naisten vastuulla, mutta uusi teknologia on yleensä miesten käsissä.

9. Maataloustutkimus on edelleen hyvin kapealla intellektuaalisella perustalla pitäen ihanteena yhtä ainoata panosta tiettyyn tarkoitukseen. Luonnon kompleksisuuden vaikutuksesta monet uusien menetelmien seuraukset näyttävät "odottamattomilta" sivuvaikutuksilta. Tutkimusta hallitsee tarve kehittää markkinoilla menestyviä tuotteita eikä koota ekologista tietämystä, joka vähentäisi tuotantopanosten tarvetta. Maataloustieteellinen tutkimus yksipuolistuu, kun tavaroiden myynti tilojen tuotantopanoksiksi on kannattavin tapa muuttaa maataloustutkimuksen tulokset voitoksi. Hallitseva strategia on siten maataloudessa lisätä tilan ulkopuolelta tulevien panosten monipuolisuutta

10. Spesialisoitunut tutkimus suoritetaan teollistuneissa maissa tai kolmannen maailman urbaaneissa keskuksissa. Se on osa teknistä ja taloudellista kokonaisuutta, joka uhkaa syrjäyttää alkuperäisten kansojen kulttuurin horjuttaen heidän ekologiaansa, tietämystään, teknologiaansa, uskomuksiaan, maankäytön järjestelmäänsä, autonomiaansa ja väestörakennettaan.⁵⁴

Tarkasteltaessa ketjua pellolta ruokapöytään löydetään lisää todellista ekologista tehottomuutta ja tuhlausta. Modernissa teollisuusvaltiossa kuten

⁵⁴ Haila, Yrjö & Levin, Richard (1992) s. 206-213

esimerkiksi Ruotsissa ruokaan tuhrautuu energiaa huomattavasti enemmän kuin se tuottaa. Folke Güntherin⁵⁵ laskelmissa tavallisen ruotsalaisen nelihenken perheen ruoka pöytään asti kuljetuksineen pakkauksineen ja jalostuksineen vie n. 40 000 kWh vuodessa, mikä on kaksi-kolme kertaa enemmän kuin hyvin rakennetun omakotitalon vuotuinen energiankulutus. Hänen laskujensa mukaan ruoan käsittely ja kuljetus kuluttaa energiaa Ruotsissa yhteensä 40-45 TWh vuosittain. Yksi ydinvoimala tuottaa noin 5 TWh vuodessa.

5) Kestävä maatalous

Maataloudessa on todennäköisesti suurimmat mahdollisuudet hyödyntää ekologista tietämystä ihmisen ja luonnon hyväksi. Maatila ja laajempi alue on suunniteltavissa siten, että yksittäiset kasvilajit auttavat "toisiaan" ja esimerkiksi tuholaiden liikkumista vaikeutetaan tai tuholaisia syöviä lajeja autetaan. Kemiallsteollisessa maataloudessa uudet lajikkeet kehitetään sellaisiksi, että ne menestyvät hyvin vain mikäli viljelyyn kytketään suuri määrä teknisiä menetelmiä. Tämä synnyttää riippuvuutta teollisuudesta ja haavoittuvuutta sekä johtaa siihen, etteivät köyhät pääse osallisiksi maataloudesta.⁵⁶ Siirryttäessä biologiseen maatalouteen, on tuholaiden biologisessa torjunnassa jonkinlainen suuremman mittakaavan koordinaatio tarpeen, koska yksi tai kaksi maatilaa eivät voi siirtyä tuhohyönteisiä syöviin hyönteisiin, jos lähialueella jatketaan myrkyttämistä. Biologista torjuntaa harjoitettaessa tulisi aina olla hengissä jonkin verran tuholaisia, koska niiden avulla myös tuholaisia syövät lajit pysyvät hengissä ja alueella.

Biologinen maatalous on siis voimakkaasti konkreettista alueellista yhteistyötä ja vaatii ihmisen lihastyötä. Luonnon mekanismit on tunnettava satoa saadak-

⁵⁵ Günther, Folke (1991)

⁵⁶ Haila, Yrjö & Levin, Richard (1992) s. 209

seen, kun taas kemialliseen maatalousprosessiin on lähinnä kemianteollisuuden ja elintarviketeollisuuden välissä sijaitseva väliaikainen raaka-aineen kasvialue. Kemialliseen kasvuun voi milloin vain siirtää ravinteita ja myrkkyjä kuljettavat putkensa jonnekin muualle, mutta hedelmällistä, huolella vuosien aikana kasvamaan saatua maaperää ei siirretä ihmisten ja kylän keskeltä mihinkään. Se on todellinen resurssi.

8. VAPAUTUKSEN EKOLOGIAN KESKEISET TAVOITTEET

Ympäristöeettinen maaseutupolitiikka näyttäytyy tässä teoksessa vahvasti maatalouspainotteisena. Tälle on selkeä selityksensä. Maaseutu on alunperin historian saatossa muotoutunut maisemaltaan ja rakenteeltaan jokapäiväisen leivän repimisen kuvaksi; nimittäkäämme sitä ruoantuotannon *kulttuuriseksi ikonografiaksi*. Mikäli leipä on loppunut, on alueelta lähdetty ja maisema on muuttunut. Koska haluamme välttää kaikkea keinotekoisista museoimista ja kategorisoimista, on maaseudun säilyttämisen lähdejuuriltaan maataloudesta. Tämä lähtökohta on valittu myös siksi, että ympäristöeettisesti on viisasta tuottaa ravinto mahdollisimman lähellä kulutusta ja niin omavaraisesti kuin suinkin on mahdollista. Tämä ei tarkoita kansalaisten joukkosiirtoja maaseudulle ruokaansa tuottamaan. Myös kaupunkien ruoka on tuotettavissa niin lähellä kulutustaan kuin mahdollista. Ympäristöeettiseen maaseutupolitiikkaan ei kuulu samanlaisten tavaroiden kuljettaminen pitkiä matkoja ristikkäin vain kaupan vapauden nimissä.

Erityisenä argumenttina voidaan pitää myös perinnemaiseman suojelua, vaikkakaan se ei yksin saa olla kriteerinä maaseudun säilyttämisessä elinkelpoisena. Kuitenkin niin kulttuurinen maisema kuin ruoantuottaminenkin ovat erottamattomasti yhtä, kuten seuraava Suomisen⁵⁷ artikkelista lainattu otes hyvin ilmentää:

"Maaperä, eloton aines, oli se perustekijä, jonka mukaan ihminen ja muukin elämä Suomenniemelle asettuivat. Näin on tietysti ollut aina ja kaikkialla, mutta erityisesti Suomessa, jonka maaperä on karua ja ilmasto ankaraa.... Perinnemaiseman rakennuksilla ja esineillä on oma äänetön kauneutensa, joka on syntynyt luon-

⁵⁷ HS, kuukausiliite 10.7.1993 (s.14)

nonolojen ja ihmistahdon yhteentörmäyksestä. Periksi on annettu, puolin ja toisin. Väliin on nöyrytnyt ihminen, väliin taas luonto."

Maatalouden ja maan tuottavuuden asettaminen keskeiselle sijalle on asia, jonka ansiosta maaseutu voi elää. Maatalouden keskeisyys ei sulje tietenkään pois muita toimintoja ja niiden mahdollista tukemista yhteiskunnan varoista. Olennaista on kuitenkin ympäristöeettisen näkökulman valitseminen kivijalaksi, josta ponnistetaan. Tällöin esimerkiksi puun energiakäyttö ja jalostus huonekaluiksi maaseudulla lähellä raaka-aineita on luonnollisesti suositeltavaa. Kaikki toiminnot, joilla on luontaiset mahdollisuudet menestyä maaseudulla ovat tervetulleita.

Ympäristön huomioiviin periaatteisiin kuuluu tarpeettoman liikkumisen välttäminen. Siksi yhteiskunnan tuen suuntaamisesta erityisesti kaupungeista maaseudulle sijoituville yrityksille tulee luopua. Maaseudun tulisi houkutella muilla keinoin tavarantvalmistajat, itsenäiset ammatinharjoittajat, mainostoimistot ja etätyöntekijät. Maaseudun tulisi ponnistaa omista lähtökohdista, ei kehitysohjelmin ja pakkokehittämisen ennakoasetelmista.

8.1. Maaperä ja ihmisten terveys

Terve, hyvinvoiva maaperä, jota uudistetaan sen tuottokyky säilyttäen on vapautuksen ekologiaan pohjautuvan maatalous- ja maaseutupolitiikan perusta. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita tässä ovat maaperän mikro-organismit, joiden elämästä riippuu myös meidän elämämme. Tavoitteena tulee olla riittävän ravinnon tuottaminen mahdollisimman luonnonmukaisin keinoin. Maapallonlaajuisesti tämä tarkoittaa luonnon ekologisten systeemien hoitoa niin, että maaperän tuottokyky säilyy, jolloin se pystyy ruokkimaan ihmisen. Suomen kohdalla maaperän ekologisen palautuvuuden ja luonnon

monimuotoisuuden säilyttämisen periaatteen toteutuessa, ylärajaa maatalous-
tuotannolle ei tarvitse asettaa. Pitkällä tähtäyksellä erot puhtaasti karja-Suomen
ja vilja-Suomen välillä pienenevät ja luomu-Suomessa ne katoavat. Eloperäisen
kompostoidun lannoitteen käyttöön sekä viherlannoitukseen pyritään kaik-
kiällä, jolloin on ekologisesti edullista ja taloudellisestikin tehokasta, että karjaa
on tasaisemmin koko Suomessa. Maidontuotannon on ekologisesti mielekäästä
sijoittua lähemmäs asutuskeskuksia ja lihantuotannon syrjäisemmille alueille.

Tuholaistorjunnassa tulisi ensikädessä ottaa laajempia maatalousalueita biolo-
gisen torjunnan koealueiksi, jolloin sellaiselle alueelle pystytään synnyttämään
tuholaisten luontaisten vihollisten kestävä kanta. Tärkeintä ei ole nopea hyppy
biologiseen torjuntaan, vaan selkeä tahdonmuodostus ja tavoitteiden aset-
taminen biologisesti luonnon aseihin toimivaa maataloutta kohti. Tätä tarvitaan
erityisesti kotimaisen kuluttajan vakuuttamiseksi. Nopea muutos saattaa tuoda
yksittäiselle tilalle arvaamattomia menetyksiä, joita joudutaan ehkä kompen-
soimaan. Muutos uuteen on ollut kautta aikain vaikeaa ja vaatinut suuria
tahdonponnistuksia.

Voimakas keinolannoitus ja kemiallinen tuholaistorjunta tekevät tehomenetel-
min kavatetusta kasvista heikomman kuin luonnonmukaisesti kasvatetusta
kasvista. Vaikka suoranaista vakuuttavaa tieteellistä näyttöä ei luonnonmukai-
sesti tuotetun ruoan terveellisyydestä ole, niin voidaan sanoa että pyrkimys
terveessä, elävässä maassa kasvaneeseen kasvituotantoon päin edistää myös
ihmisen terveyttä.

Luomu- ja tehoviljellyn viljan eroja on tutkittu Ludwig-Boltzmann -tutkimus-
laitoksessa Itävallassa⁵⁸. Wienissä suoritettiin rehun maittavuustutkimus käyt-
tämällä kahta ryhmää rotia tuotteiden maittavuuden testaamiseen. Ruokinta-

⁵⁸ Rajala, Jukka (1992) s. 11

kokeita tehtiin kahden eri vuoden sadoilla, kokeita suoritettiin sekä vehnällä, rukiilla että rehujuurikkaalla. Kunkin koeryhmän häkkiin laitettiin kaksi rehuastiaa; toisessa luonnonmukaisesti viljeltyä rehua ja toisessa tavanomaisesti viljeltyä rehua. Tuloksissa todettiin, että rotat pystyvät erottamaan tuotteet toisistaan, vaikka tuotteiden paikkaa vaihdeltiin. Koe-eläimet siirtyivät heti ensimmäisenä päivänä syömään enemmän luomurehua. Esim. viiden päivän koejakson aikana eläimet söivät 80,5% luomujuurikkaita ja 19,5% prosenttia tavanomaisesti viljeltyjä juurikkaita. Siis rotat valitsivat luomurehun maittavampana vaihtoehtona.

8.2. Luonnon monimuotoisuus - biodiversiteetti ja ihmisten onnellisuus

Elämän monimuotoisuuden ylläpitäminen koituu ihmisen hyväksi niin fyysisesti kuin henkisesti olemassaolevana lajina. Edellisessä kappaleessa tuli jo tärkein esille: maaperän hyvinvoinnin ja ihmisen elossa pysymisen riippuvuus. Myös muun luonnon monimuotoisuuden säilyttämisellä on suoria ja epäsuoria tai potentiaalisia vaikutuksia ihmisen säilymiselle fyysisesti lajina. Jo DNA-informaation monimutkaisuus ja siinä piilevien mahdollisuuksien määrä kertoo meille loppumattomasta lähteestä, jota ihmisen tulee suojella. DNA ja ekologisten järjestelmien kompleksisuus on kuin sadun kultamunia muniva hanhi. Sitä kannattaa hoivata, vaikka ei ymmärtäisikään miten erilaiset kultamunat syntyvät. Vapautuksen ekologian mukaisesti on tärkeämpää että kultamunia syntyy kuin että pääsemme perille siitä mekanismista mikä niitä tuottaa. On suuri vaara, että ottaessamme selvää luonnon toiminnasta teurastamme kultamunia munivan hanhen.

Erilaiset tuhohyönteisiä syövät hyönteiset ja linnut sekä muut eläimet ovat suoranaisesti välttämättömiä ekologisten systemien palautuvuudelle.

Biodiversiteetin vaalimisen ei tarvitse perustua pelkkään luonnon itseisarvoajatteluun, vaan kyseessä on koko ihmiskunnan yhteinen tulevaisuus, joka on mahdottomuus ilman elävää luontoa. Esimerkiksi uusien hyötykasvien (lääke) löytyminen vielä tuntemattomista lajeista on mahdollista. Voimme myös oppia eliöiltä sellaisia asioita, joita emme vielä osaa edes kuvitella mahdollisiksi. Energiataloutemme sanotaan olevan "valovuosien" päässä siitä tehokkuudesta, jolla luonto hyödyntää heikkoakin auringonvaloa. Esim. jokin nyt haitallinen virus voi pelastaa meidät kokonaan uudessa tilanteessa.

Toisen tärkeän osan luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä muodostaa ihmisen säilyminen moraalisesti tai eettisesti lajina - ihmisenä. Edellä olemme todenneet, että kaikki luonnon arvottaminen lähtee ihmisestä eli on antroposentristä. Jopa luonnon itseisarvokin on meidän itsellemme omaksi "hyödyksi" asettama arvo. Ihminen on tietoinen eläin itsestään ja omista mahdollisuuksistaan. Siten hänellä on myös vastuu teoistaan. Siksi monimuotoisuuden säilyttämisellä siinäkin osassa luontoa, jolla ei tällä hetkellä ole suoranaista taloudellista hyötyä ihmiselle, on tärkeä merkitys ihmiselle tietoisena, biologisena ja moraalisen lajina.

Ihmisen tekee erityiseksi lajiksi ja erottaa muista lajeista tietoisuuden lisäksi tästä tietoisuudesta puhuminen ja sen kutsuminen kulttuuriksi. Emme tässä aseta kyseenalaiseksi sellaista yleisesti hyväksyttyä ajatusta, että kehittynyt kulttuuri kykenee antamaan elintilaa muille ja ymmärtämään myös muita kulttuureja samalla kuitenkin unohtamatta omaa arvoaan. Päinvastainen käyttäytyminen ihmisten kesken saa negatiivisia ilmiöitä: rasismi, fasismi, alemmuuskompleksi, juutalaisviha. Nyt on ihmisen aika päästä eroon myös toisia lajeja kohtaan harjoittamastaan "specismistä" eli lajisorrosta. Joudumme ravinnosta riippuvaisina eliöinä uhraamaan aina joitakin eliöitä pysyäksemme itse hengissä, mutta sen me voimme tehdä kunnioituksella muita lajeja

kohtaan. Meidän tulisi käyttää kaikki tietomme sen eteen, ettei yksikään pätkä luonnon informaatiota, monimuotoisuutta ja monimutkaisuutta katoaisi.

8.3. Omavaraisuus ja globaali solidaarisuus

Maapallon nälkäalueiden maatalouden kuntoon saattaminen on huomattavasti kipeämpi ja nopeammin ratkaisua odottava ongelma kuin Suomen maatalous. Nälkäongelma on suuri alueilla, jossa kuivuus ja rajuilmat rankkasateineen aiheuttavat voimakasta eroosiota. Vain viljely, joka säilyttää ja lisää maan humuskerrosta voi elättää näiden alueiden ihmiset. Keinolannoitteilla ja myrkyillä ylläpidetty tehomaa maatalous ylituotantoinen ei ole meidän suomalaisten keino auttaa maapallon nälkää näkeviä ihmisiä. Pitkällä tähtäimellä ainoa kestävä ratkaisu nälkäongelmaan on maataloustuotannon vähimmäistason saavuttaminen kaikkialla siellä, missä ihmisiä asuu ja toimii.

Suomessa voidaan solidaarisuutta lisätä pyrkimällä pitämään kaikki viljelyyn jo raivattu ja viljelykelpoinen maa viljeltynä, sekä pyrkimällä käyttämään mahdollisimman vähän uusiutumattomia luonnonvaroja. Pyrkiminen omavaraisuuteen myös tuotantopanoksissa ei ole kansallista itsekkyyttä. Luonnonmukaisen viljelyn kehitystyö ja tämän tiedon soveltaminen kehitysmaiden oloihin on ainoa pitkäjänteinen ja kestävä ratkaisu nälänhädän torjumiseen. Ekologisesti lyhytnäköistä olisi runsaan ylituotannon aiheuttaminen Suomessa voimallisen kemiallisen viljelyn avulla ja sen kuljettaminen kehitysmaihin. Vienti maailmanmarkkinoille on jo osoittautunut täysin kannattamattomaksi puuhaksi.

9. VAPAUTUKSEN EKOLOGIA SUOMALAISEN MAASEUDUN MAHDOLLISENA SKENAARIONA

Puhuminen vapautuksen ekologiasta suomalaisen maaseudun todennäköisenä skenaariona vastaa sortumista ennustajaeukon asemaan. Silti on paikallaan rakentaa lyhyen tähtäimen skenaario noin viiden vuoden päähän lähitulevaisuuteen. Skenaarion rakentamisen olettamuksena on ympäristöeettisen maaseutupolitiikan hyväksyminen johtavaksi politiikaksi Suomessa. Tämän avulla olemme ainoastaan piirtäneet ilmaan muutamia mahdollisia suuntaviivoja, jotka toivottavasti selventävät pyrkimyksiämme ympäristöeettisessä maaseutupolitiikassa.

Kuluttajat ovat 1998 oivaltaneet, miten olennainen merkitys ihmiselle on sillä, että he voivat turvallisesti saada mahdollisimman puhtaita elintarvikkeita mahdollisimman läheltä asuinpaikkaansa. Heillä on mahdollisuus henkilökohtaisesti käydä tutustumassa ruokansa tuotantoon, he voivat yksilöllisesti vaikuttaa tuotteiden laatuun tuotanto- ja jalostusvaiheessa. Samalla kuluttajat voivat olla tyytyväisiä maatalouden tuotantoon, joka ottaa huomioon niin maaperän tuottavuuden pitkälle tulevaisuuteen kuin ympäröivän muun luonnon monimuotoisuuden. Kuluttajalla on mahdollisuus vapautua yksilön syyllistämiseen pyrkivältä ympäristöpolitiikalta. Hän iloitsee järvien toipumisesta ja jo kadonneiksi luultujen tuoksujen paluusta sekä linnun laulusta. Maatalouden harjoittaja saa palautteen suoraan kuluttajilta, mahdollisuus piiloutua jakeluketjujen taakse (ja siitä aiheutuva syyllisyudentunne) katoaa.

Maanviljelijän ei tarvitse enää lukea päivittäin valituksia siitä miten hän ammattiveljineen on viemässä Suomea konkurssiin ja tuhoamassa luontoa. Viljelijä pystyy nyt kuuntelemaan kuluttajaa ja keskittymään kuluttajalle tärkeisiin asioihin sen sijaan, että hänen elämänsä olisi koko ajan ahnaasti omasta valvontaoikeudestaan pitävien virkamiesten ja mielellään toisten

asioista päättävien poliitikkojen mielialojen ailahteluiden armoilla. Hän voi suhtautua markkinavoimiin haasteellisena ammattitaitoa hiovana torina, jossa on osattava olla luotettava ja vakuuttava.

Suomi on päättänyt tukea maanviljelyä sellaisella tukimuodolla, joka turvaa kaikille viljelyä harjoittaville ikään, sukupuoleen, ihonväriin, lehmien lukumäärään tai pinta-alaan katsomatta perustulon. Tämä turvataan kaikille, jotka aikovat olla päätoimisia tuottajia, siitä huolimatta, mitä heidän aviopuolisonsa, lapsensa tai isovanhempansa tekevät. Lisäksi on poliittisessa yksimielisyydessä asetettu tavoitteeksi niin nykyisin elävien, kuin heidän jälkeensä tulevien vuoksi mahdollisimman luonnonmukainen maataloustuotanto Suomessa. Se on ainoa terve tuontisuoja ulkomaisia maataloustuotteita vastaan ja kotimaassa tuotteet kilpailevat maulla ja mielikuvalla. Suomalaiset puhtaat elintarvikkeet tunnetaan ulkomailla. Erilaiset maustekasvit ja yrtit ovat muiden maataloustuotteiden ohella kysytyjä vientituotteita.

Tällainen on se aika jolloin Suomen valtio päätti ryhtyä noudattamaan politiikkaa, jonka arvoisältönä on paikallisesti tuotettu puhdas elintarvike ja hyvinvoiva kuluttaja. Luonnon ja ympäristön huomioiva etiikka on sisältönä kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Seuraavassa skenaario siitä miten tämä toivotuksi havaittu ja mahdolliseksi tiedetty tulevaisuus merkitsee maaseudulle.

9.1. Maatila ja sen yrittäjä

Ympäristöeettinen yritystoiminta suomalaisella maatilalla toimii vapautuksen ekologian periaatteiden mukaisesti. Maatilan yrittäjä on voimakkaasti sitoutunut puhtaiden elintarvikkeiden tuottamiseen ja huolehtimaan maaseudun luonnonvarojen uusiutumiskyvystä. Suora tulotuki luo niuk-

kanakin perusturvallisuuden maatilalle. Osalla peltoalaa viljelijä voi kokeilla uusia tuotteita pelkäämättä taloudellisen tilanteensa vakavaa vaarantumista. Maatalousyrittäjä saa tulotukensa riippumatta tilan koosta, jolloin suuremmat tilat keskittyvät enemmän pelkkään tuotantoon ja luonnonmukaisten menetelmien parantamiseen. Pienemmällä tiloilla on etsittävä lisätuloja joko pienimuotoisesta jalostustoiminnasta tai esimerkiksi matkailu- sekä metsänhoitopalveluista. Myös osa-aikainen julkinen palvelutoiminta voi tulla kysymykseen pienellä maatilalla. Tavoitteena kuitenkin on että yksi henkilö maatilayksikköä kohden on päätoiminen. Suoran tuen menettä, kun päätyö siirtyy tilan ulkopuolelle.

Maatilojen lajikevalikoima laajenee jälleen, koska luonnonmukaisen tuotannon myötä eläinten pitäminen yleistyy nykyisin karjattomilla vilja-alueilla. Kun erilainen kuljetus- tms. tuki lakkaa tai vähenee voimakkaasti, niin kaukana asutuskeskuksista maitokarjan pito käy kannattamattomaksi ja tuotantoon tulee muitakin muutoksia. Osa maatiloista ryhtyy yhteistyöhön kaupunkien kuluttajien kanssa ja hoitaa ruokapiirien ruokahuoltoa ja majoittaa kiireisiksi ajoiksi "työvoimaa" ruokapiirien asiakasperheistä.

Maatilan talous on niukempi. Velkaisuusasteen on laskettava ja oman työn määrä kasvaa. Konekantaa ei uudisteta entiseen tahtiin ja uudet osuuskunnat kokevat varsinkin koneiden yhteiskäytössä renessanssin.

Kuluttajien kiinnostuksen kasvaessa, myös maanviljelijä kiinnittää yhä enemmän huomiota oman tilansa ympäristönhoitoon. Vierailijoille esitellään mielellään kaikki pienetkin uudistukset, joilla on vähennetty lannoitepäästöjä veteen ja ilmaan. Myös luonnonvaraisista kasveista ja eläimistä ollaan kiinnostuneita ja niiden esiintymistä tarkkaillaan ja tuetaan.

9.2. Yhteistyö tiivistää kylää ja aluetta

Alussa vain uuden suunnan valinneet viljelijät toimivat yhteistyössä, eivätkä kyläyhteisöt ole kiinteässä yhteistyössä. Niukkenevien resurssien pakottama yhteistyö ja vapautuksen ekologian muokkaama yhteinen arvopohja yhdessä luovat kylälle toiveikkaan ilmapiirin. Tällaiselle kylälle voi helpommin asettaa uusia yrittäjiä, mutta pääsääntöisesti uusia toimintoja syntyy kustannusjähdisä, eli valmiin ja uuden ostoa vältetään ja esimerkiksi lannoitteita korvataan hyvinkin monenlaisilla yhteisillä kompostointihankkeilla ja maanparannustalkoilla. Yhteinen arvopohja ja yhteiset päämäärät lujittavat yhteishenkeä; syntyy "luonnollisia" kylä- ja taajamayhteisöjä.

Alueellisen suurtuotannon mallissa jokin alue erikoistuu tiettyyn tuotteeseen ja kerää myös tämän alan tietotaitoa itselleen. Yritykset voivat olla pieniä, mutta ne toimivat verkostoituen saman tuotteen tuottamiseksi.⁵⁹ Sovellettunat luonnonmukaiseen tuotantoon alueellinen yhteistyö on käyttökelpoista esimerkiksi muutamaa tilaa laajemman alueen tuholaiistorjunnassa. Biologinen torjunta tarvitsee tutkimusta, seurantaa ja useiden tilojen yhteistyötä. Vaikka ympäristöeettisessä maaseutupolitiikassa tähdätään monimuotoisuuden lisäämiseen ja luomuviljelyssä maatalan tuotanto monipuolistuu, niin erikoistumista voi tapahtua alueellisessa tuotannossa ja erityisesti erikoistuotteiden jalostuksessa. Peruselintarvikkeiden osalta liian pitkälle menevä erikoistuminen ei ole ympäristöeettisen maaseutupolitiikan mukaista. Tällöin esimerkiksi karja keskittyy jollekin alueelle aiheuttaen lantaongelmia ja toisella alueella joudutaan turvautumaan keinolannoitteisiin karjan puuttuessa alueelta. Pitkälle viety ihmisen harjoittaman tuotannon erikoistuminen on luonnon talouden kannalta tehotonta ja osin vaarallista.

⁵⁹ Vrt. Rosenqvist, Olli *et al.* (1993)

9.3. Luonto ja luovuus eli perifeerisyys kansainvälistymisen moottorina

”Tuhannet suomalaiset ennen meitä, tuhannet meidän jälkeemme. Topelius oli merkillinen mies, joka uskalsi puhua arvoista ja joka uskalsi puhua tulevaisuudesta. Ja jotakin ylevää oli olemassa, on edelleenkin — jotakin Suomessa suurta. Siksi merkitsen: luonto ja luovuus. Suomalaisuus niiden varassa.”⁶⁰

Suomen liittymistä Euroopan unioniin voidaan perustella erilaisilla turvallisuuspoliittisilla, kulttuurellisilla ja taloudellisilla argumenteilla. Liittymistä voidaan vastustaa samoilla argumenteilla. Myös suomalaisen maaseudun kohtalon kysymykseksi on tarjoiltu ratkaisua liittymisestä Euroopan unioniin. Liittymisen on toisaalla katsottu tuhoavan maaseudun ja toisaalla tuovan sen potkun, jolla maatalous saatetaan tehokkaaseen eurokuntoon tuottamaan kuluttajille edullisia elintarvikkeita.

Ympäristöeettinen maaseutupolitiikka ja sitoutuminen omaan elintarvike tuotantoon mahdollisimman luonnonmukaisin menetelmin merkitsisi luovaan ja erilaiseen strategiaan sitoutumista. On omituista, että suomalaisten siteitä maaseudulle pidetään haittana ja hidastimena meidän eurooppalaistumiselle. Pitäessämme huolta juuristamme ja kunnioittaessamme niitä, me samalla osoitamme omanarvontuntomme ja erikoislaatumme muulle Euroopalle sekä muille kulttuureille.

Suomen tulevaisuus niin Euroopassa, kuin maailmassa yleensä on luonnon ja luovuuden varassa. Pellot, metsät, suot, järvet ja se menttaliteettimme. Usein yhdentymiskeskustelussa unohtuu se tärkeä tosiseikka, että ulkopuolisuuskin

⁶⁰ Saarinen, Esa (1990) s. 78

voi olla valtti. Erilaisuus mahdollistaa luovia ja uudenlaisia selviytymisstrategioita. EU- keskustelu on myös selvä suunnannäyttö tulevaisuuden arvotodellisuudelle: Se on selkeä kannanotto sille, että talouden kasvu määrää hyvinvoinnin muodon. Hyvinvointi lopultakin hyväksytään rahaan liitettäväksi, mitenkään muuten ei EU-jäsenyyden ultranopeaa aikataulua voi perustella. Vapautuksen ekologiassa jatkuvaa taloudellista kasvua ei liitetä hyvinvoinnin mittariksi, vaan hyvinvointi määrittyy luonnon, luovuuden ja omakoh- taisen onnistumisen, vaikuttamisen sekä osaamisen kautta.

Visa Heinonen ja Mika Pantzar⁶¹ kuuluttavat luovan periferian perään Suomen "jälleenrakentamisen" strategiana:

"Valitsemme reaktiivisen periferian, suomalaisen modernin kansainvälistymisen mallin, jossa jäljitellään muita ja ollaan lähinnä kiinnostuneita siitä, miltä näytämme muiden silmissä... Vai valitsemme avantgardistisen periferian, jossa tehdään toki virheitä, maksetaan ja oppitaan niistä... Tulkintamme mukaan perifeerisyys voisi kuitenkin ilmetä myös: **1)** kansallisena omaperäisyytenä, jota etäisyys keskuksesta ruokkii; **2)** uuden tuottami- sena eikä sopeutumisenä ja **3)** edelläkävijyytenä sekä rutiineista vapaana toimintaulottuvuutena."

Vaikka liikkuminen, kommunikaatio, matkustaminen ja kansainvälistyminen ovat välttämättömiä tosiasioita, silti ei koskaan tule olemaan yksilöä tai kansaa, joka ei tunne tarvetta identifioitumiseen, kotipaikkaan, omaan yhteisöön. Sellaista yhteisöä edustaa kansallinen ja paikallinen kulttuuri. Suomalaisten huonosta itsetunnosta jauhaminen on myytti; Euroopassa kansalliset erityis- piirteet on osattu kääntää vahvuuksiksi, selviksi tosiasioiksi. Euroop-

⁶¹ Heinonen, Visa & Pantzar, Mika (1993) s. 131-132

palaistumisen huumassa unohtuu helposti nämä inhimillisen todellisuuden peruuttamattomat olemisen arvot. Pienen pohjoisen kansan tulee ennakkoloolottomasti panostaa siihen luontoon, luovuuteen, erilaisuuteen, osaamiseen ja kansainvälisyyteen.

10. MAASEUDUN KEHITTÄMISPUHEET JA TUTKIJAN ETIIKKA

Maaseudun kehittämispuheet ovat yhtä moninaisia kuin itse puheiden kohdekin. Maaseutu on suuri tarkastelun kohde, joka mahdollistaa lukuisat erilaiset lähestymistavat ja mielipiteet, ns. lopullisten totuuksien etsiminen ei liene mielekäästä. Edes maaseudulla asuvat ja elävät eivät muodosta mitään erityisen yhtenäistä joukkoa mielipiteiden suhteen - on olemassa yhtä monta mielipidettä maatalouspolitiikasta kuin on maanviljelijöitäkin. Maaseudun tutkimisessa antaudutaan helposti jonkin partikulaarisen reunaehdon armoille, jolloin tukevampi perusta jää usein muuraamatta. Olemme tässä työssä nimenomaisesti yrittäneet etsiä jotakin tukevampaa perustaa, josta käsin maaseutua voitaisiin tarkastella. Ruoantuotanto ja ympäristöongelmat ovat se asiaperusta, jolle on järkevä rakentaa uudenlaista uljaampaa moraalia, joka toimii jykevänä kivijalkana ja jonne kaikki maatalous- ja maaseutukysymykset voidaan lopulta palauttaa.

Tutkija taloudellisesta tutkimuslaitoksesta tekee taloudellisia laskelmia ja päätyy johtopäätökseen, että tuotantoa rajoittavat sanktiot haittaavat tilakoon kasvattamista ja siten tilan taloudellisen tuoton tehostamista. Jotta talous saataisiin käytetyillä mittareilla ja kriteereillä näyttämään hyvältä, tutkija esittää toimenpide-ehdotuksena tuotannon rajoitusten poistoa. Tutkija toimii eräänlaisena virkamiehenä, jonka tehtävä on puolustaa vallitsevaa lähestymistapaa, eikä kyseenalaistaa sitä. Taloustutkija ei voi kyseenalaistaa menetelmiään eikä esimerkiksi kritisoida niitä maaseudun kokonaisuuden ja kansantaloudellisen järkevyyden kannalta. Tässä tullaan tutkijan eettisen selkärangan luotauksen äärelle. Jorma Kuitusen sanoin:⁶²

⁶² Kuitunen, Jorma (1991) s. 44

"Käyttösuhteensa eli sosiaalisen kontekstinsa kautta arvovapaa teknologinen tiede "sitoutuu" sitä hyödyntävien sosiaalisten projektien ja niille ominaisten viimekäden arvojen edistämiseen... Jos tutkija pystyy olemaan tieteellisenä asiantuntijana sellaisten päämäärien edistämiseksi, joita hän ei voi eettisesti hyväksyä, tilanne on varsin skitsofreeninen."

Mielestämme maaseutututkijoiden olisi hyväksyttävä maailman kompleksisuus ja epävarmuuden hallitseva läsnäolo. Taloudellisin laskelmin syvällä rintaäänellä langetettu kuva tulevaisuudesta suurien tilojen ja tehokkuuden maailmana on äärimmäisen yksinkertaistettu ja täynnä poliittista tavoitteenasettelua. Kun laskelmien esittämistapaan lisätään vielä kehityksen vääjäämättömyys, on sen jälkeen suhteellisen irvokasta tarjoilla maanviljelijöille itsenäisen luovan yrittäjän roolia. Briitta Koskiaho käyttää Ulrich Beckin käsitettä *organisoitu vastuuttomuus* siitä näennäisestä toimintamallien ja lainsäädännön mekanismista, jonka on tarkoitus pelastaa ympäristöämme, mutta joka kääntyykin kompleksisuuden kasvaessa vastuuttomuudeksi. Koskiaho kysyy:⁶³

"Jos tutkijalla ei ole kuvaa siitä, että hänen tutkimansa ongelma on osa moninaista kokonaisuutta, vaan hän yrittää yksinkertaistaa todellisuutta, jotta hän hallitsisi sen, voidaan kysyä, onko hän tällöin itsekin osa organisoitua vastuuttomuutta."

Maatalouden tutkijat eivät aina kykene näkemään tilakoon kasvattamisen, taloudellisen tehokkuuden ja hehtaarituohtojen takaa yhteiskuntaa, jossa yhä harvemmalla on mielekästä tekemistä ja yhä useampi on tippumassa ikuiseen työttömyysloukkuun. Maaseutututkijat taas kykenevät onnistuneesti ottamaan

⁶³ Koskiaho, Briitta (1991) s. 39

maataloudessa tapahtuvat muutokset annettuina ja kehittämään muuta maaseutua. Tätä muuta kehittämistä taas kunnan maatalouspolitiikan rakentaja kutsuu puuhasteluksi, mitä se jossakin voi ollakin. Todellisuudessa tällainen tilanne mahdollistaa sen, että niin MTK etujärjestönä kuin poliitikotkin voivat pitää perättäisinä päivinä puheet maaseudun kehittämisestä ja tilakoon kasvattamisesta ainoana toivona. Sama poliitikon suu on ehdottamassa kiireellistä tukea työttömyyden helpottamiseksi ja pienten maatilojen saneeraamista maaseudulta. Numeroiden takana niillä pienillä maatiloilla asuu ihmisiä, jotka toivovat saavansa tehdä jotakin mielekästä ja tärkeää.

Tällä työllä olemme halunneet huutaa ihmiskasvoisen maaseutu- ja erityisesti maatalouspolitiikan puolesta. Tämä maaseutupolitiikka haluaa säilyttää kasvonsa koko luonnon, siis itsensä ihmisen, edessä niin fyysisesti kuin henkisesti.

Loppusanat:

*Huh, nouse köntys!
Ota askel ja käy.
Ei sammalen alta
sun aivojas näy.*

*Sun nyrkkisi nahka
on naarmuton.
Ja oudot sulle
ne hurmat on*

*kun kiveä kaksi
lyö vastakkain
ja säkene yöhön
käy leimahtain.*

*Kivi kiveä vastaan!
Tult' iskekää!
Vihamiestä ma kaipaam,
en ystävää.⁶⁴*

⁶⁴ Hellaakoski, Aaro (1940) s. 11-12

Lähteet:

Airaksinen, Timo

Moraalifilosofia; WSOY, toinen painos. Juva 1988. (s. 17)

Bookchin, Murray

Remaking Society: Pathways to a green future; South End Press. Boston 1990. (s. 39)

Clunies-Ross, T. & Hildyard, N.

The politics of industrial agriculture; Earthscan Publications Ltd. London 1992.

Descartes, Rene

Teoksia ja kirjeitä; suom. J. A. Hollo, WSOY. Porvoo 1956. (s. 99)

Granberg, Leo

Maaseutu haasteiden edessä: Maaseutupolitiikan suuntaviivat ja mahdollisuudet yhden-tyvässä Euroopassa; teoksessa Maaseudun mahdollisuudet Studia Generalia-luennot keväällä 1990. Tiedonantoja, Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede, N:o 16, Joensuu 1990.

Günther, Folke

Ecologically sustainable settlements; seminaarissa Agroecosystems and ecological settlements 27-31.5.1991 Upsalassa.

Haila, Yrjö

Luonnon ongelma; Tiede & Edistys 1/93, Suomen tutkijaliitto. Forssa 1993. (s.1)

Haila, Yrjö & Levins, Richard

Ekologian ulottuvuudet; Gummerus Oy. Jyväskylä 1992. (s. 207, 306, 28-29, 245-246, 206-213, 209)

Heinonen, Visa & Pantzar, Mika

Perifeerisyys kansakunnan kilpailuetuna; teoksessa Täyskäännös? - Taloutemme valintojen edessä. (Toim.) Allén T., Heinonen V., Pantzar M. Gaudeamus Oy. Helsinki 1993. (s.131-132)

Hellaakoski, Aaro

Valitut runot: Porvoo 1940. (s. 11-12)

HS=Helsingin Sanomat

Kauppa- ja teollisuusministeriön tyrmäävä selvitys: Biopoltonesteiden tuotanto tulisi liian kalliiksi; Pellervo Alanen 21.1.1994. (s. B10)

HS, kuukausiliite

Luonnon ja ihmisen maisema; Teuvo Suominen, nro. 14. 10.7.1993. (s. 14)

Karjalainen, Pauli Tapani

Maiseman kauneuden kulttuurinen ikonografia; Virolais-suomalainen ympäristöseminaari 21.-22.8.1989 Joensuussa; Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 4/1990. (s. 145)

Katajamäki, Hannu

Uusi maaseutu on monimuotoisten toimintojen mosaiikki; teoksessa Maaseudun mahdollisuudet, Studia Generalia-luennot keväällä 1990. Tiedonantoja, Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede, N:o 16, Joensuu 1990.

Kauppi, Timo

Avauspuhe Maataloustuottajain yhdistyksen johtokunnan jäsenten YTY-kurssilla, referoinut Eino Merilä; Maataloustuottaja 6-7/1993. (s. 13)

Kauppinen, J

Luontaisviljelyn nykytila: Viljelijät, tilat, tuotanto, markkinointi ja viljelymenetelmät; Itä-Suomen luontaiselintarviketuotannon tutkimuksen tuloksia, Kuopion korkeakolu. Kuopio 1981.

Koskela, Hille

Tieteellinen realismi ja Maaseudun monet todellisuudet; teoksessa Maantieteen maisemissa: Aiheita kulttuurimaantieteen alalta, Tiedonantoja N:o 25, Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede. Joensuu 1993. (s. 114)

Koskiaho, Briitta

Tieteen perusteiden uudelleenarviointia; Tiede ja sivistys 1/91. (s. 39)

Koskiaho, Briitta

Ohi, läpi ja reunojen yli: Tutkimuksenteon peruskysymyksiä; Gaudeamus, Painokaari. Helsinki 1990. (s. 99)

Kuitunen, Jorma

Onko sosiaalitekologinen tiedekäsitys eettisesti kestävä?; Tiede ja sivistys 1/91. (s. 44)

Linkola, Martti

Suomalainen kulttuurimaisema, teoksessa Ympäristöestetiikka (toim.) Kinnunen, Aarne & Sepänmaa, Yrjö; Gaudeamus, Mäntän kirjapaino. Mänttä 1981. (s. 120)

Lintilä, K.

Nelivetomaasturi vai koivu ja tähti? Huomispäivän maaseutu hahmottuu eri vaihtoehdoista. Maaseudun Tulevaisuus 10.6.1989.

Livingstone, David & Harrison, Richard

Meaning Through Metaphor: Analogy as Epistemology; ANNALS of the Association of American Geographers, Vol. 71, March 1981. Number 1. (s. 106)

Macintyre, Alasdair

After Virtue: A Study in Moral Theory; second edit.; University of Notre Dame Press. Indiana 1984. (s. 112-115)

MST=Maaseudun Tulevaisuus

Uhraukset tuotantopanoksiin eivät ole tuottaneet tulosta; Pentti Seuri. 2.4.1992.

Nitsch, Ulrich

Bönderna och deras uppgifter i framtiden; Smeskriftsserien nr. 1, Lantbrukets information-slära. Sveriges lantbruksuniversitet. Uppsala 1988. (s.17-19)

Oksanen, Markku

Ympäristöetiikka ja moraalisen toiminnan kohde; Tiede & Edistys 1/93, Suomen tutkijaliitto. Forssa 1993. (s.58)

Ollila, Petri

Maatalouden kustannusten alentamismahdollisuudet; Työryhmämuistio MMM 1991:3. Helsinki 1991. (s. 2, 4)

Peltola, Asko

Suomalainen maaseutupoliitikka ja sen kehittyminen; moniste, esitutkimus. Lapua 1993. (s. 21-22, 41, 96, 51)a

Rajala, Jukka

Rotat valitsevat luomurehun; Omavarainen maatalous 1/92. Elävä maa ry. Luomu-liitto. Salo 1992. (s. 11)

Relph, E

Place and Placelessness; third reprint, Pion 1986.

Rodefeld, R. D.

The Causes of Change in Farm Technology, Size and Organizational Structure; teoksessa Rodefeld *et al.* (toim.), Change in Rural America: Causes, Consequences, and Alternatives. St. Louis, USA 1978.

Rosenqvist, Olli & Kaipainen, Jouni & Joki, Jaakko & Granberg, Leo

Vaasan läänin elintarviketuotannon varautuminen Euroopan integraatioon. Vaasan läänin seutukaavaliitto. Sarja B:64. Vaasa 1993.

Saarinen, Esa

Länsimaisen filosofian historia huipulta huipulle Sokrateesta Marxiin; kolmas painos, WSOY. Juva 1985. (s. 248)

Saarinen, Esa

Erektio Albertinkadulla: Kansallis-filosofinen puheenvuoro; WSOY. Juva 1988. (s. 78)

Sallinen, Tellervo

Viljelijöiden ja neuvojien näkemyksiä maataloudesta; Maatalouden Taloudellinen tutkimuslaitos, Tiedonantoja 184:1992. (s. 7)

Sepänmaa, Yrjö

Kauneuden käsite & Ympäristö kokonaistaideteoksena; VTT, tiedotteita 1294, Valtion painatuskeskus. Espoo 1991. (s. 74)

Skolimowski, Henryk

Ekofilosofia; suom. Taisto Nieminen, Kirjayhtymä. Vaasa 1984. (s. 141)

Smith, D. E.

The everyday world as problematic; Northeastern University Press. Boston 1987. (s. 89)

Susiluoma, Heikki

Luonnonmukainen viljely mahdollisuutena: Henki ja aine; Chydenius-instituutin tutkimuksia 1/1993. Kokkola 1993. (s. 44)

Tani, Sirpa

Suomalaisen Maaseudun ja kaupungin kuvat. Elokuvien maantieteellistä tulkintaa; Lähikuva 3/1992. Turku 1992. (s. 52, 56)

Tarasti, Eero

Johdatusta semiotiikkaan: Esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmistä; Gaudeamus, Painokaari Oy. Helsinki 1990. (s. 45)

Tarkka, Minna

K.A.A.K.: Kuvallisen ajattelun aseistariisuntakurssi; Kustannusosakeyhtiö Taide, Hangon Kirjapaino. Hanko 1990. (s. 93)

Tuovinen, Pentti

Ympäristökuva ja symboliikka: Ympäristökuvaan ja siihen liittyvien merkityksien analysointimetodiikasta; YTK:n julkaisuja A 20, TTK offset. Espoo 1992. (s. 14)

Tykkyläinen, Markku & Kavilo, Seppo

Maaseudun asuttaminen ja talouden rakennemuutos Suomessa; Kulttuuri- ja suunnittelu- maantieteen tutkimuksia, Joensuun yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta N:o 2 Joensuu 1991. (s. 105)

Vilkkä, Leena

Ympäristöetiikka: Vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista; Yliopistopaino. Helsinki 1993. (s. 127, 188)

Vuola, Elina

Köyhien jumala: Johdatus vapautuksen teologiaan; Gaudeamus Gummerus Oy. Jyväskylä 1991. (s. 74, 19, 18, 25-26, 26-27, 22-23, 24)

Walker, Margaret

Urban Moral particularity; *Metaphilosophy*, Vol. 18, No. 3/4. The Metaphilosophy Foundation and Basil Blackwell 1987, (s. 174)

Ympäristöministeriö

Maisemanhoito; Maisema-alue työryhmän mietintö 1, 66/1992, Painatuskeskus Oy. Helsinki 1993. (s. 10)